BBC Houd je kerstplanten ook na de feestdagen mooi december 2023

Gardeners' World

Groene school

Druiven snoeien in de winter

Monty's tips

Kweek een overvloed aan heerlijk fruit

Uit eigen tuin

Maak sfeervolle kerstversieringen en decoraties

10 onmisbare planten voor je wintertuin

Onder de maretak

Fijne feestdagen!

De leukste cadeaus • De smakelijkste recepten voor het kerstdiner
De beste tuinklussen voor december • Elke tuin verdient een boom

€6,99
BP8 720618 398024

Maak je eigen pluktuin

- ✓ Zaadjes opkweken, verspenen, verpotten, stekken en zelf plukken
- ✓ De mooiste bloemen voor op vaas voor je uitgezocht
- ✓ De beste pluktuinexperts geven hun tips.

Speciale uitgave

€12,99

Bestel nu via
www.gardenersworldmagazine.nl/pluktuin

Gardeners' World magazine

Seizoenswhiplash

Anne is ook op Instagram te vinden via @anne_wieggers

Vrienden van ons zijn naar het zuiden getrokken om te wonen. Als trekvogels deden ze het enige verstandige wat je kan doen als je neigt naar een winterdip: op naar de zon. Dat had als bijkomend voordeel dat wij ook ons boeltje konden pakken en een heerlijke vakantie konden vieren bij de liefste mensen, in, jawel, de zon. Eenmaal terug in Nederland was het niet de warmte die ik miste, maar wel het licht en de groeiende en bloeiende planten. Hoezeer ik de seizoenen ook magisch vind, van het verval in de herfst, de stilte in de winter, tot het hoopvolle voorjaar en de climax, de zomer. Maar die donkere dagen, dat betekent toch ieder seizoen weer een dikke winterdip.

Wat helpt is het besef dat op 21 december onze kant van de aarde haar toet weer draait naar de zon. Nog voor we aan de kerstdis zitten of het glas heffen op het nieuwe jaar, gaan we alweer de goede kant op aan en lengen de dagen. De dag na onze thuiskomst van veel te lang uitgestelde vakantie verzamelden we met het hele team bij Marieke Nolsen om kerstkransen te maken. Er is niemand die ons beter kon helpen dan zij, want Marieke heeft zelfs een heel boek gewijd aan het maken van mooie kerstcreaties. We mochten gewapend met snoeischaren haar eigen tuin in om materiaal te verzamelen. Het allerleukste hieraan vond ik (terwijl ik vanaf een afstandje naar m'n topteam keek) hoe verschillend ze aan de slag gingen. In iedere krans kwam de persoonlijkheid van de redacteur naar voren. Kijk op pagina 89 voor het resultaat, plus een prachtig ontwerp van Marieke – inclusief uitleg.

Terwijl ik dus de ene dag nog zocht naar mijn zonnebril en factor 50, stond ik een dag later naast een vuurtje met een snoeischaar in de hand vol in de kerstsfeer. Het was een flinke seizoenswhiplash, maar ook de zachtste landing die ik kon wensen, met een groep prachtmensen om me heen die als geen ander schoonheid zagen in uitgebloeide struiken en zaadhoofden, en er iets prachtigs van maakten. En dat is ook hoe ik dit seizoen probeer te ervaren. In het verval buiten zit ook schoonheid. Daaronder liggen slapende bloembollen langere dagen af te wachten, die toch echt al bijna zijn begonnen …

Wat de winterdip ook ieder jaar weer verzacht, is het bij elkaar zoeken van de leukste, originele en duurzaamste cadeaus voor onze lezers. Wollen potten die de berg plastic die in de tuin gebruikt worden hopelijk ooit overbodig gaan maken, mooie zaadjes van Angelo Dorny die met zijn zadencollectie al in de winter de zomer in huis weet te brengen, een dochter-vaderteam dat samen aan het ontwerpen sloeg om jouw tuinjaar mooier te maken, een magische lamp die gegarandeerd je winterdip verzacht … Dit zijn nog maar een paar van de beste cadeautips voor jouw naasten, of natuurlijk lekker voor jezelf!

Geniet van deze maand, van dit mooie nummer, en mocht je deze tijd maar lastig vinden: we gaan weer de goede kant op!

Fijne kerstdagen!
Liefs,

Anne

awieggers@fnl.nl

FOTO: LIESBETH DISBERGEN

december 2023

Inhoud

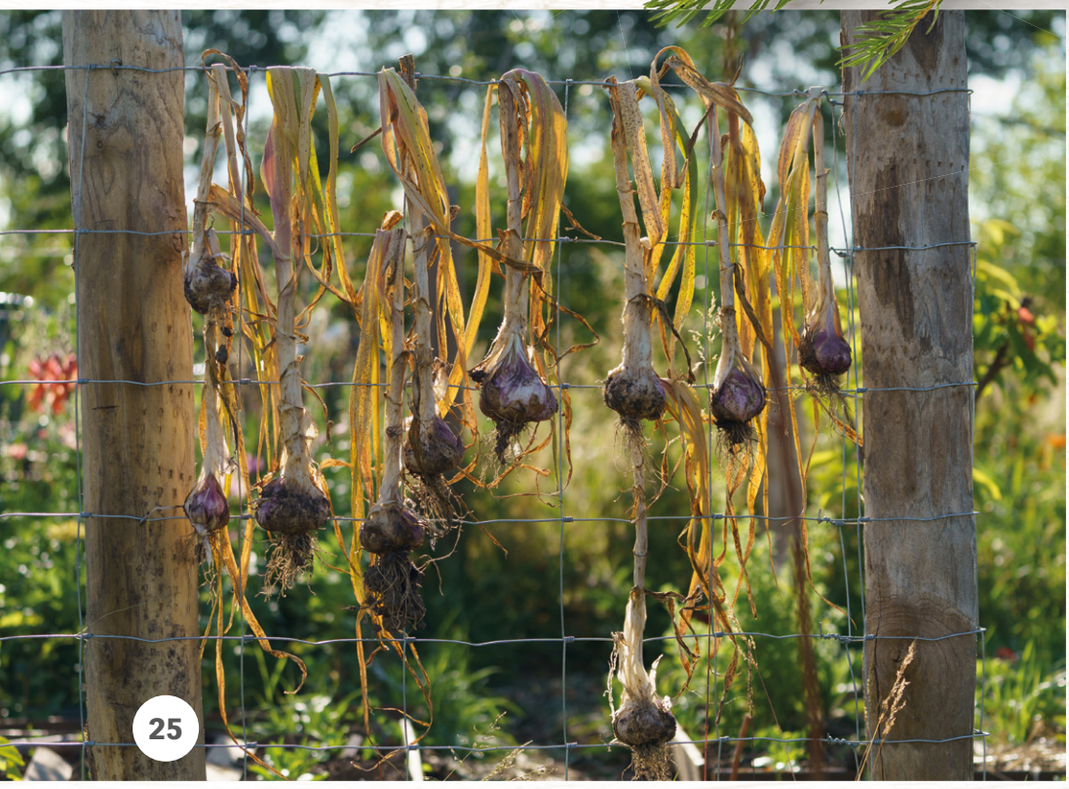

Op de cover

32 Kweek een overvloed aan heerlijk fruit
38 Druiven snoeien in de winter
42 10 onmisbare planten voor je wintertuin
48 Maak sfeervolle kerstversieringen en decoraties
56 Houd je kerstplanten ook na de feestdagen mooi
61 De leukste cadeaus
68 De smakelijkste recepten voor het kerstdiner
84 Elke tuin verdient een boom
100 De beste tuinklussen voor december

FOTO: JASON INGRAM

Seizoen

10 **Wij houden van december**
Rode zonnehoed (*Echinacea purpurea* ‘Magnus’) is onze ster van deze maand.

15 **The Full Monty**
Monty vertelt waarom tuinieren goed is voor lichaam en geest.

16 **Topkeuze**
Nieuw-Zeelands vlas (*Phormium*): zwaardvormig loof en doorlopend kleur.

18 **Red de bij**
Tips van De Bijenstichting.

20 **Tuingast van de maand**
Het zevenstippelig lieveheersbeestje.

22 **Vers uit de tuin**
Rekha kijkt terug op het afgelopen jaar en maakt een bijgerecht met knolraap.

25 **Dit was ons tuinjaar 2023**
De redactie deelt hun successen en teleurstellingen met jou.

Groene school

32 **Fruitige verhalen**
Monty’s tips voor het planten, snoeien en kweken van fruit.

38 **Jouw snoeimaand**
Hou je druiven netjes, gezond en productief.

42 **Winterwonderland**
Maak van je tuin een kerstfeest met de favoriete winterplanten van Alan.

48 **Natuurlijk creatief**
Gebruik de schatten van je tuin om prachtige versieringen te maken.

56 **Feestelijke flowerpower**
Tips om kamerplanten te kiezen, te verzorgen en er het hele jaar van te genieten.

61 **Kerstcadeaus**
De leukste cadeautjes om te geven en te krijgen.

68 **Zelfgekweekt & hartverwarmend**
Feestelijke gerechten, plus tips voor het zelf kweken van je ingrediënten.

73 **Vraag & antwoord**
We geven antwoord op tuinvragen.

Inspiratie

80 **De Ierse tuin van Yvette van Boven**
Na een enorme verbouwing is nu ook de tuin naast het huis klaar.

84 **Tijd voor een boom in je tuin**
Zelfs in de kleinste tuin is er plaats voor een boom.

89 **Ieder een unieke krans**
Struinen door de tuin van Marieke Nolsen om een feestelijke krans te maken.

93 **Inheemse held**
Bosrank (*Clematis vitalba*) stelt zichzelf voor.

94 **Een vensterbank vol verhalen**
Rogier en Marieke doken in de sagen en mythen rondom kamerplanten.

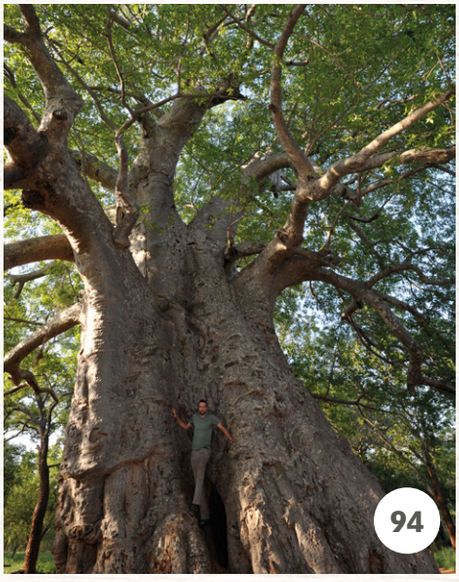

Aan de slag

100 **Monty's maand**
104 **Bloemen in december**
106 **In de kas**
108 **Groente en fruit**
111 **Algemene tuintaken**

En verder

6 **Prikbord**
8 **In de tuin van**
72 **Puzzel en win**
112 **Colofon**
113 **Groeigids voor december**

"Als echt kerstmonster en jubelend cadeaugever pur sang doe ik weinig liever dan toffe, duurzame cadeaus van kleine makers uitzoeken voor mijn vrienden en familie, en natuurlijk voor jullie! Op pagina 61 zie je ze staan."

ANNE WIEGGERS - HOOFDREDACTEUR

"Vanaf de eerste aardbei in mei tot de laatste appel, die meestal tot december aan de boom blijft hangen, geniet ik van vers seizoensfruit."

MONTY DON - TUINEXPERT EN PRESENTATOR

"Voor mijn moestuin ben ik op zoek naar meer soorten fruit om te kweken. De adviezen van Monty op p. 32 hebben me alvast veel nieuwe inspiratie gegeven."

HELGA KLUITER - REDACTEUR

"Ik heb erg genoten van de workshop 'Kerstkransen maken' van Marieke Nolsen (zie p. 89). Met het resultaat durf ik mijn kerstvisite gerust te verwelkomen."

JOS HEIJMANS - REDACTEUR

"Juist in de donkere winterdagen herinneren droogbloemen aan warmere tuindagen. Maak je huis én cadeaus extra feestelijk met de decoratietips vanaf bladzijde 48."

IONA VAN DEN DRIES - REDACTEUR

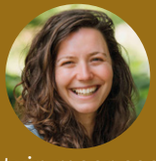

"Is jouw wintertuin maar saai? Volg dan de tips van Alan op (vanaf p. 42). Dat levert een prachtige tuin op in de wintermaanden én voldoende materiaal voor je eigen kerststukken."

LINDA PASSIES - REDACTEUR

Welkom

Lees hier alles over wat er deze maand te doen valt op tuingebied, nieuws, weetjes en nog veel meer ...

Botanische bezoekjes in de winter

Veel tuinen liggen er ‘s winters onaantrekkelijk bij. Om je toch in dit seizoen onder te dompelen in een groene wereld en een opkomende winterdip in de kiem te smoren, kun je diverse (soms verrassende) botanische tuinen in de winter bezoeken.

1 Pinetum Blijdenstein

Adres: Van der Lindenlaan 125, Hilversum
www.pinetum.nl

In Hilversum, op een steenworp afstand van de vele tv-studio’s, ligt het Pinetum Blijdenstein. Een pinetum is een tuin die is gespecialiseerd in naaktzadigen – zaadplanten met onbedekte zaadknoppen, zoals coniferen – en dat is precies wat je in deze botanische tuin vindt. Er zijn wereldwijd ongeveer duizend soorten naaktzadigen en in het Pinetum vind je daarvan bijna 400, waaronder soorten die met uitsterven worden bedreigd. Voor slechtzienden is er een speciale geurroute, maar ook als je ogen goed zijn is dit leuk om te doen. Naast de vele coniferen vind je in de tuin ook nog een belangrijke collectie rhododendrons en allerlei soorten varens.

2 Arboretum Kalmthout

Adres: Heuvel 8, Kalmthout (B)
www.arboretumkalmthout.be

Terwijl de meeste tuinen in de winter in diepe rust zijn, is het in het Arboretum in Kalmthout een magische tijd. Kou en sneeuw deren de vele toverhazelaars (*Hamamelis*) namelijk niet. Zij laten in de winter hun gele, oranje en rode bloemen zien aan de kale takken en verspreiden wijd en zijd hun zoete geuren. Het is niet voor niets dat dit arboretum het wereldwijde cultivarstamboek voor toverhazelaars beheert. In 2024 vinden de jaarlijkse Hamamelisfeesten plaats tussen 5 januari tot 29 februari en kun je honderden bloeiende toverhazelaars bewonderen.

3 Koninklijke Burgers’ Zoo

Adres: Antoon van Hooffplein 1, Arnhem
www.burgerszoo.nl

Misschien denk je er niet meteen aan, maar Burgers’ Zoo in Arnhem is naast een dierentuin ook een officiële botanische tuin. Je vindt er dan ook een bijzondere verzameling planten. In de Bush vind je vijgen, gembers, drakenbomen, vanilleplanten, bamboes en nog veel meer moois. In de Bush is het ook ‘s winters lekker warm en loop je tussen de tropische planten onder het genot van het geluid van talrijke vogels. Neem ook zeker een kijkje in de Mangrove en de Desert voor nog veel meer interessante plantensoorten – en dieren natuurlijk.

4 Plantentuin Meise

Adres: Nieuwelaan 38, Meise (B)
www.plantentuinmeise.be

Niet ver van Brussel vind je de Plantentuin Meise, dat met 92 hectare een van de grootste botanische tuinen ter wereld is. Ongeacht wat de weergoden in petto hebben, kun je hier altijd terecht. In het Plantenpaleis ontdek je duizenden plantensoorten uit de grote vegetatiezones van de wereld. Zowel buiten als binnen en in de vele serres vind je het hele jaar door de meest uiteenlopende planten, van tropisch tot inheems.

5 Hortus botanicus Leiden

Adres: Rapenburg 73, Leiden
www.hortusleiden.nl

Natuurlijk mag de Hortus botanicus Leiden als oudste botanische tuin van Nederland niet ontbreken. In 1590 kweekte Carolus Clusius hier de eerste tulpen van Europa – een bloembol waar Nederland tegenwoordig bekend om staat. Maar de Hortus is meer dan tulpen, want er worden heel wat nationale collecties beheerd, zoals die van diverse orchideeën en vleesetende planten.

FOTO’S: SARAH CUTTLE; CREATIVE COMMONS/ELLYWA, MICHIELST, DONAR REISKOFFER

Een nieuw vlinderboek – zoals je nog nooit eerder hebt gezien!

Het *Handboek voor vlinderfans* neemt je mee in de wonderbaarlijke wereld van de vlinders. Natuurlijk wordt er uit gebreid verteld hoe een vlinder-ei stap voor stap in een prachtige vlinder verandert. Maar er staan veel meer fascinerende weetjes in.

Wist je dat een nachtpauwoog-mannetje geen neus heeft en toch op vier kilometer afstand kan ruiken waar een vrouwtje op hem wacht? Of dat een sint-jansvlinder een nachtvlinder is, maar overdag vliegt? De distelvlinder en het gamma-uiltje vliegen in de herfst helemaal naar Afrika, waar hun overgrootouders zijn geboren. En wat dacht je van het gentiaanblauwtje? Deze vlinder kan alleen overleven dankzij de klokjesgentiaan (plant) én een behulpzame kolonie mieren, die voor de rups zorgen.

Daarnaast gaat het boek ook over ons mensen. We houden van die vrolijke fladderaars, maar tegelijkertijd vormen wij ook de grootste bedreiging voor het voortbestaan van vlinders. Wat kun jij doen om dat te voorkomen?

Met zijn toegankelijke teksten en honderden betoverende illustraties is het een heerlijk boek om van kaft tot kaft te lezen, of om eindeloos in te verdwalen; geschikt voor jong en oud. Lees het en word een nóg grotere vlinderfan dan je al was!

Dit boek is tot stand gekomen in nauwe samenwerking met de Vlinderstichting.

Auteur: Gerard Sonnemans
Illustraties & Vormgeving: Jasper de Ruiter, Lisa Strijbosch
Hardcover, 216 pagina's, 266 x 206 mm, € 29,95
ISBN: 978-94-91707-34-6

Gardeners' World magazine Volg @GardenersWorldNL ook op onze socials

TUMBLEWEED & FIREFLIES PHOTOGRAPHY

Je allerbeste tuinmaatje

Dat tuinieren voor alle generaties is laten Laura en haar vader Leo als geen ander zien. Allebei droomden ze van een meer zelfvoorzienend leven, in een beperkte ruimte. Dat je een landgoed nodig zou hebben om deze droom na te jagen vinden zij onzin. Ze sloegen de handen ineen en ontwierpen je allerbeste tuinmaatje: The Garden Sidekick. Het is een mini kas, moestuinbak, werktafel en opbergmeubel ineen. Wij zijn echt onder de indruk van de zeer goede kwaliteit van dit prachtige product, en erg gecharmeerd van dit vader-dochterteam. Lees meer op pagina 62 of ga naar **www.thegardensidekick.com**

"Ik heb de zaden gezaaid in onze achtertuin. Zoals je op de foto kunt zien, komen de eerste plantjes al op. Ik ben heel benieuwd naar het resultaat komend voorjaar. Het hekwerk op het zaaibed is tegen de buurtkatten."
Marcel van den Berg (Warns)

Marcel van den Berg

"Ik doe mee! Wij kwamen hier drie jaar geleden wonen en de tuin was keurig maar erg saai met weinig inheemse planten. Wij laten de tuin nu wat meer gaan en kiezen voor een meer insecten-vriendelijke tuin."
Heidi Geertsen (Overloon)

Heidi Geertsen

"Onze jonge pup van 5 maanden (hij heet Monty!) hielp goed mee met onkruid uitgraven. Vervolgens heb ik de border ingezaaid. Om te voorkomen dat Monty de ingezaaide border gaat omwoelen heb ik een strook kippengaas erop gelegd. En nu dromen en wachten hoe de border er straks uit gaat zien."
Martina Jimmink (Den Burg)

Martina Jimmink

INHEEMS GEZAAID 2023

Van 25 september tot 1 oktober organiseerden we samen met Stichting NL Bloeit, De Bijenstichting en zadenkweker Cruydt-Hoeck de tweede Inheemse Zaaiweek. Het weer zat enorm mee, dus er werd vol overgave gezaaid! Van alle kanten – via onze sociale mediakanalen en via onze mailbox – zagen we heel wat foto's en verhalen voorbijkomen van enthousiast zaaiende lezers. Hartelijk dank daarvoor! Nu alleen nog wat maandjes geduld hebben voordat de bloemen zich laten zien. Wij zien tegen die tijd graag jullie resultaten tegemoet!

In de (balkon) tuin van ...

Lieve

uit Antwerpen

Ik woon op twee hoog en heb een balkon van 3 m bij 2,5 m op het noordoosten aan de straatkant, en een terras op het zuidwesten van 1,20 m bij 7 m dat uitkijkt op de tuinen van de buren. Tijdens corona ben ik begonnen met wat te zaaien en een eucalyptusboompje te zetten. Vooraan heb ik nu een 'haag' van schaduwplanten zodat ik de drukke straat minder zie.

Op mijn achterterras staan inmiddels minder eenjarigen, zodat ik tijdens de herfst en winter toch ook wat groen heb. Het zaaien, zien groeien en oogsten vind ik het leukst; het geeft me rust. In het begin moest ik veel weggooien door mislukte oogst, insectenplagen, plantjes die stuk gingen door te kleine potten en heel snel uitdroogden.

De grootste uitdaging vind ik om de insecten onder controle te houden. Ik heb alle natuurlijke middeltjes al uitgeprobeerd, behalve lieveheersbeestlarfjes. Dat wil ik nog wel een kans geven. Daarnaast is het water geven een uitdaging. Ik heb geen kraantje op mijn terras en een regenton is erg zwaar. Ook is het evenwicht tussen het aantal planten en een tafeltje met twee kuipstoelen soms zoek. Vorig jaar had ik alleen al twintig tomatensoorten en kon ik amper nog zitten. Dat wil ik beter 'onder controle' houden, zodat ik ook nog kan zitten en genieten van mijn terras.

Ik werk intussen ook in de hoogte, maar dat is niet zo handig omdat ik telkens een trapje moet nemen om de planten water te geven. Inmiddels heb ik papavers en zo'n tweehonderd bloembollen geplant (tulpen, irissen). Dat is weer iets nieuws voor mij. Dahlia's waren vorig jaar wel een succes.

Er is niets zo leuk als je eigen bloemen binnen in een vaasje te zetten en de oogst te kunnen eten. Mijn favorieten blijven toch de tomaat, courgette, citroenkomkommer, aardbeien, zoete aardappel, gember, sla en kruiden. Maar ik probeer nog steeds nieuwe soorten en dingen uit.

Ook krijg ik intussen bezoek van een specht, meesjes, vlaamse gaai, roodborstje en een merel. Jammer genoeg ook van duiven, die op mijn planten zitten en moeilijk te verjagen zijn.

Ik kreeg tijdens corona een abonnement van mijn zus op *Gardeners' World,* waar ik veel tips uit haal. Ik koop daarnaast tuinboeken in de kringloop, maar ook online op Instagram vind ik veel informatie.

Ik ben er wel fier op en vooral, ondanks het vele werk, de innerlijke rust die ik er van krijg. Het enige nadeel nu is dat op vakantie gaan wat moeilijker is ...

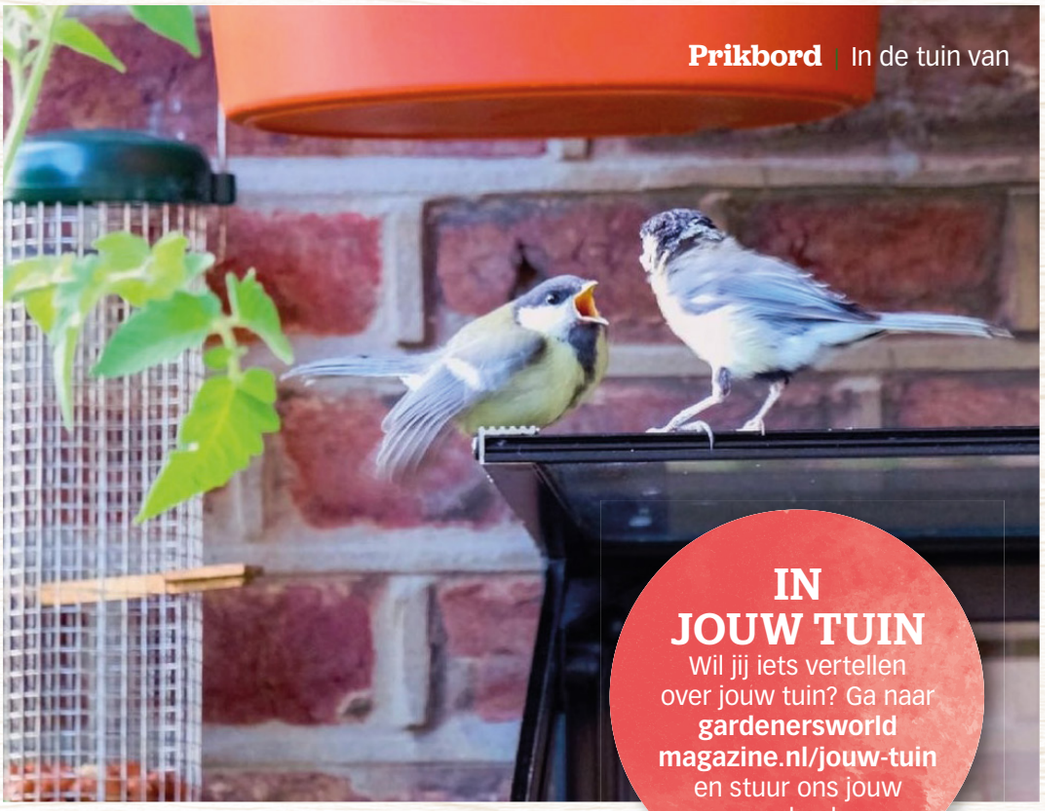

IN JOUW TUIN

Wil jij iets vertellen over jouw tuin? Ga naar **gardenersworld magazine.nl/jouw-tuin** en stuur ons jouw verhaal.

"Het zaaien, zien groeien en oogsten vind ik het leukst; het geeft me rust."

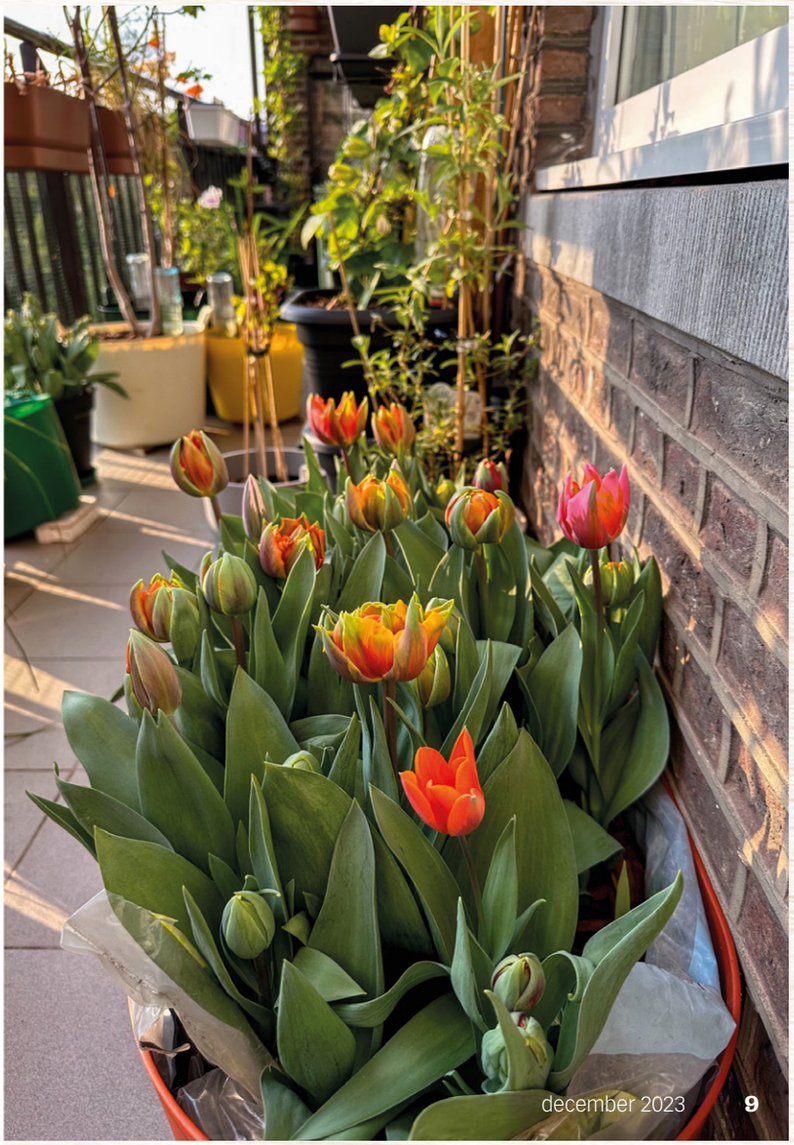

“De kou is gekomen,
kaal worden bomen.
Donkere wolken, nog even
en de sneeuw
valt uit de lucht.”
Ben Cramer

Wij houden van december

Het is de laatste maand van het jaar en dat betekent dat er weer vier seizoenen voorbij zijn. En andermaal hadden ze elk hun kansen en uitdagingen. Het mooie van een tuin hebben, is dat we elk jaar met een schone lei kunnen beginnen. We nemen ons (weer) voor niet dezelfde fouten te maken, maar we mogen ook genieten van de overwinningen die we geboekt hebben.

In de tussentijd geven we geen krimp wanneer we Mariah Carey horen en wanneer voor de zoveelste keer Sissi voorbijkomt op de buis. We troosten ons met de gedachte dat we snel de tuin weer in kunnen met een blij gemoed en een kruiwagen vol beloften.

STER VAN DE MAAND

Echinacea purpurea 'Magnus'

Je zult met enige weemoed terugdenken aan deze plant. Afgelopen juli stond hij te baden in het zonlicht en toonde met trots de roze bloemen. De bloemblaadjes zagen eruit alsof ze rond de schouders van gouden prinsesjes waren gedrapeerd. Die blaadjes zijn inmiddels compost, maar de centrale kegel zorgt bij vorst nog steeds voor een mooi schouwspel. Op deze foto zie je waarom het de moeite waard is om vaste planten zo lang mogelijk te laten staan en alleen weg te halen als ze er echt niet meer uitzien.

Rode zonnehoed trekt bijen, vogels en vlinders aan.
Neem wortelstekken in na- of voorjaar.
Hoogte x Breedte 75 cm x 50 cm

FOTO: SARAH CUTTLE

FLIRTEN MET MIRTE

In de Griekse mythologie was Myrtea een beeldschone priesteres die aan haar ontvoerders was ontsnapt. Als dank wijdde ze haar leven aan Aphrodite, de godin van de liefde. Toen ze andermaal ontvoerd dreigde te worden, doodde ze een van haar kidnappers, waarna ze werd veranderd in een mirtestruik. Vanwege Myrtea's loyaliteit aan Aphrodite gaf de godin de struik een heerlijk aroma mee en maakte ze van mirte haar heilige plant.

Myrtus communis

Groenblijvende struik met witte bloemen en zwarte bessen. Bescherm tegen wind en vorst..
H x B 2 m x 1,5 m

BES(T) FEESTELIJK

Deze combinatie is een klassieker voor de feestdagen. Rode bessen als kraaltjes met daar overheen het wuivende siergras, fleuren elke pot op. Als je er een paar winterviolen en voorjaarsbollen bij plant, geniet je er tot ver in het nieuwe jaar van.

Gaultheria procumbens (bergthee)

Staat het liefst in zure grond waar het een geweldige bodembedekker is. Heerlijk geurende bladeren, maar de bessen zijn niet eetbaar.
H x B 30 cm x 50 cm

Carex comans (zegge)

Groenblijvend, maar houdt niet van natte grond. Controleer dus goed op waterdoorlatendheid. Verwijder dode bladeren in de zomer met een hark.
H x B 30 cm x 30 cm

FOTO'S: SARAH CUTTLE; JASON INGRAM

VOORUIT MET DE SPRUIT

Wat is dat nou, groente in deze rubriek? Dat is inderdaad niet gebruikelijk, maar heel af en toe doen we dat. De feestdagen zijn daar namelijk een uitgelezen kans voor. Wij vinden dat spruiten op ieder kerstmenu horen, of je ze nu gekookt of gebakken eet. En de planten zien er geweldig uit. Met name als ze berijpt zijn.

Brassica oleracea gemmifera

Zaaien onder glas in de winter of in de vollegrond in het voorjaar. Zet ze in de zomer op hun uiteindelijke plek. Bescherm tegen rupsen en duiven.
H x B 80 cm x 50 cm

GOED BEWAARD GEHEIM

Deze leverkruid-variëteit is vast niet je eerste keus bij het samenstellen van je zomerborder. Maar nu, rond de feestdagen, ziet hij er prachtig uit. Zijn pluizige knoopjes op stelen van chocolade trekken vogels aan. Tevens een lust voor het oog wanneer het heeft gesneeuwd.

Eupatorium hyssopifolium

Witte bloemen aan het eind van de zomer. Zaait zichzelf uit, dus uitstekend geschikt om gebruikt te worden in de wilde tuin.
H x B 1,2 m x 60 cm

BLIJF BIJ JE LEEST

Dit is een favoriete plant voor veel tuiniers. En dat is niet voor niets, want in het voorjaar geeft hij prachtige roze bloemen en in najaar en winter verkleuren de leerachtige bladeren van groen naar purper. Daarnaast stelt de schoenlappersplant niet heel hoge eisen aan de grond, maar hij staat niet graag in de volle zon.

Bergenia cordifolia 'Purpurea'

Schoenlappersplant met roze bloemen in het voorjaar. Het loof kan bij vorst nog dieper gekleurd zijn. Zet bij voorkeur in halfschaduw.
H x B 50 cm x 100 cm

FOTO'S: SARAH CUTTLE (LOCATIE: WAKEHURST, WEST-SUSSEX); JASON INGRAM

The Full Monty

Niemand twijfelt aan de gezondheidsvoordelen van tuinieren, zegt **Monty**. Maar waarom precies is het 'groene medicijn' goed voor lichaam en geest?

FOTO: JASON INGRAM

Over het algemeen ben ik fit en gezond, maar mijn knieën willen nog wel eens opspelen. Na een dag filmen hobbel ik door de tuin. Deze aftakeling duurt al een tijdje. Ik herinner me de reactie van mijn huisarts toen ik er 25 jaar geleden mee aanklopte: "raar ontwerp, knieën". Niet dat dat wat hielp, maar het blijkt wel waar te zijn. Ze functioneren aardig totdat ze dat niet meer doen. Daarna komt het nooit meer goed.

Afgezien van dit gewrichtsprobleem is tuinieren nog steeds goed voor lijf en leden. Het zal ouderdomsklachten niet terugdraaien, maar het kan ze wel buiten de deur houden en afremmen. Tijdens een paar uurtjes tuinieren bewegen we best veel: bukken, tillen, kruien, duwen, reiken, heffen en strekken. Hiervan profiteren de spieren, weefsels, pezen en zelfs de botdichtheid. Ik ga niet zover om dit de 'groene sportschool' te noemen, want tuinieren is geen work-out die je even van je lijstje afstreept en invoert op een gadget om je pols. Maar het 'bewerkt' je lichaam wel degelijk.

"Ik heb altijd geloofd dat tuinieren een kunstvorm kan en moet zijn."

We realiseren ons steeds meer dat het ook goed is voor de geest. Het helpt om alles in je hoofd op een rijtje te zetten en het kalmeert de steeds langsflitsende gedachten. Het bewijs is onweerlegbaar en uitvoerig gedocumenteerd, maar wat er precies gebeurt met de hersenen is (in tegenstelling tot de fysieke voordelen) maar weinig uitgezocht. Drie hoeraatjes voor de artsen die tuinieren voorschrijven als 'groen medicijn', maar een traditioneel geneesmiddel waarover zo weinig bekend is, zou nooit worden voorgeschreven.

Het is behoorlijk lastig om exact uit te zoeken wat er gebeurt, maar dat we ons er goed door voelen is zonneklaar. Door in de tuin te zijn, voelen we ons verbonden met de natuur. Het laat ons op een welhaast meditatieve manier in het hier en nu zijn. Kort gezegd, tuinieren zorgt voor harmonie, rust en vrede in ons leven. Maar hoe en waarom? Het oplossen van knieproblemen is al lastig genoeg, maar knieën zijn kinderspel vergeleken met het labyrint dat 'geest' heet. Zelfs een definitie van wat geest is, is niet eenvoudig, omdat de connectie tussen het mentale en fysieke onderbuikgevoel is. Zo is er bewijs dat het microbioom in onze darmen, dat vol zit met bacteriën afkomstig uit de bodem, sterk van invloed is op onze geestelijke gezondheid. Om maar te zwijgen van het blije gevoel dat je krijgt van voorjaarsbloesem en de zon op je gezicht. Het is verleidelijk complex en uiterst fascinerend.

Ik heb veel over dit thema nagedacht, omdat ik lid ben van een commissie die onlangs een rapport heeft uitgebracht over de invloed van creativiteit op de gezondheid. Daarbij keken we naar alle aspecten, en iedereen die erover gaat – of het nu artsen, politici, kunstenaars of managers zijn – zegt dat medicijnen helpen om ziekten genezen of voorkomen, maar dat ze op zichzelf niet voldoende zijn. De rol van voeding, familie, vrienden, activiteiten en interesses is minstens even belangrijk bij preventie en herstel.

Maar tuinieren voor de gezondheid gaat verder dan het fysiek buiten bezig zijn. Om optimaal te kunnen profiteren van de voordelen, moet er ook creativiteit aan te pas komen en gelukkig is dat bij het tuinieren in alle soorten en maten aanwezig. Door slechts het bijhouden van wat er al is en de tuin te zien als een reeks onderhoudsklussen, benut je zowel tuinieren als de gezondheid niet volledig.

Ik heb altijd geloofd dat tuinieren een kunstvorm kan en moet zijn. Soms is een tuin een samenhangend geheel, zoals de showtuinen tijdens Chelsea of de Japanse tuinen, maar voor de meesten van ons is het een continu proces van groei en vernieuwing. Vergelijk het met een schildersdoek dat constant vervaagt en oplost en dagelijks ververst moet worden. De kleuren in een border, de composities in een pot, de geuren, texturen, geluiden en reacties die we kunnen beïnvloeden, horen allemaal bij een creatief proces. En het is deze dagelijkse creativiteit die van tuinieren de meeste lonende en plezierigste activiteit ter wereld maakt. En een van de gezondste.

Monty

‘Black Velvet’
Donkerpaars loof met zilverkleurige onderkant. Prachtig wanneer het wuift in de wind. **Hoogte x Breedte** 1 m x 1 m

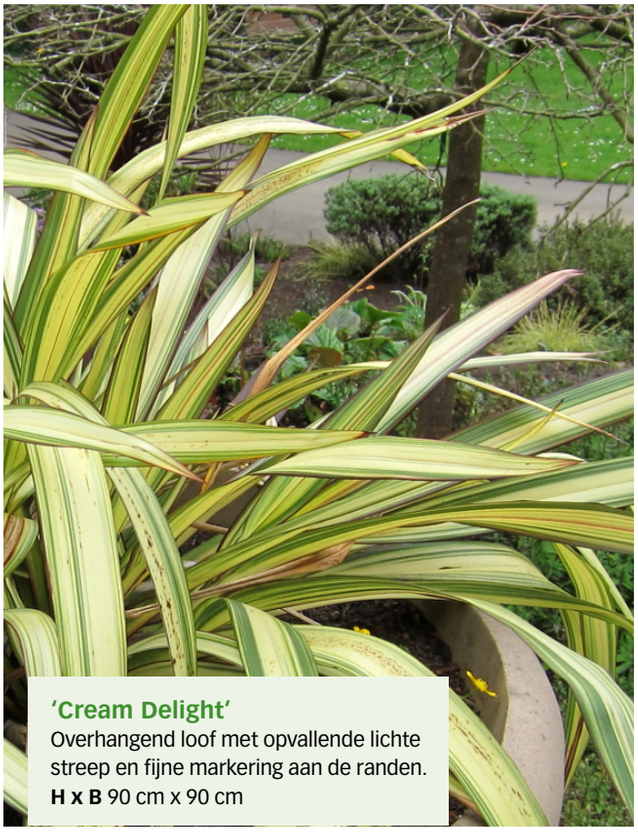

‘Cream Delight’
Overhangend loof met opvallende lichte streep en fijne markering aan de randen.
H x B 90 cm x 90 cm

‘Evening Glow’
Zwaardvormige, overhangende, roze bladeren met grijsgroene streep.
H x B 90 cm x 90 cm

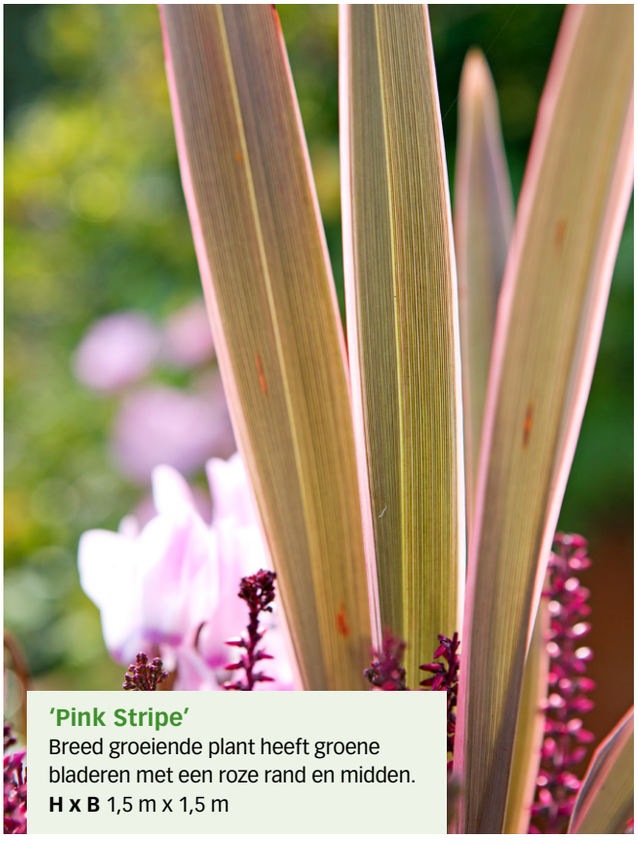

‘Pink Stripe’
Breed groeiende plant heeft groene bladeren met een roze rand en midden.
H x B 1,5 m x 1,5 m

FOTO'S: SARAH CUTTLE; FLICKR/CULTIVAR413

Phormium (Nieuw-Zeelands vlas)

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Planten												
Bloemstelen afknippen												

'Yellow Wave'
Lichtgele bladeren met groene strepen die buigen aan het uiteinde.
H x B 2 m x 2 m

Topkeuze

Phormium (Nieuw-Zeelands vlas)

Loof in de vorm van zwaarden en doorlopend kleur, dat is wat je krijgt met deze toppers.

Je zou denken dat het voor de hand liggend is, toch? Het antwoord op de grote vraag: is *Phormium* een heester of een vaste plant? Wij houden het erop dat een vaste plant is, maar sommigen scharen hem onder de heesters.

Hoe het ook zij, phormiums zijn groenblijvende planten met zwaardachtige bladen die groeien vanuit een compacte kroon. Ze hebben geen houtige stelen, vandaar dat het voor ons vaste planten zijn. Volgens botanisten zijn ze het meest verwant aan daglelies, waarvan niemand zal zeggen dat het een heester is.

De bladeren zijn verrassend vezelachtig en werden door de Maori's gebruikt om onder meer kleding en visnetten van te maken. Maar het meest tot de verbeelding sprekend is hun opvallende uiterlijk. Het loof kan groen, geel, beige, wit, roze, koperkleurig, brons en paars zijn. Vaak in knallende combinaties en met strepen van onder tot boven.

Hoe je ze ook noemt, heester of vaste plant, ze zijn onmisbaar voor jaarrond kleur. Van ons mag je ze noemen wat je wilt, zo lang je er maar een (paar) plant.

- **Standplaats** Liefst in de volle zon in vochthoudende grond, maar eenmaal aangeslagen zijn ze droogtetolerant. Goed winterhard.
- **Planten** Uitstekende borderplant. Kleinere exemplaren kunnen ook als kuipplant, maar die zijn gevoeliger in strenge winters.
- **Verzorging** Knip verwelkte bloemstelen weg en fatsoeneer de planten in het najaar door dode bladeren te verwijderen.

Bijenportret De roodharige wespbij

De roodharige wespbij is een koekoeksbij waarvan er 44 verschillende soorten in Nederland voorkomen. Door de geel-zwarte kleur lijken zij op wespen. Deze bij heeft een roodbruine beharing op kop en borststuk. De kop van het vrouwtje is zwart met oranje gekleurde delen op de wangen, kaken, bovenlip, kopschild, antennen en oogomranding. Het borststuk is zwart met gele vlekjes langs de 'schouder'. De lengte van het vrouwtje is 10 tot 13 millimeter. Het mannetje heeft een zwarte kop met geel gekleurde delen op de wangen, kaken, bovenlip, kopschild en het gebied tussen het kopschild. De zij- en onderkant van de kop en het borststuk zijn eerder wit behaard. De lengte van het mannetje is 9 tot 13 millimeter.

Na het paren zoekt het vrouwtje van de roodharige wespbij naar een holte in de bodem die dezelfde afmeting heeft als het nest van de gastheer. Als zij een nest van de grijze zandbij of de asbij heeft gevonden, legt zij daar een ei in een door de gastheer gemaakte broedcel. Daarna verlaat ze het nest.

De larve van de wespbij eet tijdens zijn groei de larve van de gastheer op. Vervolgens doet hij zich tegoed aan het stuifmeel dat door de gastheer verzameld is. Zo plant de roodharige wespbij zich voort, ten koste van een andere soort. Door deze leefwijze hoeft de bij zelf geen energie te steken in het maken van een nest en het verzamelen van stuifmeel.

De vliegtijd van de roodharige wespbij is van eind maart tot begin juni. De soort komt in Nederland voornamelijk voor op de hogere zandgronden en in Zuid-Limburg. De roodharige wespbij haalt voedsel bij de wilg, paardenbloem, fluitenkruid en sleedoorn.

Red de bij

Bijen en tuinen

De winter is het moment om hagen aan te planten. Vele haagplanten als sleedoorn, meidoorn, kornoelje, wilde liguster, vuilboom, egelantier, viltroos en mispel zijn voedselplanten voor diverse bijensoorten en andere insecten. Daarnaast bieden ze de beschutting waar bijen van houden.

Bijvriendelijke tuin

Speciaal voor lezers van *Gardeners' World* biedt de Bijenstichting een beknopte online cursus aan: 'Maak je tuin bijvriendelijk'. In deze online cursus leer je hoe je een geschikte leefomgeving creëert voor solitaire bijen en hommels en welke plantensoorten je hiervoor kunt gebruiken. Daarnaast ontdek je meer over nestelgelegenheid, onderhoud en alternatieve methodes om zonder gif te bestrijden.

ONLINE CURSUS
Maak je tuin bijvriendelijk
Normale prijs: €50,-.
Voor lezers van *Gardeners' World*
€5,- korting (scan de QR-code)

De Bijenstichting
zet zich in voor bijen en beschermt ze tegen uitsterven. Via cursussen, workshops en open dagen leer je alles over bijen. Je kunt ook altijd een kijkje komen nemen in de demonstratietuin in Vorden, waar met veel vrijwilligers gewerkt wordt aan de bloemenborders. Iedere maand geeft de Bijenstichting ons de perfecte tips om onze tuinen nog natuur- en bijvriendelijker te maken.
www.bijenstichting.nl

Bijen EDUCATIECENTRUM

Tuingast van de maand

December kan bitter koud of zacht en nat zijn, maar donker is het altijd. Op de kortste dag, 21 december, is er nog geen acht uur daglicht. Dat vinden wij al naar, laat staan wat dat betekent voor de vogels die op zoek zijn naar voedsel en water. Je zult dus meer vogels in je tuin zien. Mezen jagen in gemengde groepjes op insecten die op takken hun winterslaap houden. Pimpelmezen hangen ondersteboven aan berkentakken om bij de zaadjes te kunnen, en merels en roodborstjes peuzelen de laatste besjes op.

Vul voederstations met calorierijke zonnebloempitten en winterse zadenmengsels. Dit geeft vogels de energie om de lange nachten door te komen. Zorg ook dagelijks voor vers water in het vogelbadje.

"Zevenstippelige lieveheersbeestjes kunnen goed tegen vorst en liggen niet wakker van een winterstorm."

Dit kun je tegenkomen

Zevenstippelig lieveheersbeestje, *Coccinella septempunctata*

Je ziet ze misschien niet, maar lieveheersbeestjes houden nu hun winterslaap in jouw tuin. De volwassenen slapen bij elkaar onder opgekrulde bladeren, zaadhoofden en takjes. Ze kunnen goed tegen de vorst en een winterstorm krijgt ze ogenschijnlijk ook niet wakker. Hun grootste dreiging is een overijverige tuinier.

Het zevenstippelige lieveheersbeestje komt bij ons algemeen voor. Hij heeft een rood dekschild met zeven stippen. Zowel de volwassenen als de larven eten luizen, dus zijn ze een prima natuurlijk bestrijdingsmiddel.

Wanneer je op zachte dagen een beetje wilt tuinieren, let dan op dat de lieveheersbeestjes niet in afgesloten compostbakken verdwijnen. Controleer voordat je opruimt en verplaats de beestjes naar een ander, veilig plekje. Laat het deksel van je compostbak, zodat ze kunnen ontsnappen mocht je ze over het hoofd hebben gezien. Of beter, wacht nog even met opruimen tot het voorjaar!

Zwarte herfstspinner.

Kijk ook uit naar

- Aardhommels. De werksters verzamelen stuifmeel en nectar van bloemen zoals mahonie en winterbloeiende clematis.
- Atalanta's die op zonnige dagen vliegen.
- Zwarte herfstspinners, 's avonds rond bladverliezende bomen.

FOTO'S: GETTY IMAGES/IAN REDDING, WESTEND61

Pas op dat je geen lieveheersbeestjes verstoort die in winterslaap zijn.

Vers uit de tuin

De winter grijpt om zich heen en het is rustig op het perceel. Rekha kijkt terug op het afgelopen jaar en verwerkt haar knolrapen in heerlijke en feestelijke gerechten.

Het jaar loopt op zijn einde en het is rustig in mijn moestuin. Het lijkt wel alsof mijn mede-moestuiniers in winterslaap zijn gegaan. Het grootste deel van mijn grond is bedekt met groenbemester, maar hier en daar valt gelukkig nog wel iets te oogsten. Verse wintergroenten zijn er voldoende. Desalniettemin heerst hier een oorverdovende stilte, die slechts af en toe wordt doorbroken door het getjilp van een bezoekend roodborstje.

Kuierend over mijn perceel denk ik terug aan dit bijna voorbije jaar. Het frisse voorjaar, de zomer die zowel warm als nat was, een kleurrijk najaar en nu staan we voor de winter. Wat ben ik blij dat ik hier een kas heb. Ook al is die onverwarmd, hij biedt mij de hoognodige beschutting. Zelfs in deze tijd van het jaar kan ik hier wat wintersla kweken.

Nu de regen de ruiten van de kas teistert, denk ik aan wat deze kleine, mooie ruimte mij allemaal geboden heeft het afgelopen jaar.

Ik sluit de deur, slaak een gelukkige zucht en ik begin alvast te mijmeren wat het nieuwe jaar voor mij in petto gaat hebben.

"De stilte wordt slechts af en toe doorbroken door het getjilp van een roodborstje."

Nu de moestuin een tandje terugschakelt, verwelkomt Rekha vriendelijke bezoekers.

Zo kweek ik knolrapen

Knolrapen zijn een kleurrijke traktatie om te oogsten in deze tijd van het jaar. Ze zijn heerlijk in stoofpotten en daardoor vormen ze een prima vervanging voor aardappelen. Alleen al hierom zijn ze een verplichte groente in mijn moestuin.

In juli, nadat ik de vroege aardappelen heb gerooid, zaai ik de zaadjes in ondiepe voren. De aarde is hier zacht, kruimelig, warm en nog steeds rijk. Gieten doe ik met een fijne broes, zodat ik de zaadjes of zaailingen niet wegspoel. Binnen enkele dagen komen ze tevoorschijn. Ik dun ze uit tot 15 cm en let goed op aardvlooien, die graag happen nemen van de eerste echte blaadjes die aan de plant komen. Daarna dek ik de planten af met gaas om ze tegen de bladkevers te beschermen.

De planten gaan in bloei bij de eerste tekenen van uitdroging, dus ik zorg er de rest van de zomer voor dat ik ze dagelijks water geef. In september verschijnen de gezwollen stelen en als het kouder weer wordt, neemt het gehalte aan suikers daarin alleen maar toe. En dat maakt ze zo'n lekkere traktatie in de winter.

PROBEER OOK

De platte **'Purple Top Milan'** is mijn favoriete knolraap voor een vroege oogst. **'Zürcher'** produceert bolvormige paarse knollen met mals wit vlees. **'Golden Ball'** wil ik graag komend jaar gaan proberen. Deze variëteit wordt veel gebruikt voor wedstrijden, maar ik ben benieuwd naar zijn zachte, nootachtige smaak.

Maar een ding is zeker, het loof van al deze smakelijke variëteiten is eetbaar. Je kunt ze net als groenten stomen, maar ik voeg ze toe als 'sabzi' aan een Indiase dhal-curry voor een mosterdachtige bite.

BOVEN Dun knolraapzaailingen uit tot 15 à 23 cm, behalve als je ze kweekt om het loof.

FOTO'S: PAUL DEBOIS; GETTY/ANDREW_HOWE

TIP
Oogst je knolrapen vanaf dat ze 5 cm zijn. Gebruik ze direct of bewaar ze in een pot.

Knolraappuree

Voeg dit alternatieve bijgerecht toe aan het kerstdiner dit jaar.
VOOR 4 PERSONEN

- 200 g knolraap – gewassen en van loof ontdaan
- 1 el piri piri rub
- 2 el plantaardige olie
- Zout naar smaak
- 2 el geraspte Parmezaanse kaas (optioneel)

BEREIDINGSWIJZE
1 Blancheer de hele rapen, giet ze af en verdeel ze op een met bakpapier beklede bakplaat. Pureer de knolraap met een vork of pureestamper.
2 Verwarm de over voor op 180°C.
3 Meng de rub, olie en het zout in een kom. Gebruik een bakkwastje om de rapen ruim in te smeren. Besprenkel elke raap met kaas (indien gebruikt).
4 Bak gedurende 15-20 minuten tot ze bruin zijn.
5 Neem van de plaat en serveer direct.

Te doen in de moestuin in **december**

ZAAIEN

- ☐ **Uien** Zaai uien voor in de kas of koude bak. Je geeft ze een goede start en ze zijn klaar om uit te planten zodra de grond in het voorjaar warm genoeg is.
- ☐ **Tuinkers** in trays op een verwarmingsmat in de kas groeit snel en levert verse en voedzame groenten die je binnen enkele dagen kunt oogsten.
- ☐ **Bloemkool** Zaai nu de zaadjes van bloemkool in trays voor een vroege zomeroogst. Zodra de eerste vier echte blaadjes verschijnen, verpot je ze in potjes van 9 cm. Eind maart kunnen ze de vollegrond in, maar bescherm ze tegen vogels en slakken.

OOGSTEN

- ☐ Haal gewassen als prei en pastinaak uit de grond voordat de vorst het onmogelijk maakt om te oogsten.
- ☐ Blijf sla en bladgroenten oogsten die buiten onder stolpen of in de kas groeien.

- ☐ Pluk spruiten die onderaan de stam zitten zodat de hogere exemplaren dikker worden.

KLUSJES

- ☐ Controleer spruiten en boerenkool. Druk de grond rondom aan zorg dat ze voldoende steun hebben.
- ☐ Graaf een geul, als de grond het toelaat, die je vult met halfvergane compost. Maak de geul weer dicht. Zo krijg je een vochtvasthoudend stukje voor je bonen in mei.
- ☐ Strooi compost rond de kronen van je rabarberplanten.

FOTO'S: PAUL DEBOIS; GETTY/CLUBFOTO

Anne, Iona, Linda, Helga en – last but not least – Jos.

Ons tuinjaar 2023

Waarmee zag de redactie van *Gardeners' World* zich zoal geconfronteerd in het afgelopen jaar? Hier volgt een korte rondgang langs onze (moes)tuinen en balkons.

Helga: Vijftig vierkante meter moestuin

Het afgelopen jaar heb ik letterlijk met de poten in de klei gestaan. Zware rivierklei welteverstaan. Voor het eerst had ik een volkstuintje tot mijn beschikking: een onontgonnen lapje grond van vijftig vierkante meter. Na een paar keer de spade in de kleigrond steken was ik volledig overtuigd van de no-digmethode … Met wat karton en een lading compost ging de tuin de winter in, terwijl ik een afrastering plaatste van kastanjehouten palen en schapengaas, een zelfgemaakte gereedschapskist maakte (ook handig als zitplek) en de paden en kweekbedden uitzette.

En toen brak het voorjaar aan! Thuis zaaide ik van alles voor: tomaten, pepers, kruiden, rode kool, bietjes en – voor het eerst – veel plukbloemen. En geïnspireerd door een artikel van Marieke Nolsen, een aantal amaranten. Die begonnen door de voorjaarsdroogte heel aarzelend, maar toen ze na de juliregens eenmaal op stoom kwamen, werden het echt prachtige, hoge blikvangers in de tuin. De leeuwenbekjes, cosmea's, zinnia's en strobloemen maakten van een deel van de tuin een bloemenzee – maandenlang!

De tomatenoogst viel (ik geef het toe: door mijn matige verzorging) helaas wat tegen. Daar moet ik volgend jaar echt meer aandacht aan besteden. En de courgettes werden helaas opgegeten door de slakken. Mijn trombolini-pompoenen deden het echter geweldig, evenals de bieten en rode kool. En niet te vergeten de bonen: daarvan heb ik er flink wat in de diepvries moeten bewaren en weggeven.

Wat duidelijk beter moet, zijn mijn klimconstructies. Die bleken niet helemaal stabiel bij forse wind. Ook valt er nog een slag te winnen tegen het onkruid. Vooral de akkerwinde en kweekgras wil ik beter onder controle krijgen.

De prachtige bloemen zijn me dit jaar ontzettend goed bevallen en die zullen volgend jaar zeker terugkeren. Ook wil ik gaan kijken hoe een 'keyhole'-opstelling van mijn (deels verhoogde) moestuinbedden me bevalt. Dat is een manier om te zorgen dat je zo min mogelijk ruimte voor paden nodig hebt, zodat je meer ruimte overhoudt voor je planten. Want ook al lijken vijftig vierkante meter in het begin wat intimiderend: het is sneller gevuld dan je denkt.

Anne: Tuinconstipatie

De afgelopen jaren was het ieder voorjaar chaos in mijn tuin en huis. Werkelijk op iedere vensterbank op het zuiden stonden zaailingen groot te worden. Tuintafels, bankjes en stoelen waren tot ijsheiligen aanbrak overvol. Er heerste een complete tuinconstipatie. Dit kwam omdat ik drie tuinen tegelijk bijhield. De BinnensteBuiten-moestuin, mijn eigen volkstuin, en mijn tuin thuis. Het opkweken van al die plantjes was niet zozeer het werk, maar wel het overzicht houden. Naar welke tuin gingen welke planten? En waar had ik welke zaaitray nu ook alweer naartoe gesjouwd om zoveel mogelijk licht te vangen? Hoe vaak heb ik niet verlangd naar een 'echte' kas om in te werken, terwijl ik keek naar het ontplofte kleine muurkasje naast mijn schuur? Nu het hekje van de BinnensteBuiten-moestuin voor de laatste keer gesloten is en er een tuin voor mij wegvalt om bij te houden, gebeurt er iets grappigs: mijn droomkas gaat eindelijk realiteit worden! Daar ging iets minder vrolijks aan vooraf. Mijn prachtige kippenhok met groen dak begon namelijk langzaam tekenen van ouderdom te vertonen, net als mijn kippen. Die lieve pensionado's zijn geadopteerd door mijn schoonvader die een zorgboerderij heeft. Het stukje tuin dat ik aan mijn kippen schonk begon toen langzaam te lonken. Het bleek groot genoeg voor een kas, en zo maakte ik na veel wikken en wegen de keuze vóór een kas (ik kan niet wachten!), en tegen nieuwe kippen. Voorlopig dan.

Ieder jaar geeft mijn favoriete pompoen 'Muscat du Provence' mij weer alle reden om hem stipt op nummer 1 te houden. In een gortdroog jaar zoals 2022 gaf hij een prachtige oogst, maar ook in dit natte jaar stelde hij niet teleur. De smaak is ook nog eens weergaloos dus dit blijft mijn favoriet.

Mijn dochter en ik maakten samen 'de hut', een bankje met een half koepeltje. Die hebben we 'verbloemd' met Toscaanse jasmijn voor de geur, een Suzanne-met-de-mooie-ogen en een roos van kwekerij De Bierkreek. 'Onze Suus' zoals de plant inmiddels omgedoopt is, overtrof alle verwachtingen. Daar wil ik nooit meer zonder en zaai ik volgend jaar zeker weer!

Jona: Tuinieuwsgierig

Als ik terugdenk aan het afgelopen jaar, merk ik dat ik tuinier uit nieuwsgierigheid. Graag laat ik een aangewaaide plant staan om te zien welke rol hij gaat spelen in de tuin. Zo trokken de bloemen van stijve klaverzuring veel zweefvliegen en genoot een rups (waarschijnlijk een agaatvlinder) van de Kaukasische vergeet-me-nietjes. Soms komen er ook bloemen op die ooit eerder in de tuin hebben gestaan, zoals rudbeckia of korenbloemen, en de lente-ui uit de supermarkt doet het beter dan ooit sinds hij buiten in de grond staat. Als klap op de vuurpijl zorgden de aardbeienplanten en de reuzenzonnebloem voor een extra feestelijke zomer.

Helaas hebben andere succesnummers van het jaar ervoor het dit jaar niet zo goed gedaan, zoals de frambozen en de gladiolen. Jammer, maar volgende keer gaat het hopelijk beter en daar leren we weer van. Ik kijk ernaar uit om komend jaar meer planmatig bezig te gaan met de tuin om de beperkte ruimte optimaal te gebruiken. Ook wil ik meer afwisselen tussen bloemen en moestuingewassen. Deze herfst heb ik al Transsylvanische knoflook gepoot en inheemse bloemenzaden gezaaid. Ik kan niet wachten om te zien hoe ze het gaan doen!

Linda: Eén perceel is geen perceel

Afgelopen jaar was voor mij het jaar van de bloemen. Maanden vol cosmea's en dahlia's, het ontdekken van nieuwe variëteiten zinnia's en ontzettend veel droogbloemen. Ik zaaide bloemen die ik nog nooit gezaaid had en leerde ook veel bloemen kennen.

Voor het eerst had ik een 'echte' moestuin (náást collega Helga!): 50 vierkante meter op een moestuinencomplex. Genoeg ruimte om eindelijk los te gaan met dahlia's en me te laten verrassen door meisjesogen (*Coreopsis*). Natuurlijk was het niet alleen maar fantastisch. Het droge voorjaar leverde veel werk op en de wilgenhouten boogjes die ik gebouwd had, bleven helaas nogal kaal. De meeste klimplanten die ik daarvoor zaaide, hadden niet zoveel zin om de hoogte in te gaan. Maar ik kwam wel om in de bloemen, en heb enorm genoten van een huis vol gevulde vaasjes en het uitdelen van boeketten. Het was zelfs zo veel, dat ik in de herfst af en toe vergat dat er nog een emmer bloemen stond te wachten om verwerkt te worden …

Veel minder ruimte had ik ingeruimd voor groenten, en daar ging dus minder aandacht naartoe. Toch hebben we thuis regelmatig moestuingerechten gegeten. Mijn zoete aardappel-experiment slaagde, maar wortels en pastinaken heb ik helaas niet kunnen oogsten. Gelukkig heb ik wel genoten van patissons en chioggia-bietjes.

Voor 2024 heb ik alweer een heleboel zadenzakjes klaarliggen. Mijn 50 vierkante meter is niet meer genoeg, en daarom heb ik er in het najaar nóg een tuintje bij genomen. Hier wil ik groenten kweken die niet veel aandacht kosten, maar wel veel opbrengen. Mijn doel is om meer te kunnen eten uit de moestuin, en dat lukt nou eenmaal niet met een handjevol zoete aardappelen of acht flespompoenen. Die zijn te snel op!

Jos: Uithuilen en opnieuw beginnen

Op mijn van licht verstoken balkon waren mijn hosta's altijd zekerheidjes. Totdat de 'Blue Mouse Ears' weigerde na de winter weer op te komen. Als experiment had ik bij hem al het afgestorven blad weggeknipt en bij de ander alles lekker de rommelboel de rommelboel gelaten. Maar slechts eentje, de 'Pilgrim', begroette de lente met groen blad en lila bloemetjes.

Een andere steun en toeverlaat die niet langer prijs stelde op mijn gezelschap, was mijn Japanse esdoorn in pot. Dit voorjaar gaf hij er de brui aan. Ik denk dat ik hem te lang in dezelfde pot heb gelaten, ook al leek het bij de vorige controle wel goed te zitten.

Tijdens mijn bezoek aan de moestuinbeurs op Landgoed Mariënwaerdt in Beesd in maart van dit jaar, had ik enkele zakjes met kruidenzaad gekocht. Ik kocht een klein kweekkasje voor op de vensterbank en zaaide in kokospotjes onder meer Thaise basilicum, Chinese bieslook en appelmunt. Ik zag mezelf al kruiden plukken voor de Indiase curry's die ik zou gaan maken. Na een hoopvol begin, toen de eerste sprietjes omhoog kwamen, bleken de kokospotjes voor mij niet het meest geschikt voor de kruiden. Binnen enkele weken ontstond er schimmelvorming en hielden de kruiden het voor gezien. Gaf ik te veel water? Stonden ze op de verkeerde plek (zonnige vensterbank in de studeerkamer)? Of had ik gewoon pech? Er zit niets anders op dan uithuilen en opnieuw beginnen. Komend jaar zaai ik de zaadjes in Wool Pots, waarmee ik kennismaakte tijdens de Ambachtelijke Plantenmarkt in oktober.

Gelukkig was het niet alleen maar kommer kwel! De zomer was vol kleur, dankzij de begonia's die maar niet van ophouden wisten en de twee dahlia's die ik had gekregen. Mijn balkon is daar natuurlijk helemaal niet geschikt voor, dus die hadden eerst op een andere plek een goede start gekregen, om vervolgens in het heetst van de zomer de boel bij mij op te fleuren. Mijn dilemma is nu: ga ik volgend jaar proberen de dahlia's vanaf het begin bij mij te kweken, of laat ik het bij het beproefde recept van eerst uit logeren en daarna thuis komen? Ik hou je op de hoogte.

De levendige kleuren van de bloemen en planten flankeren het oude woongebouw.

Historisch HIDCOTE

Hidcote Manor is een betoverende en historische plek in het prachtige graafschap Gloucestershire in Engeland. Wat deze locatie zo bijzonder maakt, is de uitzonderlijke tuin die hier te vinden is. De tuinen van Hidcote Manor worden vaak beschouwd als een meesterwerk van tuinarchitectuur en zijn wereldberoemd vanwege hun schoonheid, ontwerp en historische betekenis.

In het noordelijkste puntje van de Cotswolds ligt Hidcote Manor met zijn levendige en kleurrijke zomerborders. De tuin werd oorspronkelijk aangelegd in de vroege 20e eeuw door de Amerikaanse tuinontwerper Lawrence Johnston. Johnston was een gepassioneerde tuinier en creëerde hier een prachtige reeks van aaneengeschakelde 'kamers', elk met een eigen unieke sfeer en thema. Deze kamers zijn gescheiden door hagen, muren en architecturale elementen, waardoor ze een gevoel van ontdekking en avontuur bieden terwijl je door de tuin wandelt. De tuinen zijn een toonbeeld van de arts-en-craftsbeweging, een stroming die tegenwicht bood tegen de opkomende industrialisatie aan het eind van de 19e eeuw. De tuinen hebben een rijke geschiedenis en erfenis. Lawrence Johnston heeft bijgedragen aan de ontwikkeling van de tuinarchitectuur met zijn innovatieve ontwerpideeën, zoals de kamerverdeling en het gebruik van verschillende planten om de sfeer in elke kamer te creëren.

Elke kamer in de Hidcote-tuin heeft zijn eigen kenmerken en charme. Sommige zijn gevuld met kleurrijke bloembedden, terwijl andere rustige, schaduwrijke hoekjes bieden om te ontspannen en te genieten van de sereniteit van de natuur. Hier kun je fonteinen, vijvers en beeldhouwwerken bewonderen, terwijl je je een weg baant door de kronkelende paden die door de tuin slingeren.

Een van de hoogtepunten van Hidcote Manor is de prachtige rozentuin. Deze ruimte is gevuld met een overvloed aan rozenstruiken in verschillende kleuren en variëteiten, waardoor het een explosie van geur en kleur is, vooral in het zomerseizoen.

Een wandeling door de tuinen van Hidcote Manor is een reis door de tijd en een viering van de prachtige kunst van het tuinieren.

De tuinkamers van Hidcote zijn al 75 jaar een lust voor het oog.

FOTO'S: ©NATIONAL TRUST IMAGES/NICK TURNER, JAMES DOBSON

Laatste plaatsen!

Wil jij Monty live meemaken?

Een bezoek aan Hidcote Manor maakt deel uit van de tuinreis Cotswolds/Gardeners' World Live van Kupers Tuinreizen. Kijk hieronder voor het volledige reisschema en andere praktische informatie.

Prijs pp in 2-persoonskamer o.b.v. halfpension: € 685,-

Inbegrepen:
- 4 overnachtingen in driesterrenhotel Kings Court, gewaardeerd met een 8.0
- overtocht heen naar Engeland per Eurotunnel (Calais – Folkstone)
- overtocht terug per ferry (Dover – Calais/Duinkerken)
- voucher voor hapje en drankje op ferry (terugreis)
- 4 maal ontbijt
- 4 maal goed 3-gangen diner
- cream tea op laatste reisdag
- begeleiding door deskundige chauffeur
- reis per luxe Comfort Class touringcar met minibar, toilet en airconditioning

Niet inbegrepen:
- eenpersoonskamertoeslag a € 160 (per persoon)
- tuinentrees inclusief ticket Gardeners World Live Event a € 140,-
- administratiekosten a € 20,- (per boeking)
- bijdrage calamiteitenfonds a € 2,50 (per boeking)
- bijdrage SGR a € 5,- (per persoon)

Programma:
Dag 1: Emmetts Garden (National Trust)
Dag 2: Gardeners World Live Event
Dag 3: Bezoek Stratford-upon-Avon, Hidcote Manor, Snowshill Manor (National Trust)
Dag 4: Upton Wold, bezoek Moreton-in-Marsh, Througham Court (normaliter gesloten voor reguliere bezoekers!)
Dag 5: Great Comp

Ga voor meer informatie en boeken naar:
www.kuperstuinreizen.nl/gardenersworld

KUPERS TUINREIZEN

Groene school

Leer elke maand iets nieuws in de tuin. Van basistechnieken als met onkruid omgaan en snoeien tot het vergroten van je moestuinoogst, in deze rubriek komt het allemaal aan bod.

Deze maand

32 **Fruitige verhalen**
Monty's tips voor het planten, snoeien en kweken van fruit.

38 **Jouw snoeimaand**
Hou je druiven netjes, gezond en productief.

42 **Winterwonderland**
Maak van je tuin een kerstfeest met de favoriete winterplanten van Alan.

48 **Natuurlijk creatief**
Gebruik de schatten van je tuin om prachtige versieringen te maken.

56 **Feestelijke flowerpower**
Tips om het hele jaar te genieten van kamerplanten.

61 **Kerstcadeaus**
De leukste cadeautjes om te geven en te krijgen.

68 **Zelfgekweekt & hartverwarmend**
Feestelijke gerechten, plus tips voor het zelf kweken van je ingrediënten.

73 **Vraag & antwoord**
We geven antwoord op tuinvragen.

FOTO'S: JASON INGRAM, SARAH CUTTLE, VESNA ARMSTRONG, LIESBETH DISBERGEN

“Fruit wil ik graag zoveel mogelijk in zijn ‘eigen’ seizoen eten en kweken.”

Fruitige verhalen

Plan vooruit om volgend jaar te kunnen smullen van je beste fruitoogst ooit. **Monty** geeft deskundige adviezen voor het planten, snoeien en kweken van een overvloed aan heerlijke vruchten.

Of je nu een complete fruitgaard wilt, zoals die van Monty, of alleen een kleine boom in een pot, de winter is de ideale periode om appelbomen te planten.

FOTO: JASON INGRAM

Ik realiseer me dat Longmeadow een bijzonder vruchtbare plek is. Het is nooit een bewust plan geweest, maar in de loop van de tijd zijn er geleidelijk steeds meer verschillende fruitplanten bijgekomen. Dus nu kan ik, vanaf de eerste aardbei in mei (uit een terracotta pot in de kas) tot de laatste appel ('Norfolk Beefing', die meestal tot december aan de boom blijft hangen), altijd genieten van vers seizoensfruit. En ook van de bloesem die daaraan vooraf gaat.

Fruit wil ik graag zoveel mogelijk in zijn 'eigen' seizoen eten en kweken. Kruisbessenfool in juni, broodpudding met vers geplukte zwarte bessen en frambozen in juli, aardbeien die nog warm zijn van de julizon, peren in september waarvan het honingzoete sap langs je vingers druipt – je begrijpt wat ik bedoel. Er is niets lekkerder dan rijp fruit op het juiste moment en de juiste plek.

Keuze van appels en peren

Op Longmeadow staan de in snoer gesnoeide appel- en perenbomen rond het terrein met kleinfruit, de stepover-appelbomen in de moestuin en de in palmet gesnoeide perenbomen op de heuvel en in de cottagetuin.

Appels en peren laten zich goed leiden en snoeien om in een kleinere tuin toch productief te zijn. Je kunt ze in een boog snoeien of als palmet langs een pad of tegen een muur leiden (goed om peren sneller te laten rijpen). Je kunt ze ook kweken langs de rand van een perk als zogenaamde stepovers, die een enkele horizontale tak op zo'n 45 cm boven de grond hebben. Of je snoeit ze als snoeren, die rechtopgaand kunnen zijn, maar meestal onder een hoek van 45° langs een permanente steundraad of hek worden geleid.

Leifruit is decoratief, waardoor het ook voor mensen met een kleinere tuin leuk wordt om fruitbomen te kweken – voor bijna iedereen dus. Daarbij zijn leibomen in verhouding productiever, doordat elke knop en vrucht een maximale dosis licht krijgt. Bovendien stopt de boom zijn energie voornamelijk in fruitproductie, niet in nieuwe takken of bladeren.

Zelfs in een gemiddelde tuin groeit een appel- of perenboom uit tot een volwassen plant die in het voorjaar boordevol bloesem zit, in de zomer voor schaduw en structuur zorgt en in het najaar, als hij goed bestoven is, honderden vruchten geeft. Elke tuin verdient zo'n boom. Hoewel ik denk dat er in iedere tuin wel ruimte is voor een paar, eventueel heel kleine, appelbomen, houd ik ook van de andere fruitbomen die we op Longmeadow kweken. Naast de in palmet gesnoeide perenbomen, hebben we een anonieme wilde peer in de fruitgaard en een grote 'Concorde' in de wildlifetuin.

Peren hebben meer zon nodig dan appels, maar het zijn sterke bomen die in veel opzichten gemakkelijker te kweken zijn. Ze tolereren namelijk meer vocht, zolang ze maar goed drainerende grond en voldoende ventilatie hebben. De vruchten kun je minder lang bewaren, dus het beste is om verschillende rassen te kweken die samen over een zo lang mogelijke periode vrucht geven. Bijvoorbeeld vroege rassen als 'Beth' of 'Williams' Bon Chrétien', latere soorten als 'Beurré Hardy' of 'Conference' en zeer late variëteiten als 'Doyenné du Comice' of 'Concorde'. Ik kweek al deze soorten en heb gemerkt dat in onze omstandigheden de 'Williams' Bon Chrétien' elke keer weer de beste is.

"Als jouw vijgen voortijdig van de boom vallen, dan is dat meestal omdat de boom te droog staat."

Dorstige vijgen

Vijgen zijn lid van de moerbeifamilie. Van de acht planten die wij hier hebben, dragen slechts drie regelmatig vrucht. Waarom dat zo is weet ik niet, want een van die drie staat tegen een muur op het oosten, wat niet de beste plek is. Ze zijn alle drie van de variëteit 'Brown Turkey' en zien er geweldig uit. De eerste vruchten rijpen begin augustus en de laatste in oktober. En ze zijn allemaal even lekker.

Je kunt vijgen rustig drastisch terugsnoeien wanneer je ze in een pot of tegen een muur of hek kweekt. Maart is hiervoor de beste tijd. Besef wel dat vijgen vrucht zetten op tweejarig hout, dus alle takken die je weghaalt worden vervangen door scheuten die pas volgend jaar vrucht dragen. Snijd vervolgens in juni de toppen uit de nieuwe aanwas.

Als ik meer muren op het zuiden had, zou ik variëteiten als 'White Marseille' of zelfs 'Rouge de Bordeaux' willen kweken, ook al vrees ik dat ons klimaat te koud voor ze is, zelfs tegen een muur op het zuiden. Iedereen weet dat vijgen meer vrucht zetten wanneer hun wortels worden begrensd, maar de meeste mensen onderschatten hun behoefte aan water. Als jouw vijgen voortijdig van de boom vallen, dan is dat meestal omdat de boom te droog staat. Geef één keer per week royaal water en breng elk voorjaar een flinke mulchlaag aan. Verwijder

FOTO'S: MARSHA ARNOLD; PAUL DEBOIS; JASON INGRAM

Appel- en perenbomen zijn ideaal om te worden geleid in vormen, palmetten bijvoorbeeld. Het resultaat is mooi en productief.

bladeren die de vruchten overschaduwen, dan zul je, wanneer de wind niet te hard waait en de zon een beetje schijnt, een mooie vijgenoogst hebben.

Onze fruitgaard is meer dan twintig jaar geleden geplant en heeft een redelijk volwassen staat bereikt. Er staan vooral appelbomen op hoogstam en op halfstam waardoor de bomen niet te groot worden. Ze groeien in een grasveld dat in het voorjaar vol narcissen staat en daarna uitgroeit tot een wuivend veld met fluitenkruid en hondspeterselie. Vanaf het najaar wordt het gras wekelijks gemaaid. Af en toe laten we onder de bomen lammeren grazen en een keer hadden we drie prachtige varkens, die overigens behoorlijk tekeer gingen. Er zijn ook bloembedden, een gedeelte met kleinfruit, bijenkasten, een kippenren en een paar schuurtjes. Het is een op zich staand perceel, omheind door hoge heggen waarachter de velden zich uitstrekken. Het is een heerlijke luxe die alleen mogelijk is in royale landelijke tuinen.

De andere fruitgaard is heel anders. Er staat van alles en nog wat, waaronder pruimen, citroenen, sinaasappels, bosbessen, een

3 soorten fruit die je nu kunt planten

De winter is de ideale periode om fruit te planten.

Bomen en struiken met kale wortels moeten tijdens de winterrust worden geplant. Ze zijn in de vollegrond gekweekt en hebben dus goed ontwikkelde, sterke wortels. In potten gekweekte bosbessen slaan doorgaans beter aan dan bosbessen met kale wortels. Vijgen zijn niet verkrijgbaar met kale wortels, want die mogen pas na de laatste vorst worden geplant. In potten gekweekte aardbeien kunnen het hele jaar door worden geplant, maar aardbeien met kale wortels plant je het beste in het najaar.

- **Frambozen met kale wortels**
  Er zijn twee soorten frambozen: zomer- en herfstframbozen. Zomerframbozen rijpen vanaf eind juni tot in augustus. Herfstframbozen beginnen in augustus te rijpen en kunnen tot ver in oktober worden geplukt. Voor de zomer heb ik 'Malling Jewel', een ouderwetse variëteit met grote vruchten die niet zo hard groeit, en 'Glen Ample', die kleinere maar meer vruchten geeft en zeer groeikrachtige takken zonder doornen heeft. Mijn herfstframbozen zijn van de heerlijke variëteit 'Autumn Bliss'.

- **Rode bessen**
  Rode bessen zijn heerlijk om te eten en gemakkelijk te kweken. Ze zijn tevreden in arme grond en schaduw, en bestand tegen flink wat verwaarlozing. De struiken kun je het beste in vaasvorm kweken, of als snoer of waaier tegen een muur of hek. Voor een vaasvorm verwijder je elk jaar, begin voorjaar, alle takken die vanuit het midden en naar het midden toe groeien. Ventilatie is de beste verdediging tegen schimmelproblemen, vandaar de noodzaak tot snoei. Na de oogst snoei ik de struiken met een derde terug om de groei van vruchtsporen te stimuleren, want die gaan voor de oogst van volgend jaar zorgen.

- **Rabarber**
  Rabarber kweken is doodeenvoudig. De plant geeft de voorkeur aan rijke, diepe grond, maar hij doet het ook prima in bijna pure kalkgrond. Verrijk de grond met zoveel mogelijk voedzaam materiaal. Plant rabarberkronen van november tot begin maart. Laat jonge planten voor de eerste oogst een paar jaar groeien, zodat de wortels zich goed kunnen ontwikkelen. Trek de eerste paar jaar niet zoveel stengels en stop daar sowieso midden zomer mee. Dan kunnen de bladeren de wortels voeden voor de oogst van volgend jaar. Voor extra zoete en malse stengels kun je rabarber forceren. Dek de kronen in december of januari af om het licht buiten te sluiten. Ik gebruik een traditionele terracotta forceerpot, maar een oude prullenbak of grote plantenpot waarvan je de drainagegaatjes dichtmaakt werkt net zo goed. De stengels zijn klaar wanneer ze de bovenkant van de pot bereiken. Gun de plant volgend jaar wel rust door hem alleen op de normale manier te oogsten.

Plant deze winter rode bessen in zon of schaduw, in potten of de vollegrond.

Dek rabarberplanten nu af met een forceerpot voor vroege zoete en malse stengels.

"Met dwergbomen kan iedereen met een achtertuin, balkon of stoepje fruit kweken."

walnoot, een abrikoos, moerbeien, appels en een paar olijfbomen. Hiervan is de grootste plant 1,5 meter hoog en de gemiddelde hoogte is een stuk lager. Elke boom en struik groeit in een pot en al die potten staan op tegels. Het is een verplaatsbare, aanpasbare en fascinerende miniatuurfruitgaard, en het verschil met de andere fruitgaard is bijna onvoorstelbaar.

Maar het fruit is echt en de rijpe vruchten zijn net zo goed als van welke grote boom dan ook. We steken vaak de loftrompet over zelfgekweekte groente, maar volgens mij onderschatten we de vreugde van zelfgekweekt en heerlijk rijp seizoensfruit. Het verrijkt je leven. En dankzij deze dwergbomen kan iedereen met een achtertuin, balkon of een stoepje met plek voor een paar middelgrote potten fruit aan echte bomen kweken, hoe klein ze ook zijn. De technieken die dit mogelijk maken zijn gebaseerd op de keus van de onderstam en het plantenras, en niet zozeer op mysterieuze kweek- of snoeitechnieken. Dwergfruitbomen, die steeds beter verkrijgbaar zijn, zijn ontworpen voor potten en hoeven bijna niet gesnoeid te worden.

Bessen bij de vleet

Ik kweek bosbessen in potten, zowel struiken als planten op stam, want dat is voor mij de enige optie. Vlak bij Longmeadow verbouwt een zachtfruitkwekerij vele hectaren aardbeien onder polyetheen en bosbessen in potten in de openlucht. Blijkbaar is het big business, maar de bosbessen moeten wel in potten staan, zelfs op die enorme schaal. Ze hebben nou eenmaal zure grond nodig om te overleven, laat staan te gedijen en hun lekkere vruchtjes te produceren. Als je zoals ik basische of neutrale grond hebt, kun je turfvrije potgrond voor heideplanten gebruiken (er is absoluut geen reden of noodzaak om turf te gebruiken). Ook potgrond met dennenschors of varens voldoet goed.

Plant bosbessen in potten met potgrond voor heideplanten als je geen zure grond hebt.

Ik vind alle kleinfruit heerlijk. Kruisbessenfool is een vorstelijk dessert. Eigenlijk krijgt alles door kruisbessen een koninklijk tintje. Warme zwartebessenjam over ijs is altijd een traktatie. Rodebessengelei maakt elk vleesgerecht lekkerder.

Zomerframbozen worden in juli geoogst en wij hebben altijd enorme hoeveelheden. We dekken ze niet af met netten, dus op de takken zitten vaak merels te schranzen, maar we houden er altijd meer dan genoeg voor onszelf over. Kruisbessen en witte en rode bessen worden ook in juli rijp en doen het, net als frambozen, goed in de schaduw, op arme grond en bij koud weer. Frambozen hebben vocht nodig, maar kruisbessen en rode bessen (witte bessen zijn eigenlijk de albinoversie van rode bessen) lijken beter te groeien in barre omstandigheden. Ze hebben wel ventilatie nodig om de bladwesp te weren.

Zwarte bessen zijn lastiger. In het Verenigd Koninkrijk is Herefordshire het belangrijkste gebied voor het kweken van zwarte bessen, want ze houden van onze rijke, leemachtige grond. Geef ze de zonnigste plek die je hebt en breng rond de planten elk jaar een dikke mulchlaag aan. Ze moeten ook op een andere manier worden gesnoeid, want ze zetten geen fruit op oud hout, zoals rode bessen en kruisbessen, maar op nieuw hout. Dus ik oogst de zwarte bessen vaak door hele takken tot de grond terug te snoeien en draag dan armen vol met bessen beladen takken de keuken in.

Ik heb 'Morello'-kersen op 'Colt'-onderstammen die ik in waaiers tegen een muur op het oosten heb geleid. Deze oogst ik in juli om jam van te maken. Net als 'Victoria'- en 'Czar'-pruimen, groeien 'Morello'-kersen beter tegen een koele, schaduwrijke muur. Reine claudes en pruimen worden tussen half augustus en half september rijp. Herfstframbozen beginnen in augustus te rijpen, vlak voordat hun zomerse neven er de brui aan geven.

Onze laatste oogst, doorgaans ver in oktober, komt van de drie kweeperen rond de vijver. Elke vrucht wordt gekoesterd en gebruikt om geur aan appelgerechten toe te voegen of kip te vullen voor een verrukkelijke middeleeuwse combinatie van hartig vlees en zoet fruit. Verder maken we stevige membrillo (kweeperenpasta) of een dunne kweeperengelei die heerlijk is voor koekjes of taarten.

Samen met de appels, die we zorgvuldig in bakken opslaan, helpen de chutneys, jams en pickles ons de winter door, totdat volgend jaar de eerste rabarber uitloopt. En dan begint het fruitfeest weer van voren af aan.

Snoei appelbomen in de winter voor productieve, vruchtdragende takken.

Wintersnoeitips van Monty

Wintersnoei associeer ik altijd met de periode tussen kerst en oud en nieuw. Het is een klus die je ook bij heel slecht weer kunt doen en een meditatief karakter heeft dat goed samengaat met koude kalkoen en warme appeltaart. Hoewel je eind november al met de wintersnoei kunt beginnen en er tot half maart mee kunt doorgaan, hanteer ik voor mijn timing deze basisregel: ik begin niet voordat alle bladeren zijn gevallen en ik stop ermee zodra de nieuwe blaadjes uitlopen.

- **Fruitbomen**
  Verwijder alle kruisende en schurende takken. Snoei alle te lange en spichtige takken terug tot op een oog om een krachtige, meertakkige aanwas te stimuleren. Snoei 's winters geen pruimen, abrikozen, perziken en kersen.

- **Leifruit**
  Leifruit, zoals peren in palmetten of appels in snoeren, wordt 's zomers gesnoeid om de groei te beperken en de leivorm te behouden. 's Winters worden de planten alleen gesnoeid om hun vruchtsporen uit te dunnen of, wanneer ze eenmaal hun definitieve leivorm hebben, takken te verwijderen die de vorm verknoeien.

- **Kleinfruit**
  Snoei na nieuwjaar alle takken van herfstframbozen tot de grond terug. Verwijder bij rode bessen en kruisbessen alle kruisende takken om een open vaasvorm te creëren. Kort de rest van de takken met een derde in om een sterk takkengestel te vormen.

FOTO'S: MARSHA ARNOLD; JASON INGRAM

VOLGENDE MAAND Monty vertelt hoe hij op Longmeadow tuiniert in harmonie met de tuindieren.

Koop nu!
Gebruik tot 31 december 2023 de kortingscode **KERST15** en krijg 15 euro korting.*
www.ecostoof.com

EcoStoof® – het ideale decembergeschenk!

Met de EcoStoof® bereid je niet alleen op een duurzame manier de meest feestelijke gerechten, het is ook een geweldig cadeau-idee om een dierbare – of jezelf – blij mee te maken.

Je eerder geoogste appels en peren liggen inmiddels op een koel plekje op smaak te komen terwijl je dichter bij de verwarming kruipt en nadenkt over leuke decembercadeaus en smakelijke kerstrecepten. De EcoStoof® vervult beide wensen.

Om je alvast in de feeststemming te brengen, delen we graag een heerlijk recept voor stoofperen. Dit smaakvolle dessert is de perfecte afsluiting van een gezellig feestmaal en wordt extra speciaal wanneer bereid met de EcoStoof®.

Stoofpeertjes in versgeperst appelsap

De inspiratie voor dit recept komt uit Iris' moestuin. Ieder jaar brengt Iris haar appeloogst naar een mobiele sap-pers in de buurt en komt met versgeperst appelsap blij thuis. Geen wonder dat de stoofpeertjes (ook uit eigen tuin) in de appelsap verdwijnen. En het geheim van rode stoofperen? Hoe langer ze stoven, hoe roder ze worden. Voor de zekerheid voegen we rode bessensap toe.

INGREDIËNTEN:

- minimaal 1 kg stoofpeertjes uit de winkel of uit je eigen moestuin
- 5 dl natuurtroebel puur appelsap uit de winkel of uit je eigen moestuin
- 3 dl rodebessensap
- 30 gram suiker (ik maak hem liever niet te zoet)
- 3 stuks steranijs
- 1 kaneelstokje

3 min. **3 uur**

1 Schil de peertjes. Laat ze heel en laat de steel eraan zitten. Snij aan de onderkant met een scherp mesje het kroontje weg.
2 Doe alle ingrediënten in de pan en laat aan de kook komen. Kook 3 minuten met het deksel op de pan of langer totdat de peertjes door en door heet zijn.
3 Zet de pan in de EcoStoof®.
4 Na drie uur (of langer) zijn je stoofpeertjes rood en klaar.

*Bij een minimale besteding van 99 euro

FOTO'S: LIESBETH DISBERGEN

Jouw snoei maand

Met de snoei-instructies van **Frances Tophill** hou je je druiven netjes, gezond en productief.

In december begint de winter en zijn de dagen op hun kortst. Deze korte dagen hebben een enorme invloed op de plantengroei, want die hangt niet alleen samen met de temperatuur, maar ook met de lengte van de dag en de intensiteit van het licht. Dus veel planten zijn in diepe rust en een groot deel daarvan kun je nu snoeien. Denk aan fruitplanten waarvan je de vruchtzetting moet stimuleren, zoals appels, en ook aan bladverliezende planten die kunnen gaan bloeden als je ze in het nieuwe jaar zou snoeien, zoals druivenstokken.

Planten die je kweekt om hun kleurrijke winterstengels, zoals kornoelje en sierbraam, of planten met mooie bessen, zoals dwergmispel, worden meestal tegen het einde van de winter gesnoeid. Zet in je agenda dat je binnenkort met deze planten aan de slag gaat, vooral als je veel moet snoeien. Maar raak niet in paniek, want je hebt nog een paar weken.

Dit is ook de perfecte periode om in palmet geleide planten weer mooi in vorm te brengen, want je kunt hun gestel goed zien nu de takken geen bladeren hebben.

Snoei salomonszegel wanneer zijn gouden herfstbladeren zijn verlept.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; PAUL DEBOIS; JASON INGRAM.
LOCATIE GROTE FOTO: WEST DEAN GARDENS, CHICHESTER

Dunne stengels snoeien

Druivenstokken groeien hard en ontwikkelen elk jaar een zee aan lange, buigzame stengels. Je kunt de plant het beste elke winter terugsnoeien tot een permanent, sterk gestel van volwassen takken, anders wordt het al snel een warboel.

Snoei deze planten nu ook

Het meeste snoeiwerk doe je wanneer de planten in rust zijn. Begin er nu mee als je veel te doen hebt. Zo niet, neem dan rustig de tijd, want een paar weken uitstel beschermt de planten tegen vorst.

HAZELAAR Snoei de oudste takken bij de basis af. Haal 20-30% van de takken weg of verjong de plant door al het oude hout te verwijderen.

ANNA PAULOWNABOOM Je hoeft hem niet echt te snoeien, maar hij zal door flinke snoei in de winter grotere bladeren produceren.

WILDE WINGERD Deze klimplant blijft doorgroeien tenzij je hem intoomt. Snoei hem nu en gebruik de houtige ranken voor kerstkransen.

WILG Snoei de jonge takken van dit jaar drastisch terug om de groei van meer takken te stimuleren. Gebruik de takken om te vlechten of te stekken.

Nu niet snoeien

Stel de snoei van vorstgevoelige planten zoals citroenverbena uit tot begin of half voorjaar.

✗ **BUXUS** Groenblijvende planten zijn vorstgevoelig en de koudste periode moet nog komen. Dit geldt vooral als je buxusplanten last hebben van meeldauw en rupsen van de buxusmot. In dat geval moet je ze zoveel mogelijk vertroetelen.

✗ **KERSEN, PERZIKEN EN ABRIKOZEN** Snoei geen steenvruchten, want die zijn na een snoeibeurt in de winter gevoelig voor loodglans.

✗ ***BUDDLEIA GLOBOSA*** In tegenstelling tot de meeste vlinderstruiken, bloeit deze op tweedejaars hout. Snoei hem dus meteen na de bloei.

✗ **CITROENVERBENA** Vorstgevoelige planten vriezen dood wanneer je de beschermende topgroei weghaalt. Wacht dus tot het voorjaar.

Wintersnoei van druivenstokken

Tot de druivenstokken (van het geslacht *Vitis*) behoren tafel- en wijndruiven, en siervormen met bladeren die een mooie herfstkleur krijgen. Ze staan graag in droge, arme grond en groeien flink. Als je ze aan hun lot overlaat, groeien druivenstokken tot boven in de hoogste boom of tot aan de nok van het dak.

In commerciële wijngaarden worden de planten tot manshoogte gesnoeid om gemakkelijk te kunnen oogsten en om hun productiviteit te vergroten. Een sierplant moet je laag houden om ervan te kunnen genieten.

Druivenstokken snoei je begin winter. Je kunt ze nu ook kaliumrijke mest geven.

Voor de beste oogst moet je fruitdragende druivenstokken ook 's zomers snoeien.

Stap voor stap

1 Bekijk de plant goed en besluit wat je wilt snoeien en welke stengels je (eventueel) lang wilt houden en aanbinden om het gestel te verjongen. Sterke stengels die al in de juiste richting groeien zijn hiervoor het meest geschikt.

2 Snoei stengels met vruchtsporen terug tot de basis, met behoud van twee knoppen aan elke stengel. Daaruit komen volgend jaar bloemen en vruchten. Een vruchtspoor ziet eruit als een dicht groepje stengels.

3 Streef naar een nette, strak aangebonden druivenstok, zonder dunne, lange stengels. Volg hierbij de vorm van de muur, schutting of pergola waartegen je de plant leidt. De sneden moeten glad en schoon zijn.

Tip

Als je 's nu snoeit, kun je de stengels gebruiken om houtige stekken te maken. Kies gezond materiaal dat vrij is van ziekten en snijd een stengel onderaan af tot net onder een bladknoop. Steek de stengel verticaal in onkruidvrije grond en druk de aarde rondom aan. Geef in het begin water en later alleen tijdens droge perioden. Om ziekten te voorkomen, vermeerderen commerciële kwekers druivenstokken meestal niet door middel van houtige stekken, maar door te enten. Toch is dit leuk om te proberen.

Houd het gestel netjes door dunne stengels te verwijderen.

Snoei zo ook

Andere houtige klimplanten met een soortgelijke krachtige groeiwijze kun je ook op deze manier snoeien. Bijvoorbeeld:

- ☐ Trompetbloem: deze moet je in toom houden om te voorkomen dat hij te breed wordt en om die mooie bloemen te stimuleren.
- ☐ Blauweregen: snoei deze in januari terug tot op twee of drie knoppen. Snoei hem ook 's zomers lichtjes om hem netjes te houden.
- ☐ Wingerd: veel soorten worden zonder snoei enorme planten.

Druivenstok

	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
Oogsten												
Snoeien												

VOLGENDE MAAND Frances laat zien hoe je een boerenjasmijn verjongt.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; GETTY/LEZH

Creatief met kerst

42 **Winterwonderland in de tuin**
Alan laat zien hoe je je tuin laat sprankelen tijdens de feestdagen.

48 **Kerstdecoraties uit eigen tuin**
Onze gids voor het maken van decoraties met spullen uit je tuin.

56 **Winterbloeiende kamerplanten**
Geniet van poinsettia's, kerstcactussen en meer.

61 **De leukste kerstcadeautjes**
De leukste kerstcadeautjes om te geven én te krijgen.

68 **Zelfgekweekte feestrecepten**
Maak de lekkerste maaltijden met ingrediënten van eigen oogst.

87 **Oogst kerstkransen**
Wij volgden bij Marieke Nolsen een workshop Kerstkransen maken.

FOTO'S: LIESBETH DISBERGEN; MITCHELL VAN VOORBERGEN; SARAH CUTTLE; GETTY/ANNA DENISOVA (EYEEM); JASON INGRAM.

Winter-wonderland

Maak van je tuin een kerstfeest met de gids van **Alan Titchmarsh** waarin hij uitlegt wat zijn favoriete winterplanten zijn.

"Een tuin die rond de kerstdagen mooi is, hoeft niet duur te zijn of veel onderhoud te vragen."

FOTO: SARAH CUTTLE
LOCATIE: DIPLEY MILL, HAMPSHIRE

Alan verzamelt dwergmispeltwijgen, maretak, sparrentakken en rozenbottels voor kerstdecoraties.

Winterstructuur

Natuurlijk kun je de boel gewoon de boel laten en je tuin tot in het voorjaar geen blik waardig keuren. Er gebeurt toch niet veel, nietwaar? Toegegeven, de natuur vertraagt tijdens de wintermaanden, maar als je zegt dat er niets interessants gebeurt, betekent dit dat er helaas iets ontbreekt in je beplanting. Rond de kerst kent de tuin weliswaar niet zoveel buitenzitmomenten, maar het uitzicht vanachter een raam kan je ook opmonteren, misschien zelfs meer dan je verwacht. Als je tenminste planten kweekt die in die periode op hun hoogtepunt zijn.

Elk jaar wandel ik op eerste kerstdag door mijn tuin, glas of mok in de hand, en monster ik de planten die me bij somber weer opvrolijken. Dat zijn er meer dan je zou denken. Ze hebben felgekleurde of geurende bloemen, gloeiend getinte stengels, stralende bessen of – minstens zo belangrijk – groenblijvende vormen in een periode waarin wat structuur zeer welkom is.

Planten die er nu goed uitzien, blijven zeker nog een maand of langer het aanzien waard. Het feit dat ze langzamer groeien, betekent dat ze nog aantrekkelijk zijn wanneer de kerstversiering allang weer is opgeborgen. Voor een tuin die rond de kerstdagen mooi is, hoef je je bankrekening niet te plunderen of een slaaf van je tuingereedschap te worden. Plant met beleid en je bent verzekerd van een vrolijke, fleurige kerstsfeer.

"Plant met beleid en je bent verzekerd van een vrolijke, fleurige kerstsfeer."

Bestudeer de vorm

Wanneer de vaste planten in de border zijn gesnoeid en de tuin in zijn schulp lijkt te kruipen, is er wat blijvende structuur nodig. Vaak worden pergola's, bogen en andere door de mens gefabriceerde constructies gebruikt om een vlakte te doorbreken. Maar de rol van planten is belangrijker, vooral van de groenblijvende soorten die in vorm kunnen worden gesnoeid. Buxus is nu wat problematisch vanwege een combinatie van buxusschimmel en de buxusmot, maar taxus is een betrouwbare plant. Je hoeft de planten echt niet te snoeien in ingewikkelde vormen zoals pauwen of olifanten. Simpele kegels en piramides voldoen al. En als je goed nadenkt over waar je ze neerzet, kunnen ze zelfs fungeren als een soort gnomons (het verticale deel in het midden van een zonnewijzer), die tijdens zonnige winterdagen lange schaduwen op het gazon werpen. Gebruik ze in paren om een uitzicht te omlijsten of een pad te flankeren. Een kleine laan van vormplanten leidt de blik een gewenste richting op.

Als je niet van strak gesnoeide groenblijvende planten houdt, dan zijn er ook die van nature het hele jaar in vorm blijven: de Mexicaanse oranjebloesem (*Choisya*) heeft glanzende

Winterse beplanting

Je hoeft je tuin niet overhoop te halen om een kerstsfeer te creëren. Kies gewoon een paar plekken waar een opvallende plant, boom of struik het beeld duidelijk verfraait en in de loop van het jaar in de beplanting wordt opgenomen.

Winterstructuur

Bekijk de structuur van de tuin om te ontdekken wat er ontbreekt wanneer de meeste planten bladloos zijn. Je hoeft je tuin niet de uitstraling van een begraafplaats te geven door te veel donkere groenblijvers te planten, maar soorten met een mooie structuur vormen een waardevolle toevoeging. Plant ze ergens waar je ze bij slecht weer kunt zien zonder de warmte van je huis te verlaten, maar plant ze ook verder weg om je te verleiden de tuin in te lopen.

Zoek naar bomen en struiken die wat volume hebben, zelfs als je tuin aan de kleine kant is. Als je echt weinig ruimte hebt, kies dan soorten die geschikt zijn voor vormsnoei. Er zijn genoeg kleinere struiken die in een beperkte ruimte hun steentje kunnen bijdragen.

5 onmisbare planten

1. **Gesnoeide taxuskegels of bonte Ierse taxus**, die van nature een mooie zuilvorm heeft.
   Planten nov-dec of mrt **H x B** 3 m x 3 m
2. ***Betula ermanii*** (goudberk)
   Planten nov-jan of mrt **H x B** 20 m x 12 m
3. ***Choisya ternata* 'Sundance'**
   Planten mei-sep **H x B** 2,5 m x 2,5 m
4. ***Ilex x altaclerensis* 'Golden King'**
   Planten nov-jan of mrt **H x B** 6 m x 3 m
5. ***Euonymus* 'Emerald 'n' Gold'**
   Planten nov of mrt **H x B** 1 m x 1,5 m

Kersttwinkeling

Sommige planten hebben bijzonder spectaculaire kleuren, bijvoorbeeld dankzij hun bonte bladeren of schitterende bloemen. Zet ze als feestelijke accenten in perken en borders die anders in de winter een sombere aanblik zouden bieden.

5 onmisbare planten

1. ***Acer palmatum* 'Bi Ho'**
   Planten sep-nov **H x B** 2 m x 2 m
2. ***Iris unguicularis***
   Planten dec-mrt **H x B** 50 cm x 50 cm
3. ***Cyclamen coum***
   Planten sep-okt **H x B** 8 cm x 10 cm
4. ***Helleborus x hybridus***
   Planten mei-sep **H x B** 45 cm x 45 cm
5. ***Hedera helix* 'Gold Heart'**
   Planten okt-dec **H x B** 8 m x 5 m

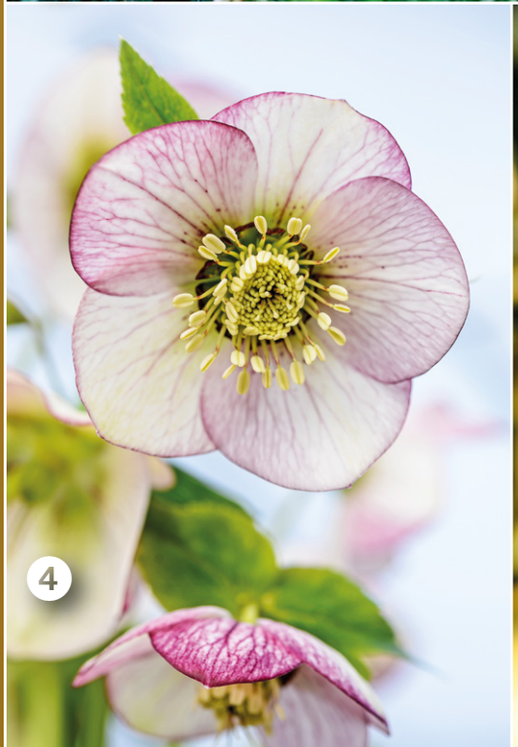

FOTO'S: ALAMY/JOE; SARAH CUTTLE; GETTY/BEEKEEPX; JASON INGRAM; TIM SANDALL

Hulst geeft dubbel plezier dankzij glanzende groenblijvende bladeren en felgekleurde bessen.

"De prachtige roodbruine schors bladdert af om als een glas-in-loodraam het winterse zonlicht door te laten."

bladeren die het licht weerkaatsen en de sfeer versterken. Laurier doet hetzelfde, hoewel het loof vleziger is en beter in een stedelijke omgeving past dan in een landelijke.

Hulst geeft je dubbel plezier: groenblijvende (of bontblijvende) bladeren en – afhankelijk van de variëteit – vuurrode, oranje of gele bessen. Maar vergeet niet dat mannelijke en vrouwelijke bloemen niet aan dezelfde plant groeien en dat je voor de productie van bessen in de meeste gevallen een mannelijk en een vrouwelijk exemplaar nodig hebt. Hulst leent zich, net als taxus, goed voor vormsnoei en past ook in kleine tuinen.

Vleesbes (*Sarcococca*) heeft kleine glanzende bladeren en tuiltjes witte bloemen met een zoete geur. Hij bloeit niet altijd op tijd voor de kerst, maar geeft het nieuwe jaar gegarandeerd een weldadig aroma. Ik zou niet zonder willen.

Laat zaadhoofden zitten

Wees niet te ijverig met het terugsnoeien van borderplanten met zaadhoofden die gedroogd of berijpt niet alleen een statige uitstraling hebben, maar ook vogels en insecten voeden. Vooral grassen zijn waardevol. Wacht tot februari voordat je opruimwoede de overhand krijgt en je de drang voelt om ze met de grond gelijk te maken.

Op terrassen, patio's, stoepjes en balkons kunnen mooie potten en bakken een hoofdrol vervullen als je ze vult met planten die er rond de kerst goed uitzien. Wanneer je een bezoek brengt aan het lokale tuincentrum om je voorraad kerstversiering aan te vullen en cadeautjes te kopen, stap dan naar buiten en kijk in de koopjesafdeling wat er in de aanbieding is. Niet alleen de kerststerren en azalea's voor binnenshuis zijn 'kerstplanten'. Er is ook een assortiment voor buiten, van winterbloeiende violen tot heide en nieskruid dat met de kerst bloeit.

Bomen bieden het hele jaar door een statige vorm en zilverberken met een lichtere schors, zoals de *Betula utilis* 'Jacquemontii', stralen in de winterzon. Ik spoel de mijne elke winter af, zo hoog als ik kan reiken, om het groene slijm te verwijderen, zodat de frisse, glanzende schors weer zichtbaar wordt.

Kopertinten zijn troef met de papieresdoorn (*Acer griseum*) en de sierkers (*Prunus serrula*), waarvan de stam en hoofdtakken een roodbruine, afbladderende schors hebben die het winterse zonlicht doorlaat, als was het een glas-in-loodraam.

Heb je niet veel ruimte, geniet dan van de kleurige schors van kleine Japanse esdoornsoorten, zoals *Acer palmatum* 'Sango Kaku' met jonge oranje en roze stengels, en plant struikachtige kornoeljes, zoals *Cornus* 'Midwinter Fire', met verrassend stralende kleuren. Plant de kornoeljes in rijke, vochthoudende grond en snoei ze in maart tot de grond terug om de productie van felgekleurde jonge stengels te stimuleren.

Zoek te midden van alle nieuwe aanwinsten een plek om te zitten en de planten te bewonderen, warm ingepakt in een wollen trui en je handen gevouwen om een beker hete thee of koffie. Je zult snel ervaren hoe fijn het is om een tuin te hebben die zijn eigen kerstsfeer uitstraalt.

Magische maretak

Kerst is niet compleet zonder maretak en als je een geschikte waardboom in je tuin hebt, kun je geld besparen door hem zelf te kweken. Dit lukt alleen als je volledig rijpe bessen gebruikt. Van de maretak die je in de winkel koopt zullen de zaadjes waarschijnlijk niet ontkiemen.

Maretak groeit goed op verschillende waardplanten. Dat zijn meestal appelbomen, maar hij kan zich ook vestigen op populieren, citroenen en meidoorn. Voor het beste resultaat zaai je hem op dezelfde soort waardplant als waarop hij daarvoor groeide. Wanneer in het najaar de bladeren van de bomen vallen, geeft de maretak de tuin een extra dimensie, maar het duurt waarschijnlijk vijf jaar voordat hij zelf bessen produceert.

Maak in het voorjaar, wanneer de bessen rijp zijn, met een scherp mes op meerdere plekken gaatjes in de schors aan de onderkant van een stevige tak hoog in een volwassen waardboom. Haal de zaden uit de bessen en duw er een paar in elke gaatje. Ze zullen niet allemaal ontkiemen, maar de zaden die dat wel doen zullen geleidelijk uitgroeien tot herkenbare pollen hoefijzervormige 'bladeren' waaraan uiteindelijk de doorschijnende witte bessen verschijnen. Succes!

FOTO'S: SARAH CUTTLE; GETTY/LURII GARMASH

VOLGENDE MAAND Alan begint een nieuwe serie waarin hij uitlegt hoe je jouw ideale tuin verwezenlijkt.

Geef vorst geen kans!

Iedere tuinliefhebber kijkt met een zekere angst naar het winterseizoen. Zullen de planten de kou overleven? Met een goede bescherming hoef je ze niet elk voorjaar te vervangen. Natuurlijk met NATURE®.

GEEN PROBLEEM VOOR JE TUIN

Ons klimaat wordt grilliger. Vorstperioden zijn onvoorspelbaar en kunnen plaatsvinden vanaf november tot en met medio mei (IJsheiligen). Dat hoeft voor je tuin geen probleem te zijn. Mits je de juiste beschermingsmiddelen bij de hand hebt. Met het brede assortiment winterbescherming van NATURE® geef je de (nacht)vorst geen kans!

WINTERBESCHERMHOEZEN

De winterbeschermhoezen van NATURE® zijn gemaakt van uv-bestendig, niet-geweven polypropyleen en voorzien van een aantrekkoord en eventueel ritssluiting om deze gemakkelijk over de plant aan te kunnen brengen. De ritssluiting zorgt voor het gemakkelijk luchten of water geven zonder dat de bescherming tegen het winterweer in het gedrang komt.

WINTERNOPPENFOLIE

Je kunt de wortels van de planten beschermen door de plantenpot in te pakken met noppenfolie. Dit zorgt voor bescherming en heeft een thermische isolerende werking.

Nature® is een merk van de Outside Living Industries groep • www.outsideliving.com

Verwelkom je gasten met een weelderige deurkrans die je zelf hebt gemaakt van groen loof en zaadhoofden uit de tuin.

FOTO'S JASON INGRAM

Natuurlijk creatief

Maak zelf prachtige decoraties van de overvloed in je wintertuin. **Amber Partner** laat zien hoe je eenvoudig elegante en duurzame feestelijke blikvangers maakt.

Het zilverachtige loof en warme aroma maken eucalyptus tot een van Ambers favorieten.

Kerst is de perfecte periode om je creativiteit de vrije loop te laten en de overvloed van de natuur te benutten om zelf mooie decoraties voor binnenshuis te maken. Van een feestelijke krans aan de voordeur tot een guirlande op de schoorsteenmantel: ze zijn gemakkelijk te maken, prachtig, duurzaam en recycleerbaar.

Je kunt eindeloos experimenteren en variëren met vers en gedroogd plantenmateriaal om verbluffende composities te creëren. Het mooiste is dat je de meeste benodigde materialen gewoon in je eigen tuin kunt vinden (of in de tuin van vrienden, met hun toestemming uiteraard!).

Ik laat je een paar simpele handigheidjes zien om decoraties te maken waarmee je deze kerst de schoonheid van de natuur in huis haalt.

Amber Partner is kweker van duurzame plukbloemen. Volg haar op Instagram: **@howefarmflowers**

Wildebras

Deze wilde, rustieke krans heeft van alles een beetje. Groen uit de tuin vormt de basislaag. Zaadhoofden en gedroogde bloemen zorgen voor textuur en spanning. En tot slot zijn dennenappels, wilgentakken, distels en pluizige clematiszaad-hoofden toegevoegd om de krans een wilde, natuurlijke uitstraling te geven.

JE HEBT NODIG:

- ☐ Kransbasis van wilgentakken
- ☐ Snoeischaar
- ☐ Groen jutetouw
- ☐ Zelf geplukt groen, zoals laurier, eucalyptus, klimop en naaldboomtakken
- ☐ Zaadhoofden van bijvoorbeeld clematis, vlinderstruik, juffertje-in-het-groen, distels en grassen
- ☐ Dennenappels
- ☐ Gedroogde bloemen, zoals lavendel
- ☐ Takken van de toverhazelaar
- ☐ Lint om op te hangen

Zo maak je een feestelijke krans

Volg deze eenvoudige stappen en maak feestelijke kransen in allerlei stijlen, vormen en maten.

1 Leg al het materiaal voor je neer. Leg het groen soort bij soort en houd de decoraties nog even apart. Bevestig het jutetouw met een dubbele knoop stevig aan de krans, maar knip het niet af.

2 Knip de bladertakken in kortere stukken, 10-15 cm lang. Maak een bundeltje van meerdere bladertakjes, van twee of meer verschillende soorten. Hoe meer takjes je gebruikt, hoe voller de krans wordt.

3 Leg het bosje op de kransbasis, met de bovenkant naar buiten gericht. Wikkel het touw drie keer rond de takjes en de basis. Trek strak aan. Herhaal deze procedure: maak weer een bosje bladertakjes en laat het overlappen met het eerste. Wikkel het touw weer drie keer rond de takjes en de basis.

4 Blijf bosjes toevoegen totdat de krans vol is. Wanneer je bij het begin aankomt, til je de bovenkant van het eerste bosje op en bevestig je het laatste bosje daaronder. Knip het touw door en knoop het uiteinde vast aan de kransbasis. Bind een lus van lint aan de bovenkant van de krans. Knip nu de stelen van de zaadhoofden en gedroogde bloemen af op 15 cm. Steek elke steel tussen het groen en verdeel ze gelijkmatig over de krans. Bind touw rond de onderkant van de dennenappels en bevestig ze aan de basis.

5 Maak de krans af met pluizige clematiszaadhoofden en takken van de toverhazelaar die je in de basis steekt. Hang de krans op om te controleren of de decoraties gelijkmatig zijn verdeeld en vul eventuele lege plekken op. Kort zo nodig te lange bladertakjes een stukje in.

Groen & vredig

In deze krans is de klassieke kleurencombinatie groen en wit gebruikt. De verschillende soorten groen uit de tuin vormen een weelderige, volle achtergrond. De krans bevat ook gedroogde bloemen die eerder in het jaar bloeiden en mooie zaadhoofden voor extra pracht en textuur. Als je zelf geen bloemen hebt gedroogd, kun je die bij een tuincentrum of online kopen. De krans in zijn geheel zal ook mooi drogen. *Zie de vorige pagina voor stapsgewijze instructies om de krans te maken.*

JE HEBT NODIG:

- ☐ **Kransbasis van wilgentakken**
- ☐ **Snoeischaar**
- ☐ **Groen jutetouw**
- ☐ **Groen uit de tuin, zoals laurier, eucalyptus, dennentakken en klimop**
- ☐ **Verschillende gedroogde witte bloemen, zoals lamsoor, kogelamarant, gipskruid en moederkruid, en verse witte heide**
- ☐ **Zaadhoofden van juffertje-in-het-groen, distels, grassen en dergelijke**
- ☐ **Lint om op te hangen**

Met groen loof en decoratieve zaadhoofden kun je zelf een natuurlijke krans maken. Ga de tuin in en ontdek wat je allemaal kunt gebruiken.

Maak een dichte basis van groen loof als weelderige achtergrond voor de witte bloemen.

Goed ingepakt

Maak je cadeaus extra speciaal met zelfgemaakte corsages die je in de verpakking steekt of erop bevestigt.

Cadeauverpakking maken

Maak aan de voorkant van het cadeau een zakje waarin je wat groen of een andere natuurlijke decoratie steekt. Ideaal voor een cadeau in een doos of een boek.

JE HEBT NODIG:

- ☐ **Cadeaupapier**
- ☐ **Plakband**
- ☐ **Takjes groen, zoals hulst, eucalyptus en rozemarijn**
- ☐ **Andere natuurlijke decoraties, zoals gedroogde bloemen, dennenappels, gedroogde sinaasappelschijfjes en kaneelstokjes.**

1 Knip een groot vierkant van het cadeaupapier en leg het cadeau in het midden. Vouw het papier aan de boven- en onderkant over het cadeau heen. Vouw dan de bovenhoeken naar binnen om aan weerszijden een driehoek te creëren en vouw die over het cadeau heen.

2 Vouw de zijkanten over het cadeau heen en laat de tegenoverliggende zijden elkaar overlappen. Zet vast met plakband zodat er een zakje ontstaat.

3 Steek een takje groen, gedroogde bloemen of een andere feestelijke decoratie in het zakje.

Geef cadeaus een extra dimensie met natuurlijke, geurige decoraties.

Kerststerren zijn er in allerlei kleuren, van limoengroen tot wit, maar rood is een echte kerstklassieker.

Feestelijke flowerpower

In dit eerste deel van onze nieuwe, zesdelige serie over kamerplanten laten we zien hoe je met kerst zorgt voor bloeiende planten in huis.

Hoe fijn het krijgen van een bosje bloemen ook is, snijbloemen verwelken en sterven na een paar weken. Bovendien kan het kweken ervan heel slecht zijn voor het milieu. Vaak zitten de bloemen onder de pesticiden, worden ze in plastic verpakt en (met behulp van energieslurpende koeling) geïmporteerd, soms helemaal uit Kenia.

Kies daarom liever voor bloeiende kamerplanten. Die zorgen tijdens de donkere maanden voor een welkom vleugje kleur in huis – en een zonnig humeur. Je kunt zelfs het hele jaar door verschillende planten in bloei hebben staan. En laat je niet afschrikken als het je eerder niet gelukt is kamerplanten te laten bloeien (of zelfs maar in leven te houden). Wij helpen je bij het kiezen en verzorgen van kamerplanten, zodat je er het jaar van kunt genieten.

FOTO'S: JASON INGRAM; GETTY/ANNA OSTANINA

Kerstster

Euphorbia pulcherrima

De kerstster, of poinsettia, is een van de populairste kamerplanten voor de feestdagen, maar hoe is die traditie begonnen? In Mexico, waar de plant vandaan komt, werd *Euphorbia pulcherrima* al in de dertiende eeuw door de Azteken gewaardeerd om zijn intens rode kleur, een symbool van zuiverheid. Tegen de zestiende eeuw ontstond de associatie met kerstmis en werd hij gebruikt als decoratie bij Mexicaanse advents- en kerstvieringen.

Drie eeuwen later introduceerde de Amerikaan Joel Roberts Poinsett de plant in de Verenigde Staten – vandaar de naam poinsettia. In de loop der jaren is de kerstster dé kamerplant voor de feestdagen geworden. Zijn populariteit valt in deze periode niet te ontkennen, met in elke winkel en elk tuincentrum een overweldigende keuze.

Wil je een goed exemplaar, kies dan een kerstster waarvan de bladeren gelijkmatig donkergroen zijn tot aan de kleurige schutbladeren en de bloemen in het midden niet helemaal open zijn. Bescherm de plant op weg naar huis zo goed mogelijk tegen de kou. Zet hem dan op een zonnige, tochtvrije vensterbank op het zuiden, oosten of westen.

Check regelmatig met je vinger of de potgrond nog vochtig is en geef alleen water als de potgrond bijna droog is. Als het blad vergeelt, kan dat erop wijzen dat je te vaak water geeft. Een goed verzorgde kerstster kan zes tot acht weken of meer bloeien als je hem genoeg licht, een vochtige omgeving en niet te veel water geeft.

Geef kerststerren spaarzaam water, dus alleen als het oppervlak van de potgrond droog is.

Een kerstster is niet alleen voor kerst ...

Gooi je kerstster niet weg als de gekleurde schutbladeren verwelken en afvallen. Snoei de stengels terug tot 10-12 cm en laat aan elke stengel wat blaadjes zitten. Begin om de paar weken voeding te geven als je tekenen van nieuwe groei ziet.

Verpot de plant in mei of juni en zet hem in de zomer buiten in de halfschaduw. Knijp tijdens de groei 2-3 cm van de topjes om zijscheuten te stimuleren.

Haal je kerststerren in september binnen en bereid ze voor door ze elke nacht 14 uur op een warme, volkomen donkere plek te zetten. Zet ze 's ochtends op een zonnige, tochtvrije vensterbank en geef minder voeding.

Half november verschijnen als het goed is weer gekleurde schutbladeren.

Helder, maar indirect licht helpt de bloei te verlengen.

Zet planten uit de tocht en houd de temperatuur het hele jaar boven de 13°C.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; GETTY/VESNA ARMSTRONG, ANNA DENISOVA/EYEEM

Schlumbergera **is weliswaar een cactus, maar hij komt uit vochtige regenwouden en niet uit de woestijn.**

FOTO: JASON INGRAM

Probeer ook

Kerst-cactus

Schlumbergera truncata

Als je op zoek bent naar een spectaculaire bloeier, denk dan eens aan de kerstcactus. Deze heeft van eind september tot januari opvallende bloemen in rode, felroze of witte tinten.

Schlumbergera is afkomstig uit de bergen van Brazilië en vraagt een andere verzorging dan woestijncactussen. Waar die maanden zonder water kunnen, heeft deze regenwoudbewoner vaker water en minder fel licht nodig – maar dat betekent niet dat je hem in de schaduw in natte potgrond moet zetten.

Het beste kun je hem op een vensterbank op het oosten of westen zetten. Laat hem na de bloei rusten door de potgrond net niet te laten uitdrogen en begin dan eind maart meer water te geven. Als je de plant 's zomers buiten zet tot het ongeveer 10°C wordt en hem dan weer binnenhaalt, kan dat de bloei stimuleren.

Snoei de plant na de bloei, zodat hij meer zijscheuten vormt.

Je kerstcactus vermeerderen

Makkelijker kan niet: knip of draai gewoon een stuk van een gezonde stengel af bij de stengelknoop. Laat het een paar dagen drogen en duw het dan voorzichtig in licht vochtige cactusgrond. Na twee of drie weken wortelen, moet nieuwe groei zichtbaar worden aan de bovenkant.

Haal bij de stengelknoop een stuk van de plant en laat het een paar dagen drogen.

Zet het stukje verticaal in vochtige, goed doorlatende grond.

3 andere kerstfavorieten

1 **Cyclaam** Het is moeilijk om niet te houden van deze vrolijke, opvallende planten, waarvan het blad net zo aantrekkelijk is als de bloemen. In huis hebben cyclamen helder zonlicht en lagere temperaturen nodig, wat ze een perfecte keuze maakt voor een serre of vensterbank.

2 **Amaryllis** Gooi de bol niet weg als de enorme trompetbloemen verwelken. Snij de bloemen af en blijf water geven als de potgrond uitdroogt. Stop in september met water geven en laat de bladeren afsterven. Snij ze af en bewaar de bol acht weken op een koele, donkere plek.

3 **Lepelplant** Deze plant, met zijn elegante witte bloeischeden en glanzende groene bladeren, zal het je laten weten als je vergeten bent hem water te geven door spectaculair te verwelken. Gelukkig knapt hij wel weer op na een flinke dompelbeurt.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; PAUL DEBOIS; JASON INGRAM; GETTYI/THEADESIGN

In de komende uitgaven:

■ **Januari** Felgekleurde kamerplanten ■ **Februari** Vetplanten en cactussen ■ **Maart** Orchideeën ■ **April** Makkelijke toppers ■ **Mei** Hangende kamerplanten

De ultieme *kerstcadeaus* voor tuiniers

Ben je op zoek naar inspiratie voor cadeaus voor de feestdagen? Zoek niet verder, want met deze met presentjes maak je elke tuinier blij.

FOTO'S: LIESBETH DISBERGEN

Voor de *winterdipper*

Niet iedereen is ervoor gemaakt ook in de winter moedig naar buiten te gaan. De tuin kan een treurige aanblik bieden, en met een gebrek aan tuinklussen trek je dan toch al snel weer knus naar binnen. Er is dan werkelijk niets wat meer opvrolijkt dan de prachtige toverlamp van illustrator Esther Bennink. Zij noemt zichzelf niet voor niets 'illustrator under a blankie' en weet als geen ander hoe je het binnen gezellig maakt. Met de handige toverplaten waar haar geweldige illustraties op staan zorg je iedere keer voor een andere sfeer. Van een magische kerst- of winterillustratie, prachtig verlicht, tot een zomerse droom, Esther helpt je de winter door.
www.estherbennink.nl

Vader en dochter *dreamteam*

Laura is een enthousiaste jonge tuinier met een droom van een zelfvoorzienend en duurzaam leven. Haar vader Leo is thuis in het vervaardigen van staal. Ze sloten samen de handen in een om hetgeen te maken wat deze droom dichterbij haalt: The Garden Sidekick. Hierin bundelden ze alles wat je zoekt in een tuinhulpmiddel. Want dit is het, een echte sidekick. Je beste maatje in de tuin. Het is niet alleen een verrijdbare minikas, het is ook nog een moestuinbak, een fijne werkplek, een opbergmeubel en een parel om te zien. We zijn daarbij diep onder de indruk van de kwaliteit van dit product.
www.thegardensidekick.com

Vintage Engeland

Zo'n echte Victoriaanse cloche voor in de tuin, dat is toch de droom van menig tuiniers. Het probleem is alleen dat ze door de tand des tijds – als je al het geluk hebt er een te vinden – kapotte raampjes hebben en ze alsnog erg prijzig zijn. 'Days gone by design', een klein familiebedrijf in Hampshire, blaast deze prachtige Victoriaanse cloches nieuw leven in. Ze hebben het gevoel van vroeger, maar zijn van echte, stevige kwaliteit. Het beste van twee werelden! Wat ons betreft een heel romantisch cadeau aan iedere tuinier.
daysgonebydesigns.com of kijk op **etsy.com**

Voeding is alles

Veel tuiniers zijn ermee opgevoed: een goede hoop verse mest levert een grote oogst op, en de schappen staan nog steeds vol met kunstmestkorrels voor iedere plek of plant. Wij als redactie doen dit liever anders en zorgen goed voor onze bodem, voor een gestage, gezonde groei van planten. Er komt niets kunstmatigs aan te pas en verse mest is ons te scherp. Heleen Calcoen van Kwekerij KWEEK weet hier wel raad mee. Zij heeft voor iedere omstandigheid een verantwoorde, duurzame, organische voeding. Van de meeste heb je misschien zelfs nog nooit gehoord. Wij gaan het komende jaar jubelend aan de slag met deze voeding. Hieronder zie je waar ze onder andere goed voor zijn.

- **Zeewiervoeding:** Rijk aan sporenelementen
- **Suikerrrietmelasse:** Hier zitten veel suikers in waar het microbacterieel bodemleven dol op is.
- **Lavameel:** is rijk aan mineralen en sporenelementen die bacteriën en schimmels voeden, en die op hun beurt jouw planten voeden.
- **Plantafert**: Ideaal ter verhoging van de humus in de bodem en ter verbetering van de bodemstructuur.
- **Bietenvinasse:** Is een echte boost voor je moestuin tijdens het groeiseizoen.

www.kweek.gent

Een zacht toegestopt tuintje

Bio-Kultura vond het maar zonde, al die wol die werd gezien als restproduct en soms zelfs verbrand werd. Met name de bruine wol, waar niemand in Nederland op bleek te wachten, bleef vaak liggen. Hier maakten zij, als echte bodemexperts, een geweldige mulchdoek van. Deze is – weten wij inmiddels uit ervaring – perfect om onkruid te onderdrukken, vocht vast te houden én slakken te weren. Met een kruis snijd je makkelijk een plekje open in de doek om je prille zaailingen in uit te planten, maar wij vinden hem ook zeer geschikt om de tuin nu mee toe te stoppen, eventueel na het aanbrengen van een laagje compost. Zo verschraalt de bodem deze winter niet en begin je in het voorjaar in een gekoesterd stukje grond met zaaien. **www.bio-kultura.nl**

Verslingerd aan Studio Verslingerd

In Nijmegen – de thuisbasis van onze redactie – zit het keramiekatelier van Maaike Janssen. Onder de naam Studio Verslingerd maakt ze de mooiste dingen. Onze favorieten zijn haar prachtige geglazuurde blaadjes die perfect dienst kunnen doen als schaaltjes om zaden op te laten drogen, en een handgedraaide olla die niet kan ontbreken wanneer je water wil besparen in je tuin. Via een mailtje of bericht op haar Instagram @studioverlingerd is het mogelijk aan te geven wat je zou willen kopen. Als Nijmegenaar heb je geluk. In de winkel 'Ieder z'n vak' zijn de pareltjes van Maaike ook te koop. **www.studioverslingerd.nl**

Een *bloemen* droom

Angelo Dorny is zijn droom achterna gegaan, en wij genieten met z'n allen mee! Op zijn site **www.angelo.be** vind je een geweldige collectie bloemen -en groentezaden. Wij kunnen niet stoppen met scrollen door de geweldige foto's die de donkere dagen opvrolijken als geen ander. Menig redactielid moet tegen zichzelf in bescherming worden genomen door ze met stoel en al weg te rijden bij hun computer, om de zoveelste bestelling te voorkomen. Met Angelo is een mooie pluktuin gegarandeerd, en wij zijn fan!

Wollig

Als er iets is waar wij enthousiast van worden, dan is het wel plasticvrij en duurzaam tuinieren. Dit product deed ons dan ook kwispelen! Het sympathieke Britse bedrijf Wool Pots kon het niet meer aanzien: al die prachtige schapenwol die verbrand werd in plaats van gebruikt. Ze gingen aan de slag en na jaren testen en ontwikkelen is hij er: de woolpot. Hij heeft talloze voordelen. In een woolpot gaan wortels niet draaien zoals in plastic, maar maakt de plant gewoonweg een nieuwe wortel aan wanneer hij het einde van de wol tegenkomt. Sterke wortels zijn het resultaat. Het randje van de pot laat je net een stukje boven de grond uitkomen, wat slakken ontmoedigt. Het potje zelf zorgt ook nog voor voeding. Na een tijdje vergaat deze en wordt een humusrijk hapje voor de plant. Wij zijn al heerlijk aan het testen geslagen en de resultaten zijn er echt naar! Prachtige, gezonde planten, zonder slakkenvraat! Volgens ons kan een bundeltje niet ontbreken onder de boom of in de schoen van iedere tuinier dit jaar. **wool-pots.co.uk**

MOESTUINCADEAUS

De duurzame producten van Ecotuintje zijn niet alleen goed voor onze planeet, maar vormen ook de perfecte cadeaus voor iedereen die met zijn groene vingers graag in de moestuin werkt. Laat je inspireren!

Gevlochten nestbuidel

Hoe meer vogeltjes in de tuin hoe beter! Hang daarom deze origineel ontworpen, 16,5 centimeter hoge nestbuidel tussen het gebladertje van een heg of struik en kijk toe hoe onze kleine gevederde vrienden er hun toevlucht in zoeken. Tijdens koude dagen helpt deze buidel hen om hun lichaamswarmte te behouden, en vanaf het voorjaar kunnen ze er in nestelen.
5 euro

Biologisch afbreekbaar worteldoek

Zeg vaarwel tegen plastic in je tuin met dit milieuvriendelijke, biologisch afbreekbare worteldoek! Deze biocover vervult zeven jaar lang zijn taak voordat het op natuurlijke wijze afbreekt. Het is vervaardigd uit dik, waterdoorlatend doek met natuurlijke PLA-vezels – de perfecte keuze dus voor milieubewuste tuiniers die hun buitenruimte nog wat groener en duurzamer willen maken. De breedte van het worteldoek is twee meter. De lengte mag je zelf kiezen: het wordt voor je op maat geknipt!
7,90 euro

Woodee® Strip

Nóg leuker dan het zelf zaaien van plantjes: zaaien zonder gebruik van plastic! De handige Woodee® Strip is gemaakt van 100% afbreekbare houtvezels, afkomstig uit duurzaam beheerde bossen. Bovendien heeft hij maar liefst 90 vakjes van 5 x 5 cm, zodat je heel veel plantjes met een gerust hart kunt zaaien. Wat nog beter is, is dat de Woodee® Strip bijdraagt aan het verbeteren van de grond, aangezien hij uiteindelijk vergaat tot humus. En dat heeft weer een positief effect op de groei van je jonge planten. Zaai ze!
8,75 euro

Duurzame compostbak

Deze douglashouten compostbak is een prachtige en praktische toevoeging aan je tuin, waarmee je moeiteloos je keukenrestjes en tuinafval omtovert tot rijke compost.

De compostbak is vervaardigd uit hetzelfde duurzame douglashout als de gewaardeerde moestuinbakken van Ecotuintje. Hij bestaat uit dikke, robuuste planken die zorgen voor een duurzaam thuis voor je compost. En het beste van alles? Deze planken zijn volledig gifvrij, omdat ze onbehandeld zijn.

De bak wordt geleverd met een verwijderbare voorkant en een afneembaar deksel, waardoor het composteren je nog makkelijker wordt gemaakt. Nog beter: de compostbak wordt door de eigen bezorgservice gemonteerd bij jou thuis afgeleverd. Je kan dus meteen beginnen met het maken van zwart goud.

175 euro

Koude bak

Als je staat te popelen om met het nieuwe moestuinseizoen te beginnen, dan is deze koude bak precies wat je nodig hebt. Want daarmee kun je al vroeg in het voorjaar in de buitenlucht zaaien, terwijl je gewassen beschermd blijven tegen het grillige weer. De bak zorgt ervoor dat de grond sneller opwarmt, en dankzij de transparante ramen creëer je in je moestuin een soort mini-kas met een warmer microklimaat.

Deze koude bak is een complete moestuinbak van 120x60 cm zonder bodem, inclusief een opbouw met afneembare ramen. Plaats de koude bak met de ramen naar het zuiden, zodat de zon voor zo veel mogelijk licht en warmte kan zorgen. En is het in het voorjaar warm genoeg, verwijder dan eenvoudig de ramen! In het najaar gebruik plaats je de ramen weer terug om je seizoen te verlengen – of om dienst te doen als opslag voor je groenten. Deze koude bak wordt volledig gemonteerd en op afspraak afgeleverd in zowel Nederland als België.

215 euro

Oesterzwammen kweekset

Stop met het weggooien van je koffiedik en gebruik het om thuis je eigen oesterzwammen te kweken. Dat is helemaal niet zo ingewikkeld als je zou denken. Het enige wat je nodig hebt, is wat koffiedik en een vleugje geduld. Oh ja, en natuurlijk deze geweldige Growkit!

Of je nu jezelf wilt trakteren op deze heerlijke paddenstoelen of op zoek bent naar een uniek cadeau-idee, deze kweekset voor oesterzwammen zal zeker in de smaak vallen.

15 euro

Over Ecotuintje

De enthousiaste mensen achter Ecotuintje proberen de wereld een stukje mooier en duurzamer te maken, beginnend in de eigen tuin! Waar zij ooit begonnen met het maken van duurzame moestuinbakken, is het assortiment inmiddels flink uitgebreid met nog meer milieuvriendelijke kwaliteitsproducten voor de duurzame (moes)tuin.

www.ecotuintje.nl

Ecotuintje

BBC
Inheemse Zaalweek: samen zetten we de wereld in bloei
oktober 2023
Gardeners' World
Gardeners' World
Kom naar de Ambachtelijke Plantenmarkt
DE WILDE
Koester de herfst
De 10 belangrijkste tuinklussen van oktober
Dahlialiefde
Trouwen in een pluktuin
De kracht van inheems
Van decoratie tot cocktail
Compost: van groenafval tot zwart goud • Vlammende tinten met de mooiste Japanse esdoorns • Grondzaken voor je kamerplanten • Help bestuivers op je balkon
Scan en ontdek onze actietarieven

Pak jouw
magazine
moment
Bekijk onze actietarieven via:
gardenersworldmagazine.nl/actie

Zelfgekweekt & hartverwarmend

Deze feestdagen zetten we eens wat anders op tafel dan gourmet of rollade. Samen met de redactie van **Foodies magazine** kozen we vier feestelijke vegetarische gerechten. We geven ook tips voor het zelf kweken van je ingrediënten.

RECEPTUUR: JACQUELINE SLUIJTER FOTOGRAFIE: MITCHELL VAN VOORBERGEN STYLING: ALEXSTYLING

Bospaddenstoelensoep met marsala en crostini

Deze soep, goedgevuld met gedroogde én verse paddenstoelen, is lekker hartig en vol van smaak.

Bereidingstijd: ca. 45 min. + 1 uur wachttijd

INGREDIËNTEN VOOR 4 PERSONEN
30 g gedroogd eekhoorntjesbrood
olijfolie
4 sjalotten *fijngesnipperd*
4 teentjes knoflook *fijngehakt*
300 g verse bospaddenstoelen *in plakjes*
zout en peper
3 takjes tijm *alleen de blaadjes*
3 laurierblaadjes
125 ml marsala Italiaanse kookwijn
750 ml groentebouillon *heet*
4 plakken desembrood
50 g parmezaan *geraspt*
½ bosje peterselie *alleen de blaadjes, fijngehakt*
sap van ½ citroen

BEREIDING
1 Giet ca. 250 ml kokend water over het eekhoorntjesbrood en laat het ca. 1 uur weken.
2 Verhit een scheut olijfolie in een grote pan op middelhoog vuur en fruit er de sjalotten ca. 4 minuten in. Voeg de knoflook en de verse bospaddenstoelen toe en bak 6-7 minuten tot de paddenstoelen geslonken en goudbruin zijn. Bestrooi de paddenstoelen met zout en peper en voeg de tijm en de laurierblaadjes toe. Blus af met de marsala en laat in ca. 1 minuut wat verdampen. Giet de hete bouillon erbij.
3 Giet het eekhoorntjesbrood af, maar vang het vocht op. Snijd het eekhoorntjesbrood in kleine stukjes en voeg samen met het weekvocht toe aan de soep. Breng de soep aan de kook en kook ca. 25 minuten.
4 Bestrijk intussen de plakken desembrood met olijfolie en bestrooi met de parmezaan. Zet ca. 5 minuten onder de grill in de oven tot het brood goudbruin en knapperig is en de parmezaan mooi gegratineerd is.
5 Haal de laurierblaadjes uit de soep. Roer de peterselie erdoorheen en breng de soep op smaak met het citroensap en eventueel extra zout en peper. Verdeel de soep over kommen en serveer de desemcrostini in of bij de soep.

Zelf kweken

Voor het zelf kweken van (bos)paddenstoelen kun je speciale setjes kopen. Deze setjes bevatten alles wat je nodig om zelf overheerlijke paddenstoelen te telen. Deze zijn te koop bij o.a. **ecotuintje.nl**. Of kies voor paddenstoelen op stam, verkrijgbaar bij o.a. **groenetakken.nl**.

FOTO: GETTY IMAGES/RANDY MAYOR

Pompoen-tarte tatin met karnemelksorbet

Een fris nagerecht, nu eens niet met appel maar met pompoen.

Bereidingstijd: ca. 2 uur + wachttijd

INGREDIËNTEN VOOR 8-10 PERSONEN
1 kleine pompoen *zaadlijsten verwijderd*
100 g suiker
dunne reepjes schil van 1 sinaasappel
gehakte pistachenoten *voor de garnering*

VOOR DE SORBET
1 takje rozemarijn
275 g suiker
snuf zout
400 ml karnemelk
sap van ½ citroen
ijsmachine

VOOR HET DEEG
150 g + extra bloem
2 el suiker
½ tl zout
100 g + extra koude boter *in blokjes*
vershoudfolie

Bereiding
1 Breng voor de sorbet een dag van tevoren 240 ml water met de rozemarijn aan de kook. Los er de suiker en een snuf zout in op. Neem van het vuur en laat helemaal afkoelen. Meng de karnemelk met de siroop en het citroensap en zet het mengsel een nacht in de koelkast.
2 Zeef de volgende dag het karnemelkmengsel door een fijne zeef. Draai in de ijsmachine een smeuïge sorbet van het mengsel volgens de aanwijzingen van de fabrikant. Schep de sorbet in een bak en dek goed af. Laat minstens 4 uur opstijven in de vriezer.
3 Meng voor het deeg 150 g bloem met de suiker, het zout en 100 g koude boter in een keukenmachine kort tot een kruimelig geheel. Stort op een schoon werkblad en voeg ca. 2 el ijskoud water toe. Kneed het deeg kort tot het net een bal vormt – zorg dat je niet te lang kneedt. Verpak het deeg in vershoudfolie en leg in de koelkast.
4 Karamelliseer 100 g suiker met een scheutje water in een pan. Vet een dichte taartvorm (24 cm Ø) in met boter. Giet de karamel in de vorm en draai de vorm zodat de karamel mooi over de bodem verdeeld is.
5 Verdeel de reepjes sinaasappelschil over de karamel. Snijd de pompoen in parten van ca. 1 cm dik en rangschik ze in een mooi patroon in de karamel.
6 Verwarm de oven voor (elektrisch: 180°C / hetelucht: 160°C). Rol het deeg op een met bloem bestoven werkblad uit tot een cirkel die net iets groter is dan de taartvorm. Leg het deeg voorzichtig over de pompoen heen en vouw het bij de randen goed om de pompoenparten heen.
7 Prik een paar gaatjes in het deeg om stoom te laten ontsnappen. Bak de tarte tatin in 30-35 minuten goudbruin en gaar in de oven. Neem uit de oven en laat ca. 4 minuten afkoelen. Leg een groot bord op de vorm en keer het geheel snel om, pas op voor de hete karamel. Wacht je te lang met storten, dan wordt de karamel hard en komt de taart niet uit de vorm. Zet de taart eventueel even terug in de oven zodat de karamel weer smelt.
8 Snijd de taart in punten en bestrooi met wat pistachenoten. Serveer met een bolletje karnemelksorbet.

Zelf kweken

Als je volgend jaar pompoen wilt oogsten, begin je half april onder glas te zaaien. Zaai de platte zaden op hun kant 2 cm diep in kleine potjes. Houd de temperatuur op 13°C tot ze kiemen. Vanaf begin juni plant je ze in de vollegrond op een warme, beschutte plek.

FOTO: SARAH CUTTLE

RECEPTUUR: WILLEM VAN SANTEN FOTOGRAFIE: MITCHELL VAN VOORBERGEN STYLING: ALEXSTYLING

Bao buns met sticky tofu

Aziatisch met de feestdagen: het kan echt met deze heerlijke buns waar je je vingers bij aflikt.

Bereidingstijd: ca. 1 uur + 1 week wachttijd

INGREDIËNTEN VOOR 4-6 PERSONEN
400 g stevige tofu
4 el olie *om in te bakken*
1 el maizena
bao buns *diepvries, van de toko*

VOOR DE SAUS
1 stengel citroengras *fijngehakt*
20 g verse gember *geraspt*
2 bosuitjes *fijngehakt*
1 rode chilipeper *fijngehakt*
1 tl gerookte-paprikapoeder
2 el donkere sojasaus
sap van 2 limoenen
1 el hoisinsaus

VOOR DE KIMCHI
½ Chinese kool
1 bosje bosui
3 teentjes knoflook *in dunne plakjes*
2 rode pepers *in reepjes*
25 g verse gember *geraspt*
1,5% zout
1 el gochujang Koreaanse rodepeperpasta
1 el sojasaus of vissaus

VOOR DE GARNERING
radijsjes *in plakjes*
bosui *in dunne reepjes*
sesamzaad

BEREIDING
1 Maak de kimchi minstens 1 week van tevoren. Snijd voor de kimchi de kool grof, de dikke stelen wat fijner dan het dunne blad. Snijd het wit van de bosuitjes in fijne ringen en het groen in stukken van ca. 2 cm. Weeg de kool, de bosui, de knoflook, de pepers en de gember af in een kom. Voeg 1,5% van dit gewicht (0,015 x het gewicht in gram) aan fijn zout toe. Voeg de gochujang en de vissaus of sojasaus toe en kneed het geheel stevig door. De kool zal nu vocht gaan loslaten.
2 Schep het geheel (inclusief het vocht) in een glazen weckpot waar het net in past, maar laat 2-3 cm van de rand vrij. Druk de groenten goed aan zodat ze helemaal onder het vocht staan. Verzwaar het geheel zodat het onder blijft staan; dit gaat goed met een boterhamzakje gevuld met water. Neem voor de veiligheid 2 zakjes over elkaar. Sluit de pot, maar laat het rubber weg zodat er lucht kan ontsnappen. Laat de kimchi minstens 4 dagen bij kamertemperatuur fermenteren. Zet de pot vervolgens in de koelkast om het fermentatieproces te vertragen. Hoe langer je de kimchi bewaart, hoe zuurder het smaakt en hoe slapper de groenten worden.
3 Snijd de tofu in rechthoekige plakjes van ca. 1 cm dik. Dep goed droog tussen keukenpapier. Meng alle ingrediënten voor de saus door elkaar. Verhit de olie in een ruime bakpan. Wentel de tofuplakjes in de maizena en klop ze af. Bak de tofu ca. 3 minuten per zijde goudbruin en krokant in de olie. Neem uit de pan en laat uitlekken op keukenpapier. Giet de saus in de pan en laat even inkoken tot hij wat stroperig wordt. Doe de tofu terug in de pan en wentel hem in de saus.
4 Stoom intussen de bao buns in een stoommandje boven een pan met kokend water tot ze lekker warm en zacht zijn. Vouw ze voorzichtig open en vul ze met wat kimchi en 2 plakjes tofu. Maak af met wat plakjes radijs, fijngesneden bosui en sesamzaadjes.

Zelf kweken

Oosterse gewassen, zoals paksoi en Chinese kool, groeien snel, dus die zaai je vanaf juli tot eind augustus wanneer de dagen weer korter worden. Zaai dun en gelijkmatig op een zonnige plek of in halfschaduw. Geef regelmatig water om de bodem vochtig te houden. Bij langdurige droogte schieten de planten door.

FOTO: JASON INGRAM

RECEPTUUR: WILLEM VAN SANTEN FOTOGRAFIE: MITCHELL VAN VOORBERGEN STYLING: ALEXSTYLING

Ravioli met pompoen en schapenkaas

Hoofdgerecht met pasta en pompoen uit eigen tuin.

Bereidingstijd: ca. 1 uur en 30 min. + wachttijd

INGREDIËNTEN VOOR 4-6 PERSONEN

VOOR DE PASTA
500 g bloem type 00 *of semolina*
5 eieren
zout
vershoudfolie
pastamachine
uitsteekvorm voor ravioli *rond of vierkant*

VOOR DE VULLING
1 kleine oranje pompoen
olijfolie
3 teentjes knoflook *ongepeld*
zout en peper
4 blaadjes salie *fijngehakt*
100 g ricotta

VOOR DE SAUS
100 ml groentebouillon
50 g walnoten *geroosterd en grofgehakt*
50 g walnootolie
2 tl balsamico
zout en peper

VOOR ERBIJ
50 g rozijnen *geweld*
50 g walnoten *geroosterd*
150 g harde schapenkaas *geschaafd*

1 Zeef voor de pasta de bloem op een schoon werkblad en maak een kuil in het midden. Breek de eieren in de kuil. Meng met je vingertoppen geleidelijk de bloem met de eieren. Voeg een flinke snuf zout toe en kneed het geheel in ca. 10 minuten tot een soepel deeg. Vorm een bal van het deeg, verpak hem in vershoudfolie en laat in de koelkast rusten terwijl je de vulling maakt.

2 Verwarm de oven voor (elektrisch: 180°C / hetelucht: 160°C). Schil voor de vulling de pompoen (of laat de schil eraan zitten) en verwijder de pitjes. Snijd het vruchtvlees in parten. Verdeel de pompoenparten over een met olijfolie ingevet bakblik. Leg de knoflookteentjes erbij. Bestrooi het geheel met wat zout en besprenkel met olijfolie. Rooster de pompoen 35-40 minuten in de oven tot je er gemakkelijk doorheen kunt prikken met een vork. Neem uit de oven en laat afkoelen.

3 Doe de afgekoelde pompoen in een kom. Knijp de knoflook uit de schil en doe hem bij de pompoen. Prak de pompoen met een vork of pureestamper grof. Meng de salie en de ricotta door de pompoen en breng het geheel op smaak met zout en peper.

4 Zet een pastamachine klaar. Verdeel het deeg in 4 gelijke stukken. Rol de stukken deeg met de pastamachine uit tot lange banen. Doe dit in verschillende stappen, begin bij de dikste stand en werk in 3-4 stappen toe naar de op één na dunste stand.

5 Verdeel met een eetlepel de pompoenvulling in hoopjes over 2 van de pastavellen, laat daarbij telkens ca. 4 cm vrij tussen de hoopjes. Bestrijk het deeg tussen de vulling lichtjes met een nat kwastje. Leg de overige deegvellen zorgvuldig over de vulling. Druk het deeg rondom de hoopjes vulling op elkaar maar zorg daarbij dat er zo min mogelijk lucht onder het deeg blijft zitten. Steek de ravioli uit met een uitsteekvorm naar keuze. Leg de ravioli op een met bloem bestoven theedoek als je ze direct gaat gebruiken. Maak je ze van tevoren? Dan kun je ze het beste invriezen. Leg ze dan op een laag folie op een schaal en dek ze ook weer af met folie.

6 Verwarm voor de saus de bouillon in een pannetje. Voeg de walnoten, de walnootolie en de balsamico toe. Pureer het geheel glad met een staafmixer. Breng op smaak met zout en peper. Giet de saus over in een ruime pan om er straks de pasta doorheen te mengen.

7 Breng in een grote pan water met zout aan de kook en kook er de ravioli in 3-4 minuten beetgaar in. Schep de ravioli met een schuimspaan uit het water en leg ze voorzichtig in de pan met de saus. Meng voorzichtig door elkaar.

8 Verdeel de ravioli met de saus over diepe borden. Verdeel de rozijnen en de geroosterde walnoten eroverheen en maak af met de schapenkaas.

Zelf kweken

Wanneer je knoflook hebt geoogst (zodra het loof vergeelt), laat je hem iets meer dan een week drogen op een zonnige, beschutte plek – liefst niet op de grond, maar op een rek. Je kunt knoflook tot tien maanden bewaren op een koele, donkere, geventileerde, vorstvrije plek. Bind of vlecht de strengen loof samen en hang ze op, of leg ze in enkele lagen in geventileerde kisten.

FOTO: SARAH CUTTLE

RECEPTUUR: JACQUELINE SLUITER FOTOGRAFIE: MITCHELL VAN VOORBERGEN STYLING: ALEXSTYLING

Puzzel & win

Vul de puzzel in en maak kans op het boek
Canon van de Nederlandse Natuur

Kruiswoordpuzzel

horizontaal

1 gevel **7** liefkozing **9** computerschijf **12** water in Friesland **13** deel van een tekst **14** fokkerij **17** laatste gedeelte **19** iep **20** onverschrokkenheid **21** licht **23** zoogdier **25** vlaktemaat **27** hulpmiddel **29** bitter lichaamsvocht **30** stookplaats **32** gelegde eieren **34** berg **36** sluitmiddel **38** kraan **39** verschillend **42** waterplantjes **43** zeevogel **45** kleurstof in de huid **47** deel van het gelaat **48** sterkedrank **50** vriesvak **51** Nederlandse schaakgrootmeester **52** politieke partij **54** visgerei **55** liefkozen **57** menigte **59** overdreven **60** deel van een kachel **61** spruit **62** ontglippen.

verticaal

1 vlek **2** onbenullig **3** rondhout **4** doffe dreun **5** nachtvogel **6** geconserveerde groente **7** klein muziekgezelschap **8** vedette **9** lidwoord **10** onwettig **11** plattegrond **15** adellijk **16** pennetje met kop **18** gewapend glas **22** Chinees gerecht **24** allen **26** dunne twijg **28** voorzetsel **31** smelting van ijs **33** vloerkleed **35** pluspunt **37** kledingstuk **40** muurholte **41** plak **44** eiland in de Middellandse Zee **46** melodie **48** skelter **49** nuttigen **53** bijwoord **56** ezelsgeluid **58** kluitenbreker.

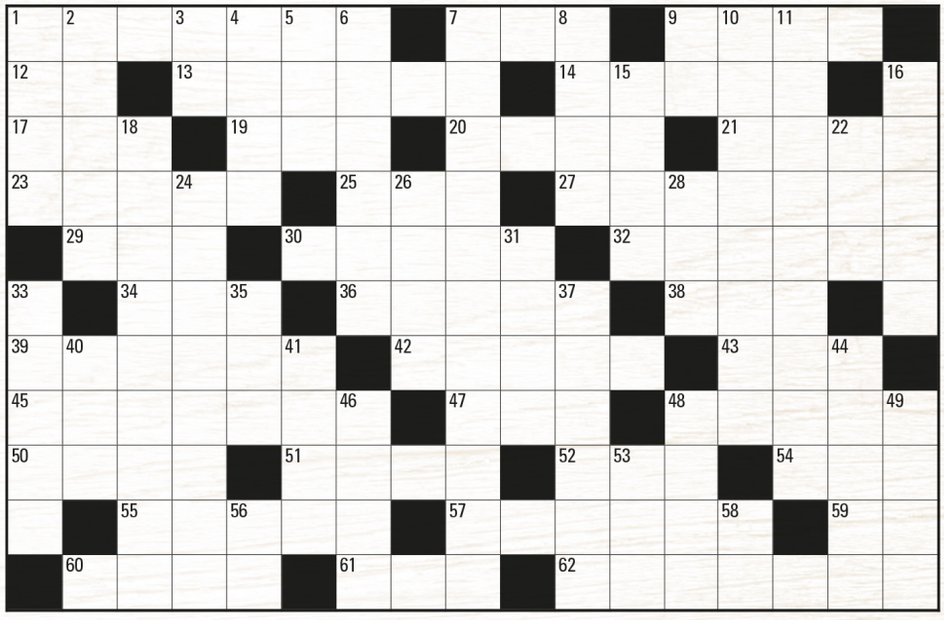

Breng de letters uit de genummerde vakjes over naar de gelijkgenummerde vakjes van de oplossingbalk.

62	54	18	49	26	30	2	5	9

WIN!

Canon van de Nederlandse Natuur

In de Canon van de Nederlandse natuur staan natuurweetjes en verrassende feiten over vijftig klassieke soorten planten en dieren. Naast een beschrijving van de eigenschappen en leefomgeving is er aandacht voor de historische en moderne achtergronden, zoals de jacht, visserij of de turfindustrie, de provincies en landschappen van Nederland en bekende biologen en wetenschappers. Ook een inmiddels uitgestorven dier als de maashagedis - in 1778 opgegraven in Limburg - komt aan bod.

De canon maakt ons ook bewust van de relatie tussen mens en natuur. Ontdekkers van toen zoals Dodoens, Linnaeus, Antoni van Leeuwenhoek, Jac. P. Thijsse of Niko Tinbergen komen aan bod. Evenals de beschermers van vandaag: ecologen, boswachters en vrijwilligers, die jaarrond de natuur volgen en bijsturen.

Vul het antwoord vóór 27 december 2023 in op www.gardenersworldmagazine.nl/puzzel

Vraag & Antwoord

In iedere tuin loop je wel eens tegen een vraag op – van vragen over plagen, ziekten en de beste planttijd tot het kweken van nieuwe soorten. Wij geven antwoord.

V Hoe mulch ik mijn borders?

A Mulchen, ofwel het bedekken van de bodem met een laag compost, houtsnippers, grind en dergelijke, is een van de belangrijkste taken in de tuin. Het kan een oplossing zijn voor minder vruchtbare bodems, tegen ongedierte en ziekten, voor het vasthouden van vocht en tegen onkruidinvasies.

Hoewel zogeheten minerale soorten mulch (zoals grind) werken tegen onkruid en verdamping, verbeteren alleen organische soorten mulch de vruchtbaarheid en structuur van de bodem. Deze mulches zijn biologisch afbreekbaar en gemaakt van compost, bladaarde, houtsnippers, mest en ander organisch materiaal. Na verloop van tijd worden ze afgebroken door in de grond levende organismen en opgenomen in de bodem. Op die manier introduceren ze lucht- en waterkanaaltjes en voedingsstoffen die de planten rechtstreeks via hun wortels kunnen opnemen. Donkere organische mulches, zoals compost, absorberen ook zonlicht, waardoor de grond sneller opwarmt. Wil je voorkomen dat onkruidzaden ontkiemen, dan heb je een dikke laag (5-7 cm) nodig.

Om de voordelen van mulch maximaal te benutten, moet je rekening houden met de behoeften van je planten en bodem. Verspil dus geen voedingsrijke compost aan wilde bloemen (die houden van arme grond), maar breng het aan op borders met vergeelde bladeren die verlangen naar stikstof. Vermijd bevroren grond en maak de grond eerst zo onkruidvrij mogelijk. Gevestigde onkruiden zullen er anders waarschijnlijk doorheen groeien. Dus, als je tuin nog niet winters aanvoelt, geef het dan een kerstcadeau van een dikke laag compost.

TIP
Mulch is niet alleen goed voor je borders. Potten en bakken, zeker die met permanente beplanting, hebben er ook baat bij.

V Moet ik in het voorjaar of najaar mulchen met compost?

A Allebei! Mulchen in het voorjaar levert je planten extra voedingsstoffen op en houdt meer vocht vast voor de drogere dagen die volgen. Een herfstmulch beschermt de grond tegen uitspoelen in de winter, houdt wortels warm en maakt de grond losser (heel prettig bij kleigrond), zodat hij in het voorjaar beter bewerkbaar is.

FOTO'S: JASON INGRAM; SARAH CUTTLE

V Wat kan ik in een schaduwrijke geveltuin van 30 cm diep planten?

A Het is lastig om zo'n smalle border interessant te maken. Hoge, kruidachtige vaste planten zouden bijvoorbeeld naar voren vallen en ondersteuning nodig hebben. In plaats daarvan bevelen we liever een klimplant of een muurstruik aan. Er zijn meerdere opties die goed zullen werken:

Pileostegia viburnoides is een klimstruik met smalle, groenblijvende bladeren en trossen roomwitte bloemen. Hij doet het goed in de schaduw en is zelfhechtend. De klimhortensia, *Hydrangea anomala petiolaris*, is nog zo'n schaduwminnende en zelfhechtende plant. Hij produceert prachtige, witte bloemen in het vroege voorjaar – perfect om er een donkere hoek mee op te fleuren.

De sierheester *Garrya elliptica* hangt in de winter vol met lange, hangende grijsgroene katjes. Na de bloei kun je hem bijknippen zodat hij strak tegen de muur blijft groeien.

Klimhortensia's bloeien begin zomer en lichten een schaduwrijke muur op.

Voeg varens met mooi blad toe, zoals *Asplenium scolopendrium* 'Crispum'

Tegen een muur op het noorden kun je ook bijvoorbeeld de ongebruikelijke, semi-groenblijvende *Euonymus kiautschovicus* planten. Dit is een subtiele struik met roze-gele herfstbladeren en witte vruchten met oranje zaden. Een andere aanrader is de vleesbes *Sarcococca ruscifolia* 'Dragon Gate'. Die kun je na de lekker geurende bloei netjes bijknippen met een snoeischaar. Of kies een Japanse kwee (*Chaenomeles speciosa*) om de muur te bedekken.

Onder deze planten kun je schaduwminnende planten kwijt. Altijd goed zijn groenblijvende varens, zoals *Blechnum spicant*, *Polystichum setiferum* en *Asplenium scolopendrium*. Die houden van een schaduwrijke, liefst vochtige plek. Leuke bloeiende planten zijn onder andere het witte gebroken hartje (*Lamprocapnos spectabilis* 'Alba') voor het voorjaar en het Zeeuws knoopje (*Astrantia major*) voor de zomer. Je zou ook kleine soorten vingerhoedskruid kunnen toevoegen, evenals winterharde geraniums vooraan. Mulch de grond elk jaar goed.

V Waarom is er slechts één tak van mijn kersenboom afgestorven?

A De belangrijkste oorzaak van dergelijke schade is bacteriële kanker. Dit is vrij gebruikelijk bij steenvruchten zoals pruimen en kersen. Symptomen zijn onder andere een afvlakking van de schors en bijbehorend lekken, meestal goudkleurig. Aangetaste takken zullen dan beginnen af te sterven. Bomen herstellen zelden wanneer de infectie er eenmaal vat op heeft gekregen. Het doodt ze niet meteen, maar je blijft meestal zitten met een treurig ogende boom die vaak verder blijft afsterven na het verwijderen van de geïnfecteerde takken.

Als je van oordeel bent dat er na het verwijderen van de aangetaste takken een acceptabel ogende boom overblijft, haal die takken dan weg en snijd ze terug tot in gezond hout. Kijk vervolgens hoe de boom zich verder ontwikkelt. Maar pas op: snoei bomen zoals pruimen en kersen niet in de winter maar in de zomer, want daarmee verminder je het risico op loodglans.

Bacteriële kanker kan je fruitboom steeds verder aantasten tot hij sterft.

V Ik heb prei gekweekt onder gaas, maar er zitten tóch luizen onder. Wat doe ik fout?

A Er zijn meerdere soorten bladluizen die wel houden van een hapje prei, dus het loont de moeite om een barrière aan te brengen zodat ze niet bij je groente kunnen. Aangezien luizen erg klein zijn, moet het gaas dat je ter bescherming gebruikt fijnmazig genoeg zijn om ze tegen te houden. Er is zelfs special luizengaas verkrijgbaar, dat zo fijnmazig is dat ze het luizen wel héél moeilijk maken. En het houdt ook andere plaagdiertjes tegen.

Kies heel fijnmazig insectengaas om je gewassen te beschermen tegen luizen en andere plagen.

V Moet ik mijn floribundaroos nu snoeien?

A Floribundarozen zijn kruisingen tussen theehybriden en trosrozen, en ze dragen trossen met kleinere bloemen. In tegenstelling tot theehybriden, die je heel kort terugknipt, moet je floribunda's wat langer laten. Zo blijven er meer knoppen over voor de bloei van volgend jaar.

Ben je bang dat je plant zal breken of omwaaien tijdens een volgende winterse storm, knip hem dan na de bloei een stukje bij. Maar de hoofdperiode voor de snoei is eind februari of begin maart.

Snoei op het moment dat de knoppen dikker beginnen te worden, maar voordat ze opengaan. Snoei eerst dode of beschadigde taken weg en knip dan de rest van de plant terug tot 30 cm. Bedek de grond met een laag mulch van goedverteerde stalmest om de roos een oppepper te geven voor de rest van het seizoen.

Snoei floribunda's begin voorjaar voor een gezonde groei en veel bloemen.

Kies bij weinig ruimte voor een compacte boom op een dwergonderstam.

V Welke appelboom past in een ruimte van 1,5 x 1,2 m?

A Variëteiten van appelbomen worden allemaal geënt op een onderstam. Deze onderstam bepaalt de grootte en groeikracht van de resulterende boom. Bomen die geschikt zijn voor in potten en kleine ruimtes worden meestal geënt op een onderstam met de aanduiding M27. Zij zullen een hoogte van ongeveer anderhalve meter bereiken.

Je kunt ook kiezen voor een vrijstaande (maar gestutte), smalle, zuilvormige boom. De vorm hiervan behoud je door ze in de zomer te snoeien. Meestal worden ze geënt op de dwergonderstam M9, of de halfdwergonderstam M26 voor bomen die in armere grond komen te staan.

Al met al heb je dus genoeg ruimte om twee appelbomen met M9-onderstammen te planten. Kies voor variëteiten uit dezelfde bestuivingsgroep, zodat je gegarandeerd een goede kruisbestuiving (en dus oogst) krijgt.

V Hoe kan ik lelijk loof van sieruien verbergen na de bloei?

A Slordig blad dat na de bloei overblijft, is een veelvoorkomend probleem bij bloembollen. Als je de bladeren te vroeg afsnijdt, slaat de plant minder energie op in de bol voor de bloei volgend jaar. Het gevolg: kleinere of zelfs geen bloemen in het volgende seizoen. Je moet het loof dus op natuurlijke wijze laten afsterven.

Een slim trucje is om de bollen tussen laatbloeiende siergrassen te poten. Het gras verbergt de rommelige bladeren en zorgt voor kleur in augustus en september, wanneer de bollen allang zijn uitgebloeid. Goede keuzes zijn bijvoorbeeld lampenpoetsersgras (*Pennisetum alopecuroides*), met bloemaren die op kwastjes lijken. Chinees prachtriet (*Miscanthus sinensis*) is een andere fantastische optie die vrij hoog groeit. Er zijn veel variëteiten beschikbaar. De bloemaren lijken wel wat op struisvogelveren.

Het kan ook helpen om de bollen achterin een border te plaatsen. Zet daarvoor dan vaste planten zoals kattenkruid (*Nepeta*) of winterharde geraniums die over de voorkant van het perk hangen om de aandacht af te leiden. Wanneer de bladeren bruin worden kun je ze verwijderen of bedekken met een laag mulch om je borders weer netjes te maken.

Zet alliums tussen siergrassen om hun verwelkende loof te verbergen.

V Welke witte en paarse bloemen kan ik in potten kweken voor een bruidsboeket voor eind juli?

A Bloemen kweken voor een bruiloft is geen gemakkelijke klus. Je moet er altijd rekening mee houden dat er iets misgaat (onvoorziene weersomstandigheden, bloemen die niet opkomen of ziek worden …). Probeer dus niet alle bloemen te leveren, maar richt je op een paar soorten. Die kun je dan zodra de tijd rijp is aan de bloemist geven om het boeket te verwerken. Zo lever je toch een bijdrage zonder verantwoordelijk te zijn voor het hele boeket.

Zaai *Cosmos* 'Purity' in het voorjaar om ze in juli te kunnen plukken.

Dat gezegd hebbende zijn er meerdere gemakkelijke eenjarige planten die goed groeien in grote potten. Je kunt ze rechtstreeks zaaien of voorzaaien in zaaitrays. Het is verstandig om dezelfde soorten bloemen steeds met tussenpozen van twee weken te zaaien. Zo vergroot je de kans dat ze op het juiste moment bloeien.

Aanraders zijn onder andere een witte variëteit juffertje-in-het-groen, zoals *Nigella damascena* 'Miss Jekyll Alba'. Een ander succesnummer is *Cosmos* 'Purity' (of de eveneens witte 'Vega'). Voor donkerpaars kun je *Salvia viridis* 'Oxford Blue' proberen. Kleinbloemige, decoratieve, paarse of roomwitte dahlia's zouden ook goede resultaten moeten opleveren.

FOTO'S: PAUL DEBOIS; JASON INGRAM; GETTY/FACTORYTH

V Kunnen we een boom binnen houden tot we een tuin hebben om hem uit te planten?

A: Winterharde buitenbomen gedijen meestal niet goed in de warmte van onze huizen, en ook het gebrek aan licht speelt hen meestal parten. Maar als je de betreffende boom absoluut wilt behouden, kun je hem het beste in een grote pot planten. Heb je zelf helemaal geen buitenruimte, kijk dan of je de boom buiten bij buren, familie of vrienden mag stallen. Zodra je een eigen tuin hebt, kun je hem dan uitplanten. Doe dat bij voorkeur in de winter, wanneer de boom in rust is.

Veel bomen kun je meerdere jaren in een grote pot laten staan.

V Kan ik mijn tuinslang de hele winter buiten laten?

A Meestal kun je een tuinslang wel buiten laten in de winter, maar zorg er wel voor dat hij volledig leeg is. Als er water in achterblijft en het bevriest, kan de tuinslang door uitzetting splijten. Er zijn zelfs voorbeelden bekend van dieren zoals eekhoorns en ratten die hun tandjes erin zetten, dus houd daar ook rekening mee en hang hem eventueel wat hoger op.

V Kan ik in ons klimaat zwarte bonen kweken?

A Zwarte bonen zijn populair in de Latijns-Amerikaanse keuken, maar je kunt ze ook in onze contreien kweken. Er zijn enkele zadenleveranciers die zaaigoed van zwarte bonen leveren. En misschien lukt het zelfs om planten op te kweken uit de gedroogde zaden van deze bonen in je voorraadkast. Zwarte bonen zijn verwant aan sperziebonen, dus je kunt ze op dezelfde manier kweken. Eet gerust een deel van de peulen vers en laat de rest rijpen om de zaden te oogsten, drogen en bewaren.

Zaai zwarte bonen in het voorjaar op dezelfde manier als sperziebonen.

Verwijder beschadigde bladeren als de plant genoeg andere bladeren heeft.

V Mijn kamerplant heeft 's zomers buiten gestaan en is nu lelijk. Hoe maak ik hem weer gezond?

A Veel kamerplanten hebben er baat bij om in de zomer buiten te staan, waar ze al het goede van de zon, regen en wind krijgen. Maar er dreigen buiten ook gevaren, zoals plaagdieren (zoals slakken en luizen), hagelstenen of zonnebrand. Zolang je plant 'slechts' niet meer mooi is en wel nog groeit, kun je hem weer oplappen.

Controleer om te beginnen onder de bladeren en in de pot op eventuele verstopte slakken. Verwijder ook eventuele eitjes. Dat zijn meestal doorschijnende en geleiachtige bolletjes. Kom je luizen tegen, haal die dan ook meteen weg. Heeft je plant nog weinig blad, wacht dan tot er nieuwe bladeren groeien voordat je de lelijke exemplaren wegknipt. Is er genoeg onbeschadigd blad, dan kun je meteen het oude blad verwijderen. Houd de plant eventueel een paar weken in quarantaine voor je hem definitief naar binnen verplaatst. Dan weet je zeker dat je geen plagen mee naar binnen verhuist.

V Er zitten wolluizen op mijn vlinderorchidee. Hoe krijg ik ze weg?

A Schildluizen voeden zich door het plantensap op te zuigen met hun kleine monddelen, die zich onder het wasachtige schild bevinden. Het sap van de plant heeft een zeer hoog suikergehalte – zo hoog dat de insecten het niet allemaal kunnen verteren, waardoor hun uitwerpselen lijken op een suikeroplossing. En dat is het plakkerige spul, ook wel honingdauw genoemd, op je plant. De honingdauw wordt vervolgens vaak gekoloniseerd door een zwarte schimmel, waardoor het lijkt alsof delen van je plant onder een laagje roet zit.

Het is erg lastig om van de schildluizen af te komen. Een optie is om de aangetaste delen van de plant te verwijderen. Dat kan betekenen dat je de bloemstelen moet afsnijden en weggooien.

Schildluizen lijken op wasachtige bolletjes op stengels, bloemen en onder bladeren.

Je kunt ook overwegen om de luizen te bestrijden met roofkevers. Deze zijn verkrijgbaar bij webwinkels die zijn gespecialiseerd in biologische plagenbestrijding.

V De takken van mijn laurier zien er halfdood uit. Wat is er gebeurd?

A Het kan zijn dat iets de takken heeft beschadigd, bijvoorbeeld een dier of een oude boomband die te strak is geworden. Ook een infectie van de wortels met bijvoorbeeld een schimmel kan leiden tot (gedeeltelijke) afsterving.

Mocht het uiteindelijk nodig zijn om de boom te verwijderen, plant dan niet eenzelfde soort boom op dezelfde plek. Controleer tijdens het verwijderen ook de wortels om te zien of je daar de oorzaak kunt ontdekken. Dat kan namelijk mede bepalen wat je wel en niet kunt planten.

Laurierbomen houden van een zonnige, beschutte plek met goed doorlatende grond.

FOTO: CREATIVE COMMONS/GIANNI DEL BUFALO

V Wat is dit voor mooie bloem in mijn feestelijke boeket?

A Wow, dat is de prachtige koningsprotea (*Protea cynaroides*) en het is de nationale bloem van Zuid-Afrika. Daar komt hij dan ook vandaan.

In het wild groeit deze bloeiende struik in moeilijke omstandigheden, namelijk droge, hete zomers en natte, koele winters (maar helaas kan hij echt niet tegen vorst). De bloemen zijn uitstekende snijbloemen die lang mooi blijven en ook geschikt zijn als droogbloemen.

De grote, exotische bloemen van protea's doen het goed in boeketten.

Grote maagdenpalm is goed voor een schaduwplek, maar verspreidt zich ook erg snel.

V Weten jullie welke plant dit is? Hij dijt snel uit ...

A Dit is *Vinca major* ofwel grote maagdenpalm. Het is niet voor niets een populaire bodembedekker, want hij wortelt makkelijk en verspreidt zich snel. Daardoor kan hij soms andere planten verdringen. Het is echter een ontzettend nuttige plant voor schaduwrijke hoekjes. Wordt hij toch iets te opdringerig naar je smaak, dan graaf je hem eenvoudig (deels) op.

V Hoe krijg ik honingzwammen uit mijn gazon?

A Waarschijnlijk groeit de honingzwam op oude boomwortels onder je gazon, die zijn achtergebleven nadat ooit een boom is verwijderd. Als je wilt voorkomen dat er paddenstoelen in je gazon verschijnen, helpt het helaas alleen om de dode boomwortels te verwijderen. Als je besluit dat te doen, heb je voldoende aarde nodig om de gaten op te vullen die door de wortels zijn achtergelaten, voordat je opnieuw gras inzaait.

Honingzwam kan groeien op de dode wortels van al lang vergane bomen.

FOTO: CREATIVE COMMONS/DONALD HOBERN

MOMENTEN OM TE HERINNEREN

Ontwerp je eigen fotoboek als jaarboek en blik terug op een jaar bomvol herinneringen en speciale momenten.

Persoonlijk - makkelijk - perfect!
Bezoek Pixum.nl of de Pixum App.

pixum
JOUW ONLINE FOTOSERVICE

22% KORTING bij Pixum met code*: TUINBOEK-22

* Deze code berekent 22% korting op alle Pixum fotoboeken via de Pixum website of de Pixum App. De korting wordt niet over de verzendkosten gerekend. De code is geldig t/m 31-1-2024. Kortingen kunnen niet gecombineerd worden met andere kortingen.

80

Inspiratie

Mis je kleur in de tuin? Is je tuin net niet die beschutte plek die je voor ogen had? Elke maand lees je hier alles over slimme tuinontwerpen, mooie bloeiers en tips om van je tuin een paradijs te maken.

Deze maand

80 **De Ierse tuin van Yvette van Boven**
Na een enorme verbouwing is nu ook de tuin naast het huis klaar.

84 **Tijd voor een boom in je tuin**
Zelfs in de kleinste tuin is er plaats voor een boom.

89 **Ieder een unieke krans**
Struinen door de tuin van Marieke Nolsen om een feestelijke krans te maken

93 **Inheemse held**
Bosrank (*Clematis vitalba*) stelt zichzelf voor.

94 **Een vensterbank vol verhalen**
Rogier en Marieke doken in de sagen en mythen rondom kamerplanten.

FOTO'S: SARAH CUTTLE, LIESBETH DISBERGEN, OOF VERSCHUREN; ROGIER VAN VUGT.

Een lekkere, wilde boerentuin

Een overwoekerde tuin van twee hectare onder controle krijgen en omvormen tot hun eigen paradijs in Ierland. Dat is het project van kok en schrijfster **Yvette van Boven** en haar man. Met in deze aflevering: een compleet nieuw erf.

De steile tuin onderaan het veld werd opgehoogd met alle puin van deze verbouwing. In het onderste veld maakte ik een boomgaard met 22 verschillende bomen.

In de vorige update van april dit jaar liet ik zien hoe we rondom het huis de boel in orde kregen. Deze keer zie je hoe het geworden is en laat ik iets zien waar we nog helemaal niet over hebben verteld. Want behalve de rondom en voor het huis, stond er naast het huis ook nog een flinke klus op ons te wachten.

Het was niet dringend, want we hebben tuin zat, maar onze handen jeukten toch. En op dat stukje land naast ons stonden ook een aantal bouwvallige schuren, die we qua ruimte eigenlijk goed konden gebruiken. Dus na een paar jaar haalden we diep adem en begonnen we aan een verbouwing waar geen eind aan leek te komen. Maar oh, wat zijn we blij dat we het hebben gedaan!

Met de zeis op pad

Het stukje grond ligt naast ons huis en achter een oude onbewoonde boerderij. Vroeger was alles van een grote familie, maar door verkaveling en verjaring is het opgesplitst en hoort dit gedeelte tegenwoordig bij ons huis.

Toen we het huis net kochten konden we dit deel van de tuin niet eens in. Een door bramen, klimop, onkruid en wingerd overwoekerde tuin, waar we het einde niet van konden zien met wat bouwvallen erop – dat was het. Op een dag besloten we met een zeis een pad te slaan om de gebouwtjes te kunnen bekijken. Het waren oude stalletjes geweest, en in sommige zagen we ook overblijfselen van haarden. We vernamen dat hier vroeger gezinnen hadden gewoond ten tijde van de hongersnood rond 1879. Dit werd bevestigd door een van de laatste familieleden van de complete boerderij, die we twee jaar terug eindelijk ontmoetten.

We begonnen opnieuw aan dagen maaien met een extra versterkte bosmaaier, helm en harnas. Bramen weghalen is echt een pittige klus. Een bevriende buurman met een trekker schoot ons te hulp en zo kregen we het erf leeg. We namen een tuinarchitect/aannemer in de hand om de verbouwing van de schuren aan te pakken. Want dit was toch iets wat we niet alleen af konden.

Na honderden bouwtekeningen, voorstellen en ideeën konden we aan de slag met de ruiming van de driehonderd jaar oude panden. We besloten met alle zorgvuldig bewaarde en gerestaureerde materialen alles weer opnieuw op te bouwen, precies zoals het was.

Dit betekende ook dat de tuin die ervoor lag, moest worden ‘leeg-geschraapt’. In de honderden jaren dat het daar had gelegen was het door compostering meer dan een meter hoger komen te liggen. We besloten dat het nieuwe erf geen gras meer zou hebben maar grote bakken voor kruiden, eetbare planten als kool en sla en bloeiende bloemen. De inspiratie om groenten en bloemen in dezelfde bakken te planten had ik gekregen door het boek van Anne Wieggers. Daar tussendoor moesten kiezels komen, dezelfde die ook al rondom ons

De zijtuin met bijgebouwen, zoals we hem aantroffen: een grote woestenij. Na een paar dagen hakken met zaag en tuingereedschap en duizend keer op en neer naar de composthoop, kwam er een trap tevoorschijn en de contouren van een huisje. Trap ging vroeger naar een hooizoldertje waar nu een boom uit groeide.

FOTO'S: OOF VERSCHUREN; YVETTE VAN BOVEN

huis lagen, en die we (we zeiden het al in de vorige update) gingen vervangen. Zo was er ook verbinding tussen de twee panden.

Geen gestylde tuin

De verbouwing duurde uiteindelijk anderhalf jaar. In die tijd kwamen we alle dingen tegen waar je in een klassieke verbouwing op stuit. Afwatering bleek een issue, muren bleken nog slechter te zijn dan gedacht, en uiteindelijk stond er alleen nog maar een lange muur langs de wegkant. Op het erf lagen grote stapels stenen: een beetje verdeeld op bruikbaarheid: van groot naar klein en alles ertussenin.

De huisjes kregen allemaal een nieuwe bestemming: een overdekte buitenkeuken met open vuur erin, een logeerhuisje voor vrienden en familie, een studio/werkruimte voor Oof en mij en een klushok voor Oof, die graag pottenbakt en daar nu ook een plek voor heeft. Helemaal achterin, waar vroeger varkens sliepen, is nu een overdekte schuur voor tuinspullen gekomen.

De bakken in het midden zijn echt gigantisch, gemaakt van hergebruikte dikke eiken balken. Deze moeten lang meegaan zonder al te veel onderhoud. We plantten ze vol met meerjarige en eenjarige bloeiers. Ik wilde geen gestylde tuin, maar een lekkere, wilde boerentuin, met veel kleur. Alle planten moesten ook zelfvoorzienend zijn – we zijn immers niet doorlopend daar.

Samen met een tuinvriendin bouwde ik in de lente wigwams voor de *Lathyrus*, zetten we er koolplanten in (boerenkool en *cavolo*

"Ik wilde geen gestylde tuin, maar een lekkere, wilde boerentuin, met veel kleur."

Tuin erachter/voor de huisjes voor de eerste keer ook helemaal plat gekregen.

Alles afgegraven en bekeken wat er kon blijven en wat opnieuw moest worden gebouwd.

Een jaar lang leek het een grote bouwput, maar langzaam verrezen de contouren van nieuwe huisjes.

De tuin zoals die nu is met bakken vol bloemen, groenten en kruiden.

nero), allerlei soorten sla, waar we het hele seizoen van konden plukken en alle kruiden die we konden vinden. Van verveine tot venkel en van tijm tot peterselie. En ertussen bloemen, heel veel bloemen. We zaaiden zonnebloemen voor de late zomer en zetten ook in elke bak nog appelboompjes, een cadeau van mijn familie: vier verschillende soorten.

Eromheen kwam een laag aangestampt mengsel van zandcement en kiezels. Er komt nu nooit meer onkruid door. Daar overheen ging een fikse laag gruis dat ook werd aangestampt en daaroverheen kwam een mooie laag goudkleurige kiezels. De keuze (best nog lastig!) viel hierop omdat de bouwstenen van onze bijgebouwen ook warm waren van kleur en deze steenkleur ook uit onze buurt kwam. Het is bijna on-Iers, want overal om ons heen zijn de gebouwen vaak opgebouwd uit grijze leisteen. Maar deze warme tinten zijn echt van hier en zelfs als het slecht weer is, ziet alles er toch heel zonnig uit.

Cider uit eigen tuin

We hebben vóór de buitenkeuken een grote ruimte gereserveerd die gebruikt moet gaan worden als terras. Omdat we nog niet zeker zijn of dit allemaal zo gaat blijven (natuurlijk hebben we weer wat nieuwe plannen!) hebben we dat nog niet helemaal definitief gemaakt. Vooralsnog hebben we het afgebakend met grote zwerfstenen uit de huisjes en hebben we een grote vuurplaats gemaakt in het midden. Overal is rekening gehouden met een doorgang voor onze mini-tractor met aanhanger, zodat we alle huisjes van brandhout kunnen voorzien voor de haarden die nu weer in elk huisje zijn teruggeplaatst.

Alle bouwpuin dat van het terrein kwam, (en geloof me, dat was gigantisch) ging naar de tuin helemaal beneden. Zo konden we van de erg schuin aflopende wei twee grote terrastuinen maken.

De onderste beplantten we met 22 fruitbomen. Ik vertelde dat de vorige keer al, maar ze zitten er nu in. Deze herfst hadden we al vier appeltjes als lieve eerste oogst. We kozen voor verschillende appels en peren, pruimensoorten en sierappels. Ons plan is om vooral cider te gaan maken, dus ik koos voor inheemse rassen uit Cork, afgewisseld met klassieke rassen als Elstar, Comice, Victoria en Reine Claude. Op het nieuw ontstane talud ervoor plantten we groenblijvende heesters om de wind uit de vallei op te vangen, zodat de fruitbomen straks wat veiliger staan.

We hebben nog heel veel plannen met deze tuin, maar voor nu zijn we even uitgebouwd, uitgeplant en moe. We gaan eerst lekker genieten van alle nieuwe plekken die we hebben gecreëerd en gaan proberen bij te houden wat we nu hebben. Een en al rijkdom. Zo'n diep onuitsprekelijk geluk, dat kunnen jullie je vast ook wel voorstellen.

Tijd voor een boom in je tuin

Bomen zorgen voor schaduw, beschutting en structuur, zijn een magneet voor allerlei dieren en helpen luchtvervuiling te bestrijden. En het beste is nog wel dat er voor zelfs de kleinste tuin een boom is.

ILLUSTRATIES ELIN BROKENSHAW

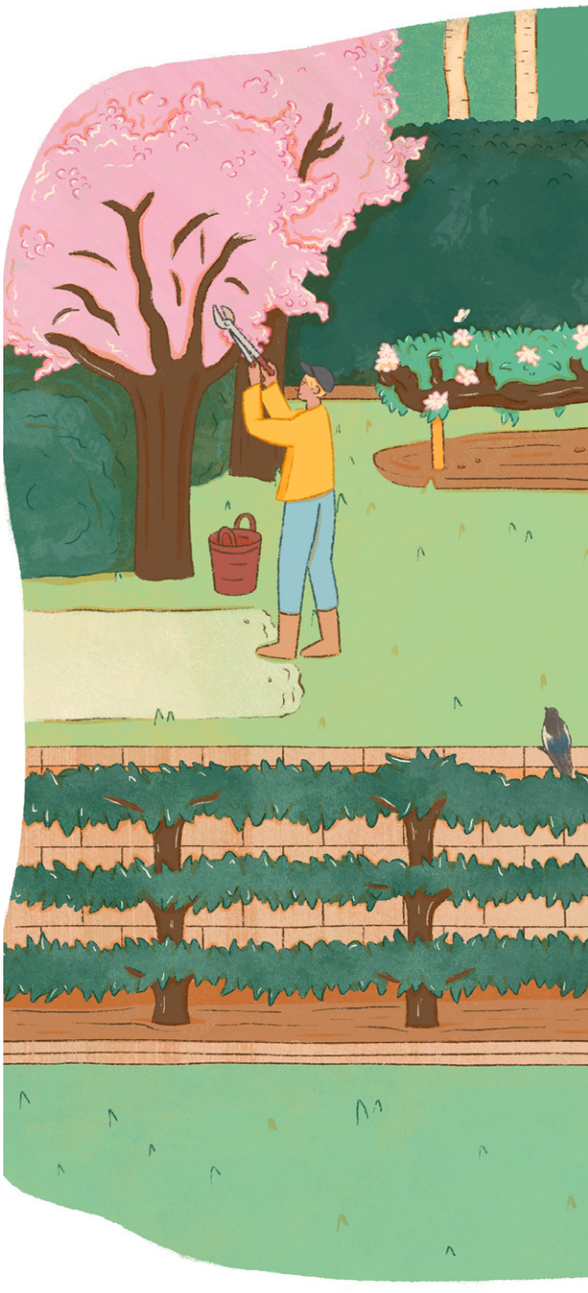

Als we een boom of heester in onze tuin zetten, doen we dat waarschijnlijk vooral vanwege de sierwaarde ervan in een of meer van de vier seizoenen. Maar deze planten hebben nog zoveel meer te bieden aan mensen én dieren, zeker in stedelijke gebieden. En waarom zou je ze niet planten? Er is namelijk voor elke plek, ongeacht de grootte of beschikbare ruimte, wel een geschikte boom of heester verkrijgbaar. In Nederland is er zo'n dertigduizend hectare (oftewel 44.000 voetbalvelden) aan tuin te vinden. Helaas is circa 40% daarvan bedekt met tegels, dus er is nog een wereld te winnen.

Zelfs als we allemaal slechts één boom of grote heester zouden planten, kunnen we met elkaar een enorm verschil maken voor de planeet. Maar natuurlijk is het ook goed voor je eigen tuin. Door een mix van bomen en heesters langs erfgrenzen te planten, kunnen we ons afschermen van buren en voorbijgangers. Tegelijkertijd remmen ze de wind en bieden zo kwetsbare planten in de tuin extra beschutting. Bomen en heesters geven een tuin een permanente, maar steeds veranderende, levende structuur en achtergrond.

Als je naar bomen kijkt vanuit het oogpunt van het milieu, dan spelen ze een essentiële rol als natuurlijke luchtzuiveraars, doordat ze schadelijke gassen zoals kooldioxide absorberen. Via kleine poriën in hun bladeren zetten ze deze om in energie en geven ze zuurstof terug aan de atmosfeer. De kooldioxide slaan ze op in hun wortels, takken en stam, wat helpt de gevolgen van de klimaatverandering te beperken. Tegelijkertijd halen bomen (fijn) stofdeeltjes, schimmelsporen en bacteriën, die aan hun schors en bladeren blijven plakken, uit de atmosfeer. Dat maakt de lucht schoner.

Bomen zijn daarnaast natuurlijke airco's. Ze bieden niet alleen schaduw met hun brede bladerdak, maar kunnen ook hoge zomertemperaturen aanzienlijk verlagen door vocht te verdampen via hun bladeren. Meer bomen betekent dus minder behoefte aan energieslurpende airconditiong in onze huizen. Uit recent onderzoek van de Federale Technische Hogeschool in Zürich bleek dat bomen de temperatuur van het grondoppervlak van Europese steden tot 12°C konden verlagen. Hun schaduw biedt ook een zekere mate van bescherming tegen ultraviolet licht en het risico op huidkanker.

Een ander voordeel van bomen in onze tuinen of straten is dat ze helpen tegen het gevaar van overstromingen. Dat komt door hoe ze regenwater opvangen op hun bladeren, waar het kan verdampen, en doordat ze regenwater langs hun stam en takken geleidelijk kunnen leiden naar de voet van de boom, waar het weer in de grond of in de wortels van de boom kan worden opgenomen. Wat dieren betreft: één boom kan voorzien in broedplaatsen, beschutting en voedsel en daarmee talloze planten, insecten, zoogdieren en vogels helpen.

Maar laten we niet vergeten dat bomen, vooral als ze nog maar net geplant zijn, wat hulp nodig hebben in een warme zomer. Adopteer dus eens een jonge boom in de straat voor je huis en geef hem water. Zowel de boom als de gemeente zullen je dankbaar zijn.

"Bomen verlagen hoge zomertemperaturen en daarmee de behoefte aan airconditioning."

Ontwerpgids voor bomen

Profiteer maximaal van nieuwe bomen en heesters in je tuin met onze tips.

■ Als je weet waar in je tuin de zon opkomt en ondergaat, waar het waait en wat het koudste punt is, helpt dat bij het bepalen van de plek waar je een boom plant.

■ Loop door je tuin en bedenk waar meer schaduw, beschutting tegen de wind of veilige plekken voor vogels nuttig zouden zijn. Kun je bomen langs je tuingrens zetten en misschien ruimte besparen door met snoeien de kroon te verhogen?

■ Kun je een loofboom aan de zuidkant van je huis planten, zodat je in de zomer verkoelende schaduw hebt, maar in de winter nog wel wat licht? Om de uiteindelijke hoogte te beperken, kun je kiezen voor een kleinere boom of een boom die je om de paar jaar tot op de stronk kapt.

■ Bekijk welke bomen en heesters de vogels in je buurt kiezen. Kun je het hele jaar zorgen voor meer voedsel met vruchtdragende en bloeiende bomen? Kies voor variatie, al is er voor sierappels in de meeste tuinen wel plek te vinden.

■ Kun je je hagen ‘s winters ongesnoeid laten voor stand- en trekvogels? Meidoorns, aalbessen, kersen en hazelnoten vormen fantastische eetbare hagen voor jou of tuindieren, dus kies er een paar en plant ze zorgvuldig met het oog op de lange termijn.

Bomen optimaal benutten

Geniet van al het goede dat bomen en heesters te bieden hebben door het volgen van deze eenvoudige tips. Zo verbeter je hun gezondheid, schoonheid en nut voor jouzelf en de dieren in de buurt.

Plant een haag

Dit is een geweldige manier om lawaai te beperken, de luchtkwaliteit te verbeteren en een doorgang voor dieren te creëren. Er zijn verschillende geschikte soorten, die je kunt planten als enkele rij of zigzagsgewijs in een dubbele rij. Regelmatig snoeien en bijknippen beperkt de groei en leidt tot een dichtere, meer bossige haag.

TIP Een informele haag die niet overal even breed en hoog is, verzacht harde grenzen. Ook hoef je hem minder vaak bij te knippen dan een formele haag.

Snoei erop los

Vlechten (boven) en bomen knotten of regelmatig stevig tot op de stronk terugkappen kan een goede manier zijn om planten in toom te houden die anders veel te groot zouden worden. Elk van deze technieken heeft visueel een ander effect en de ene plant reageert er beter op dan de andere. Regelmatig mulchen geeft ze een oppepper en helpt ze om sterker uit te lopen.

TIP Lang, sterk, flexibel snoeisel kan worden gebruikt om decoratieve objecten te weven voor in de tuin.

Bescherm jezelf tegen de wind

Bomen zijn heel geschikt om beschutting te bieden, omdat ze de wind niet zozeer blokkeren, als wel temperen. Ondoordringbare barrières, (zoals schuttingen) maken echter dat de wind eroverheen raast en turbulentie veroorzaakt aan de lijzijde. Een natuurlijk windscherm heeft veel voordelen. Geluiden van het verkeer of buren worden er aanzienlijk door gedempt.

TIP Als de tuin groot genoeg is, plant dan zigzagsgewijs een mix van halfhoge coniferen, grootbladige bomen en heesters.

Beplant je muren

Sommige mensen denken dat houtachtige klimplanten tegen gebouwen schade veroorzaken, maar meestal hebben ze meer voordelen dan nadelen, zolang je ze met regelmatig snoeien onder controle houdt. Een groenblijvende plant kan helpen een gebouw te isoleren in de winter en biedt nestelende vogels een thuis.

TIP Zelfs voor zelfhechtende klimplanten kan het nodig zijn ze in eerste instantie met steundraden tegen de muur te leiden.

Ga voor diversiteit

Gezien de dreiging van plagen en ziekten uit andere delen van de wereld – en extremer weer – is het cruciaal dat we zoveel mogelijk verschillende soorten en variëteiten bomen planten in plaats van veel dezelfde. Dat helpt een veerkrachtig landschap te creëren, omdat sommige bomen milieustress beter kunnen overleven dan andere. En als een bepaalde ziekteverwekker opkomt, is de kans kleiner dat alle bomen verloren gaan.

TIP Lees meer over bomen op ***gardenersworldmagazine.nl/tag/bomen***.

Geef ze een goede start

Je helpt bomen en heesters om goed aan te slaan als je de tijd neemt om ze correct te planten en ze daarna goed verzorgt. Ze zijn daardoor ook beter bestand tegen slecht weer en eventuele ziekteverwekkers.

TIP Graaf een breed plantgat, zodat de nieuwe boomwortels makkelijk zijwaarts kunnen groeien, en maak het gat niet dieper dan de wortelkluit of de bak waar de boom in stond. Blijf bomen en heesters goed water geven terwijl ze aanslaan, vooral in droge perioden.

ILLUSTRATIES: ELIN BROKENSHAW. FOTO'S: SARAH CUTTLE; PAUL DEBOIS; GETTY/NIGEL DOWSETT; JASON INGRAM

Bomen voor kleine ruimten

Als je geen tuin hebt, maar wel een terras of balkon, kunnen kleine bomen zorgen voor een natuurlijke afscherming, verkeerslawaai dempen en de natuur dichter bij huis brengen. Kies voor een kleine tuin bomen zoals berken en leden van de *Prunus*-familie, of heesters zoals *Heptacodium miconioides*.

TIP Sommige bomen, zoals de Japanse notenboom (*Ginkgo biloba*), passen zich aan als ze in bakken staan en beperken dan van nature hun eigen groei.

Plant fruitbomen

Weinig dingen geven zoveel voldoening als fruit uit je eigen tuin eten. Door verschillende soorten fruitbomen te planten, zorg je ook voor een waardevolle bron van bloemen in de lente voor diverse bestuivers en later in het jaar vruchten voor vogels en zoogdieren.

TIP Fruitbomen kunnen worden geënt op een traag of krachtig groeiende onderstam. Dit geeft je meer controle over hun uiteindelijke omvang.

Zie p. 75 voor meer informatie over de verzorging van appelbomen op een kleine plek.

Een boom planten

Het is heel belangrijk dat je een nieuwe boom op de juiste diepte plant. Als je dat niet doet – vooral als je te diep plant – zal hij niet gedijen. Bedenk of je je boom moet beschermen tegen herten en konijnen met een boombeschermer of hek en blijf de nieuwe boom minstens twaalf maanden na het planten regelmatig water geven, vooral in de zomer of andere droge perioden.

1 Bereid je boom voor op het planten door hem in een emmer water te zetten, zodat de wortels doornat worden. Als hij in een pot staat, haal hem daar dan eerst uit. Graaf een gat dat breder is dan de pot, maar even diep. Als de grond in het plantgat erg hard is, kun je die losmaken met een vork. Trek de wortels van de boom een beetje los, zodat ze na het planten de grond in kunnen groeien.

2 Controleer of je boom op de juiste diepte staat. Het punt waar de wortels en de stam samenkomen, moet op gelijke hoogte liggen met het bodemoppervlak. Meestal is dat dezelfde diepte als bij de kwekerij. Je kunt dat zien aan een markering op de stam. Met een stok in het gat kun je de diepte nauwkeurig meten.

3 Vul op met aarde uit het gat en zorg dat er geen luchtbellen achterblijven. Druk de grond aan en check of de boom rechtop staat. Geef royaal water en voeg 5-7 cm organische mulch toe rond de stam, maar zonder deze te raken. De meeste jonge bomen hebben geen steun nodig, behalve als je boom op een winderige plek staat.

Bomen en heesters voor tuindieren

Bomen en heesters planten is een goede manier om meer dieren in je tuin te krijgen.

Tuinen met bomen en heesters voorzien tuindieren van een grote hoeveelheid takken, blaadjes, bloemen en vruchten, en daarmee van schuilplekken en voedsel. Insecten eten of jagen op hun prooi in de planten, en op hun beurt eten vogels insecten. Zo blijven de kringloop van het leven en complexe voedselketens in stand. De zilverberk (*Betula pendula*) wordt bijvoorbeeld door diverse vogels gebruikt om te nestelen, terwijl talloze mottenrupsen de blaadjes eten en kleine vogels zoals staartmezen en groenlingen zich tegoed doen aan de zaden.

Een diversiteit aan bomen en heesters in je tuin geeft tuindieren veel meer redenen om langs te komen.

De winter is een goede tijd om een gemengde haag te planten van inheemse planten als meidoorn en Spaanse aak.

DRAAG JE STEENTJE BIJ

Er zijn allerlei boomplantprojecten waarbij grote stukken land door vrijwilligers worden beplant. Deze projecten leveren een geweldige bijdrage aan het herstel van habitats en koolstofopslag in de toekomst. Maar ook de bomen en heesters in onze tuinen dragen in belangrijke mate bij aan een groenere toekomst, en zelfs in een kleine tuin is wel plek voor een of twee.

www.gardenersworldmagazine.nl/biodiversiteit

• Ben jij geïnspireerd geraakt door deze serie en ben je dingen hierdoor anders gaan aanpakken? We horen het graag!

Mail je ervaringen naar ***redactie@gardenersworldmagazine.nl*** onder vermelding van: **groener tuinieren**.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; GETTY/SUSAN DANIELS; JASON INGRAM

Ieder een unieke krans

Heb je het idee dat je tuin inmiddels maar saai is? Niets is minder waar! Voor het maken van kerstdecoraties is er niets mooiers dan een wintertuin! Wij gingen langs bij bloembindster en pluktuinexpert **Marieke Nolsen** en mochten door haar prachtige tuin struinen, op zoek naar de mooiste rozenbottels, zaadhoofden, grashalmen en meer om onze eigen feestelijke kerstkransen te maken.

FOTO'S: LIESBETH DISBERGEN

In een wereld waarin vrijwel alles te koop is, is het soms gemakkelijk om de wonderen van Moeder Natuur over het hoofd te zien. Onze tuinen zijn schatkamers van natuurlijke materialen die het hele jaar door onopgemerkt blijven, maar tijdens de feestdagen schitteren als nooit tevoren. Bladeren, takken, dennenappels, bloemen en zaaddozen die onze tuinen sieren, kunnen stuk voor stuk worden omgetoverd tot betoverende en duurzame kerstdecoraties.

Om zelf te ervaren hoe je dat aanpakt, brachten we met de voltallige redactie een bezoek aan Marieke Nolsen. Zij heeft een fantastisch oog voor het bij elkaar brengen van alle schatten uit haar tuin en maakt daarmee de meest bijzondere creaties.

Natuurlijke materialen oogsten

Op een grote werktafel lagen grote, metalen ringen die de basis van onze kransen zouden gaan vormen. Het was een ietwat intimiderende aanblik, want hoeveel materiaal heb je eigenlijk nodig om een ring van dat formaat goed op te vullen? Meer dan je denkt, beseften we al snel … En dus trokken we – onder het toeziend oog van heel veel vogeltjes – door de tuin, op zoek naar fraaie grassen, zaadhoofden, bladeren en alles wat verder onze aandacht trok. Er werd zelfs een ladder tevoorschijn gehaald om (een beetje wankel en onwennig) sierlijke takjes met oranje rozenbottels te knippen van de metershoge ramblerrozen. Lopend door de tuin kwamen de ideeën vanzelf en het is verrassend hoeveel prachtige, bruikbare materialen je kunt vinden in een tuin die zich klaarmaakt voor de winterrust.

Al snel werd ook duidelijk hoe handig de metalen ring is als basis in plaats van een dikke takkenkrans. Je hoeft namelijk minder plantenmateriaal te knippen om de ring toch royaal te vullen. Bovendien kun je een dergelijke stevige ring keer op keer hergebruiken, wat bijdraagt aan duurzaamheid.

Geen één krans is hetzelfde

Gewapend met een klosje ijzerdraad gingen we aan de slag om al onze natuurlijke vondsten stevig vast te zetten. En zo werden de onderscheidende karakteristieken van onze creaties steeds duidelijker zichtbaar. Anne koos voor indrukwekkende zaadhoofden van hortensia's, grote bladeren en rozenbotteltakken. Linda en Iona werkten met fijnere takjes en blaadjes, siergrassen en zelfs enkele late bloemen. Helga pakte uit met een scala aan zilvertinten, terwijl Jos aanlokkelijke roze- en paarsachtige tinten combineerde met het groen van dennentakken.

Met de deskundige aanwijzingen van Marieke vulden de ringen zich steeds rijker, totdat we allemaal onze eigen, persoonlijke krans hadden gecreëerd. Dat is ook meteen het leuke van werken met natuurlijke materialen: geen twee kransen zullen ooit identiek zijn, en elk stuk heeft zijn eigen unieke verhaal. Dit maakt de decoraties des te specialer en waardevoller.

Dus, dit jaar, wanneer je je voorbereidt op het feestelijk versieren van je huis, stap dan ook eens naar buiten en ontdek de schatten van je eigen tuin. Je zult versteld staan van de schoonheid die je kunt creëren en de meerwaarde die deze natuurlijke materialen aan je kerstversiering geven.

De resultaten

Het was geweldig om te zien hoe anders elke krans uiteindelijk werd (en stiekem ook de persoonlijkheid van de maker reflecteerde). Dit zijn de resultaten:

Anne: "Go big or go home', dacht ik toen ik aan de slag ging. Ik zag vorig jaar een krans in de tuin van Sarah Raven die ik prachtig vond en waardoor ik mij liet inspireren. Ik gebruikte verkleurde bladeren, rozenbottels, pluimen van siergras en uitgebloeide hortensia's, alles in een warme tint."

Jos: "Ik merkte dat ik er even moest inkomen, maar toen ik eenmaal een concept in mijn hoofd had, was ik niet meer te stoppen. Ik wilde niet alleen traditionele elementen gebruiken, maar ook met materialen werken die wat minder voor de hand lagen."

Iona: "Er was zoveel te zien in Mariekes tuin! Eerst wist ik niet waar ik moest beginnen, maar de klimop inspireerde me en werd mijn uitgangspunt. Ik voegde onder andere rozenbottels, uitgebloeide rudbeckia, mos, en dieprode bladeren toe voor wat extra contrast."

Linda: "Tijdens het verzamelen van materialen had ik nog geen idee welke kant mijn krans opging, maar eenmaal terug bij de tafel bleek ik vooral subtiele elementen te hebben geplukt. De zaadhoofden van de vaste judaspenning vind ik fantastisch. Ook gebruikte ik een paar uitgebloeide dahliaknoppen. Toen ik bijna klaar was, vond ik dat er nog wat kerstgevoel miste. Daarom stak ik her en der nog wat rozenbottels in de krans voor wat rood."

Helga: "Toen ik de eucalyptus- en zilverspartakken zag wist ik dat ik een zilveren krans wilde maken met het oranje-rood van de rozenbottels als feestelijke confetti. Dit vulde ik aan met takjes tijm, graspluimpjes en de witte pluizen van uitgebloeide *Ligularia*."

Klokslinger

Het meeste van mijn decemberbloemwerk krijgt buiten een mooi plekje. Ik geniet ervan om daar flink uit te pakken met natuurlijke materialen, zoals deze feestelijke groene kerstslinger.

Dit artikel komt uit Marieke Nolsens nieuwste boek ***Kerstkransen & Winterboeketten***.

Benodigdheden

- **een paar takken sparren- en dennengroen**
- **24 dennenappels**
- **bosje steeneik**
- **4 takken met lariksappeltjes**
- **grote klok**
- **mos**
- **ijzerdraad**
- **wikkeldraad**

Werkwijze

1. Zet dennenappels op een lang wikkeldraad.
2. Knip het materiaal in kleine stukjes maar laat een paar takken wat langer.
3. Verdeel de materialen in twee groepen.
4. Buig een stuk dun ijzerdraad in een soort hoefijzervorm zo groot dat deze past op je voordeur.
5. Leg het ijzer voor je op tafel met de ronding opzij. Draai een laagje plaatmos met behulp van wikkeldraad om de ijzeren hoepeldraad heen.
6. Zet de klok vast in het midden met wikkeldraad en maak een ophangoog van ditzelfde draad.
7. Maak een toefje van groen en begin met het opdraaien op de eerste onderste poot met behulp van het klosje wikkeldraad.
8. Zet de toefjes steeds vast met wikkeldraad, hier en daar afgewisseld door dennenappels, en werk omhoog.
9. Bij de klok verwerk je de langere stukken groen en hecht je de draad af.
10. Ga op de zelfde wijze onderaan verder met de andere poot van het hoefijzer.
11. Werk het middenstuk rond de klok mooi af met lang groen en dennenappels

Wil je net als de redactie leren van Marieke Nolsen? Ga dan aan de slag met een van haar cursussen! Wij vinden het echt een aanrader! **www.mariekenolsen.nl**

Kerstkransen & Winterboeketten

- 40 x bloemwerk uit Marieke's pluktuin

Auteur: Marieke Nolsen
Uitgever: Forte Uitgevers
ISBN: 9789000390427
Prijs: € 20

Geen kerstballen en kerstlichtjes, maar puur natuur uit eigen tuin: bloembindster Marieke Nolsen geeft je met dit boek inspiratie om in de winterperiode zelf de mooiste natuurlijke bloemwerken te maken. Ze laat zien hoe je van onder meer gedroogde hortensiabloemen, sierappeltjes, rozenbottels, klimopbessen, uitgebloeide bloemen, sneeuwklokjes, kerstrozen en blad van wintergroene struiken de mooiste creaties maakt. Heel duurzaam dus. De gebruikte materialen zijn eveneens duurzaam of recyclebaar, zoals biologische oase, gaas en een fakirbedje.

Het boek bestaat uit vijf delen, elk met een eigen kleurthema en compleet met materialenlijst en uitgebreide werkbeschrijving. Marieke maakt dit boek compleet door meer te vertellen over de gebruikte bloemen, bladeren en vruchten. Zij laat veertig stukken zien, puur en los gestoken kerstbloemwerk, en nodigt je met haar duidelijke stap voor stap werkbeschrijvingen uit om zelf aan de slag te gaan.

Stichting NL Bloeit!

Wij kweken bijzonder aantrekkelijke inheemse planten, soorten waar de wilde bijen, vlinders en heel veel andere insecten dol op zijn. In Nederland zijn er nog maar weinig van deze planten in het wild te vinden en jij kunt helpen door juist de inheemse planten in je tuin te zetten. Op een paar vierkante meter kun je al een prachtige wilde weelde creëren.
www.nlbloeit.nl

Inheemse held stelt zich voor

Met inheemse planten help je de biodiversiteit enorm. Ze zijn prachtig, maar helaas niet zo bekend. Elke maand stelt een inheemse plant zich aan je voor, in de hoop een plekje in jouw tuin te krijgen. Ze zullen je niet teleurstellen!

Bosrank

Clematis vitalba

Clematissen komen op alle werelddelen voor en in tuincentra zijn veel kleurrijke clematissen te vinden met verschillende bloeiperiodes, zowel botanische als gecultiveerde soorten. De naam clematis komt van het Griekse 'klema', dat rank betekent en wat op de eigenschap van verschillende soorten slaat om te klimmen.

Ik, bosrank (*Clematis vitalba*), ook wel bosclematis genoemd, ben de meest forse van de liaansoorten die in Nederland van nature voorkomt. Ik ben een overblijvende houtige struik uit de ranonkelfamilie (*Ranunculaceae*) die twee tot tien meter hoog kan groeien. Bovendien kan ik wel meer dan honderd jaar oud worden!

Ik hecht me niet (zoals klimop), maar slinger door en over takken en stammen van struiken en bomen. Mijn Nederlandse naam hoeft dan ook eigenlijk geen betoog: ik groei onder meer in bosranden en 'rank' in struiken en bomen.

Ik heb een groeisnelheid van wel zeven tot tien meter in een jaar en mijn stengels kunnen makkelijk polsdik worden. Mijn lianen hebben een strobruine kleur en zien er vezelig geribd uit. Uit mijn bladstelen ontwikkelen zich naast de bladeren ook ongebladerde, draadvormige steeltjes. Die zijn vergelijkbaar met die van een druivenplant en ik gebruik ze om me rond andere planten of voorwerpen te winden.

Van juni tot augustus verschijnen mijn witte, licht naar amandel ruikende bloemen. De klimmende stengel heft de bloemen op, zodat de witte, teruggeslagen kelkbladen en de evenzeer witte meeldraden goed zichtbaar zijn voor de insecten. Mijn overvloedige bloei met roomwitte bloesems trekt dan ook veel soorten wilde bijen aan. Ook word ik vanwege mijn stuifmeel graag bezocht door dag- en nachtvlinders en (zweef)vliegen. Na mijn bloei krijgen mijn zaden zilvergrijs vruchtpluis. Dit aanhangsel van mijn vruchten dient als verspreidingsmiddel door de wind. De Engelse benaming 'old man's beard' heb ik dan ook te danken aan mijn zilvergrijze vruchtpluizen.

Ik ben licht giftig (in het melksap zit protoanemonine, een scherp, zeer prikkelend vocht) en dat beschermt mij tegen afvraat. Bij voorkeur groei ik op wat voedselarmere, vochthoudende en kalkrijkere bodem en ik houd van een lichte plek. Ik vraag wel ruimte en als ik teveel ga overwoekeren, dan kun je simpel ingrijpen door mijn takken te snoeien. Ik ben goed te combineren met inheemse struiken als bijvoorbeeld rode kornoelje, meidoorn en sleedoorn.

VOLGENDE MAAND Moerasspirea *(Filipendula ulmaria)*.

Drakenbloedbomen in het wild.

Een vensterbank vol verhalen

Elke maand delen **Marieke van der Eerden** en **Rogier van Vugt** hun kamerplantenkennis met de lezers van *Gardeners' World*. Speciaal voor de feestdagen doken ze in de sagen, mythen en legendes die sommige kamerplanten omringen.

Drakenbloedboom

Rogier: Om te bewijzen dat Hercules meer dan menselijk was, kreeg hij van de goden een aantal nagenoeg onmogelijke opdrachten. Een ervan was het stelen van de gouden appelen van de Hesperiden. Deze groeiden in een tuin ten westen van de Atlas en werden bewaakt door een veelkoppige draak genaamd Ladon. Met moeite slachtte Hercules de draak af. En uit zijn bloed ontsprongen vreemde, veelkoppige bomen. De drakenbloedboom die je op de Canarische eilanden in het wild vindt (ten westen van het Atlasgebergte) hebben een vreemde bezemachtige vorm vanwege hun vele koppen. Nog gekker wordt het als je met een mes een gat in de stam prikt. Dan komt er rood sap uit: het zogenaamde drakenbloed. Dit sap werd voor allerlei doeleinden gebruikt.

Het meisje en de maan

Marieke: Het meisje Naiá wilde dolgraag een ster worden. Niet een popster of een beroemde actrice, maar een echte ster, zo een die 's nachts samen met de andere sterren waakt over de aarde. De maan, eigenlijk de godin Jaci, was degene die 's nachts de gezichten kuste van de mooiste meisjes en hen met zich meenam tot ze achter de berg verdwenen, waarna ze een ster werden. Naiá trok de bergen in op zoek naar de maan, nacht in, nacht uit. Het werd een obsessie voor haar, zo groot dat ze niet meer sliep of at. Op een van die nachten rustte ze uit langs de oever van een meer. In het meer zag ze de weerspiegeling van de maan. Daar is ze! Eindelijk, de maan, recht voor haar neus! Naiá aarzelde geen moment en dook op de maan. Ze verdronk. De godin Jaci besloot haar alsnog een ster te maken, maar niet een ster in de ruimte. Naiá werd de ster van het water: de bloem van de reuzenwaterlelie (*Victoria amazonica*). (Vrij naar Lenda da vitória-régia, een legende van het inheemse Tupi-Guarani volk in Brazilië).

Bladeren van de reuzenwaterlelie *Victoria amazonica*.

FOTO'S: PETRA SONIUS; MARIEKE VAN DER EERDEN; ROGIER VAN VUGT

LINKS: 'Screaming Mandrake' (alruin), bekend van Harry Potter (kerst-ornament).

BOVEN: Een bloeiende alruin.

RECHTS: *Masdevallia veitchiana*.

Screaming Mandrake (*Mandragora officinarum* – alruin)

R: Door de Harry Potter-serie is deze plant best wel bekend geworden. De studenten van Zweinstein moeten alruinplanten verpotten, maar moeten daarbij goede gehoorbescherming dragen omdat de gil van een alruin je kan verstenen.

Het bijzondere is dat dit verhaal gebaseerd is op een echt bestaande plant. En dat men vroeger ook echt geloofde dat een gil van deze plant levensgevaarlijk was. Toch waren de wortels zeer gewild. Ze lijken namelijk wel wat op mensjes, en werden gedroogd om als een soort talisman te bewaren als brenger van geluk. Het verzamelen echter was een gevaarlijk karweitje, want de plukker kon namelijk worden blootgesteld aan de gil van de plant. Daarom werd de plant net niet helemaal uitgegraven en werd er om de hals van de plant een touw vast gemaakt. Het andere eind werd aan een hond verbonden die vervolgens werd weggelokt. De hond nam het risico en we kunnen er rustig van uitgaan dat er nooit een hond door de schreeuw van deze plant is omgekomen.

Heilige boontjes, eh ... plantjes

M: Planten en bomen worden veelvuldig genoemd in verband met religies. De beroemdste boom is wellicht de boom waar Adam en Eva van aten, bekend in alle drie de grote religies. De dadelpalm staat volgens de profeet Mohammed in het paradijs, en het zullen de bladeren van deze palm zijn geweest die de mensen gebruikten om Jezus welkom te heten toen hij naar Jeruzalem kwam voor het Pesachfeest. Van perzikkruid wordt gezegd dat ze pas haar kenmerkende zwarte vlek op het blad kreeg nadat er bloed van Jezus op was gevallen bij zijn kruisiging. Op eenzelfde manier zou de gevlekte aronskelk haar vlekken gekregen hebben.

Maar een plant met een overduidelijke religieuze naam die je misschien zelfs in de kamer hebt staan, is natuurlijk de christusdoorn (*Euphorbia milii*). Je zou kunnen denken dat dit de plant was waarvan de doornenkroon was gemaakt die Jezus droeg ten tijde van zijn kruisiging. De doornen aan de stam doen vermoeden dat dat inderdaad zou kunnen, maar niets is minder waar. De christusdoorn komt van het eiland Madagaskar en was in geen velden of wegen te bekennen in Jeruzalem. De echte plant waar het hoogstwaarschijnlijk om gaat heet, hoe toepasselijk, echte christusdoorn (*Paliurus spina-christi*). Om het verhaal compleet te maken bestaat er ook nog de valse christusdoorn (*Gleditsia triacanthos*), die haar oorsprong in Noord-Amerika heeft. Deze plant is in ieder geval duidelijk!

Mythische orchidee (*Masdevallia veitchiana*)

R: Er was eens een Inca-prinses die enorm verliefd was op een krijger. De krijger moest echter naar een oorlog toe en dit kon de prinses maar moeilijk verteren. Wanhopig rende ze huilend de bergen en bossen in. Haar tranen veranderden in bloed en ze stierf alleen in de natuur. Ze veranderde in een orchidee, de 'waqanki' (*Masdevallia veitchiana*). Het bloed van haar tranen gaf de bloem een rode gloed. Toen de krijger weer terugkwam merkte hij dat de prinses was veranderd in een bloem. Hij vroeg de goden hem te veranderen in een kolibrie (de bestuiver van de bloem) zodat ze op die manier toch altijd aan elkaar verbonden waren.

Spaghettiboom

M: Er was eens … een boom waaraan spaghetti groeit. Door een milde winter en de afwezigheid van spaghettisnuitkevers beleeft een familiebedrijf in het zuiden van Zwitserland een gouden lente, met een enorme oogst van lange, verse spaghettislierten. Ze worden met de hand geplukt en gedroogd in het warme Zwitserse zonnetje. De eenduidige lengte van de slierten is het resultaat van vele jaren werk door plantenkwekers om de ideale spaghettisliert te laten groeien. De oogst wordt gevierd met een traditioneel maal, uiteraard bestaande uit de versgeplukte spaghetti.

Dit verhaal werd als kort nieuwsitem getoond op de BBC op 1 april 1957. Na afloop van de uitzending namen veel mensen contact op met de BBC hoe ze zelf zo'n boom konden kweken. De BBC raadde hen aan een "takje spaghetti in een blik tomatensaus te steken en het beste ervan te hopen".

Begonia glabra – redder van slaven

R: Van sommige planten is het verhaal nog zo vers dat de ware aard van het verhaal nog bijna tastbaar is. Bij de gewoon ogende *Begonia glabra* of 'Kowru Ati' is dat het geval. Tijdens het koloniale bewind in Suriname vluchtten er regelmatig slaven de wildernis in. Deze vestigden zich in het woud en werden bekend als marrons. De hooghartige Nederlanders dachten dat ze vanzelf wel weer terug zouden komen uit het regenwoud, omdat het lastig was om aan schoon water te komen. Er groeiden in het bos echter een aantal planten die een bron van perfect schoon water waren. Een daarvan was de *Begonia glabra*, die zelfs een licht desinfecterend effect heeft. De marrons redden zich zo prima in het woud met de hulp van planten die in hun oorspronkelijke cultuur helemaal niet bekend waren. Vandaag de dag leeft de marroncultuur nog steeds voort en heeft de begonia ook een rituele betekenis gekregen.

Een gelukkige mutant

M: Je staart al een tijdje naar de grond. De kans is 1 op 5000 dat je er een vindt … Maar dan: hebbes! Een klavertje vier! Dat betekent een berg geluk die jouw kant op komt. Wat je zojuist hebt geplukt is een blad van witte klaver (*Trifolium repens*) dat een mutatie heeft, waardoor er een vierde blad aan zit. Dat is uitzonderlijk, want de naam geeft het al aan: tri = drie, folium = blad. Door deze zeldzaamheid dichten we de mutant de rol als geluksbrenger toe. Vanaf de middeleeuwen werd door geestelijken ook het geloof gelinkt aan het bijzondere klavertje: de vier blaadjes zouden staan voor geloof, hoop, geluk en liefde. In deze moderne periode hebben we blijkbaar geen tijd meer om naar de grond te staren en klavertjes vier te vinden. Als jij geluk wil, hoef je het alleen maar te kopen: google op 'klavertje vier' en de plantjes vliegen je om de oren. Hoe zit dat dan? Het gaat hier niet om witte klaver, maar om klaverzuring (*Oxalis deppei*). Dit is een heel andere plant die van nature vier blaadjes aan een stengeltje heeft. Klaverzurinkje vier dus. Maar dat bekt niet zo lekker.

Baobab (*Adansonia* sp.)

R: Volgens de San in Zuid-Afrika had de hemelgod Kaang een prachtige, paradijselijke tuin die hij goed onderhield. Er stond echter een boom in die hem totaal niet beviel.

In plaats van de boom beter te verzorgen zodat deze mooier zou worden, gooide hij hem uit zijn tuin. De boom stortte neer op aarde waar hij ondersteboven in de grond belandde. De boom was echter volhardend en bleef leven.

Een ander verhaal vertelt juist dat de boom wel geliefd was, maar dat hij almaar weg bleef lopen. Dat was de tuineigenaar beu dus zette hij de boom ondersteboven in de grond zodat hij niet meer kon ontsnappen. Nog steeds staat zijn soort met de wortels in de lucht in de savanne. Althans zo lijkt het. Deze boom kennen wij als baobab. Hij staat zeker niet ondersteboven. Maar vanwege de ongebruikelijk dikke stam en het feit dat hij in de droge tijd bladloos is lijkt het daar wel een beetje op.

***Oxalis deppei* op de voorgrond.**

Meer plantenpraat?
Volg ons op instagram:
@rogiervanvugt en **@nimmaplants**.

Rogier in een baobab.

Aan de slag

Er is altijd genoeg te doen in de tuin, maar de taken verschillen per seizoen. In deze rubriek vind je alle tuintaken die handig zijn om deze maand uit te voeren. Loop de handige checklists na en hou zo makkelijk je tuin bij.

Deze maand

100 Monty's maand
Monty maakt bladcompost en plant kornoelje.

104 Bloemen
Geef winterpotten water en pot dahlia's op.

106 In de kas
Plant sla in je kasborders en top uitlopers van *Lathyrus*.

108 Groente en fruit
Oogst boerenkool en trek cichorei voor.

110 Algemene tuintaken
Bescherm terracotta potten en bewaar snoeisel voor plantensteunen.

FOTO'S: MARSHA ARNOLD, JASON INGRAM, SARAH CUTTLE

Zaag de onderkant van de stam af en zet hem een paar uur in een emmer water voor je je kerstboom binnenhaalt.

Monty's maand

Het hele idee van een kerstboom is dat je er iets groens, levends en groeiends mee in huis haalt terwijl de wereld op zijn somberst en donkerst is. Maar kerstbomen hebben zich in de loop der eeuwen aangepast aan heel koud, vochtig weer. In een warm, droog huis gaan ze dus in de overlevingsstand, met als gevolg dat ze lang voor Driekoningen hun naalden laten vallen.

De truc is je boom, welke soort het ook is, als een snijbloem te behandelen. Allereerst moet je hem, voordat je hem binnenhaalt, een paar uur in water zetten. Ik zaag altijd de onderkant van de stam recht af en verwijder ook een paar takken onderaan. Dan plaats ik hem zo ver mogelijk bij verwarming of haardvuur vandaan, een tochtige hal is ideaal. Vervolgens geef ik dagelijks water. Na Driekoningen haal ik hem door de verhakselaar. De houtsnippers gebruik ik als mulch voor zuurminnende planten.

FOTO'S: JASON INGRAM

Benut de laatste blaadjes optimaal

In december verzamel ik op Longmeadow het meeste blad. Ik ben daar vrij obsessief in en verzamel zoveel mogelijk blad om er bladcompost van te maken.

Bladcompost (of bladaarde) is namelijk een belangrijk ingrediënt van onze potgrond. Meng bladcompost door kokos- of schorspotgrond en je krijgt niet alleen twee keer zoveel potgrond, maar deze potgrond is ook veel effectiever.

Bladeren verteren voornamelijk door schimmels, terwijl in de composthoop vooral bacteriën actief zijn. Schimmels hebben geen warmte nodig om hun werk te doen, maar zijn effectiever in vochtige omstandigheden. Daarom is het belangrijk dat je verzamelde bladeren, hoe je ze ook bewaart, goed vochtig zijn.

Ik raad ook aan ze fijn te knippen, wat de transformatie van nat blad naar vruchtbare, kruimelige bladcompost enorm versnelt. De makkelijkste manier om ze te versnipperen, is er met de grasmaaier overheen te gaan. Ik hark of veeg ze in een lijn of op een hoop en maai ze. Zo versnipper en verzamel ik ze tegelijkertijd. Als de grond nat is, doe ik het op een pad, wat net zo effectief is.

Een hoop werkt het beste als hij lang en laag is en een zo groot mogelijk oppervlak heeft, zodat de regen hem vochtig kan houden. Als de bladeren eenmaal verzameld zijn, kun je ze langzaam laten verteren tot ze klaar zijn voor gebruik in het volgende najaar.

Versnipper bijeengeraapt blad met een grasmaaier voordat je het op de hoop gooit, zodat het sneller verteert.

Kies *Cornus alba* 'Baton Rouge' voor zijn helderrode stengels.

Druk de grond na het planten goed aan, geef ruim water en mulch royaal.

Plant kleurige kornoelje

De felgekleurde stengels van de kornoelje (*Cornus*) kunnen in elke tuin de winterse mistroostigheid opfleuren. Dit is ook een goede tijd om ze te planten. Graaf, zoals bij elke heester, een gat dat breder is dan de pot en maak de grond onderin het gat en aan de zijkanten ervan los. Voeg geen potgrond of stalmest toe, want dat zorgt er alleen maar voor dat de wortels niet dieper de grond in groeien, maar in het plantgat blijven. Druk de grond rondom stevig aan en geef ruim water voordat je een royale mulchlaag aanbrengt.

Je kunt kiezen uit allerlei tinten: *Cornus alba* heeft rode stengels (behalve *C. alba* 'Kesselringii', die zwarte stengels heeft), *Cornus stolonifera* heeft mooie okergele uitlopers en *Cornus sanguinea* 'Winter Beauty' en 'Winter Flame' hebben warm oranje stengels en prachtig donkerpaars herfstblad.

TERRACOTTA POTTEN

Ik ben dol op terracotta potten, maar in de winter beschadigen ze snel door wind en kou. Om ze te beschermen, halen we alle potten (behalve de grootste) binnen en bedekken we alle lege potten, na ze goed gewassen te hebben. Gooi gebroken potten niet weg, maar gebruik de scherven in zomerpotten. Dat is niet alleen goed voor de drainage, maar werkt ook als ballast en opvulling voor grotere bakken.

Was terracotta potten en bescherm ze in de winter door ze te bedekken.

Checklist

- [ ] Oogst pastinaken zodra ze rijp zijn.
- [ ] Zaai uien binnenshuis.
- [ ] Scherp het blad van je schoffel met een ruwe wetsteen.
- [ ] Plant helleborussen in plantgaten ter grootte van een emmer.
- [ ] Haal gevallen, drassig blad weg uit borders.

FOTO'S: MARSHA ARNOLD; PETER DURKES; JASON INGRAM

Vervroeg de lente, denk ook aan de bijen

DEZADEN

www.dezaden.nl

Gardeners' World Scheurkalender 2024

- ✓ Vol tips, verse inspiratie en handige checklists
- ✓ 366 dagen iets te doen in de tuin
- ✓ Elk weekend een heerlijke weekendklus

17,50

Bestel hem nu via
www.gardenersworldmagazine.nl/scheurkalender

Gardeners' World magazine

STAP VOOR STAP

Snoei helleborussen

Snoei het oude blad van helleborussen terug tot de grond. Zo worden de nieuwe bloemstengels zichtbaar en hou je de bladvlekkenziekte op afstand. Doe al het blad in de gemeentelijke groencontainer. Als je zelf het afval composteert, kunnen schimmelsporen op het blad overleven.

1 Hou de bladeren vast en knip de stengels zo dicht mogelijk bij de voet af zonder opkomende bloemstengels te beschadigen.

2 Kijk de komende weken of de bloemstengels zich uitbreiden. Als de plant volop in bloei staat, komt onderaan frisgroen blad op.

TIP

Zet bakken met groenblijvende heesters en bloemen van het seizoen dichter bij het huis, zodat je vanuit je raam kunt zien hoe de planten de druilerige winterdagen opfleuren.

Dennenappels vormen een dikke laag mulch en geven je potten een winters tintje.

Versier kale grond in potten

Voeg een decoratieve mulch toe aan winterpotten. Donkere mulch, zoals schors, lei- of andere steentjes en zelfs dennenappels, gaat goed samen met felgekleurde bessen en pastelkleurige bloemen. Siersteentjes in lichtere tinten zijn een mooie achtergrond voor bont blad. Geef water en bedek het oppervlak dan met 2-3 cm mulch. Met name steentjes verbeteren de afwatering, waardoor de wortelhals van planten wordt beschermd. Zorg dat absorberende mulch de stengels van houtige planten niet raakt.

Geef winterpotten water

Controleer je potten wekelijks en geef water als de potgrond droog is. Potgrond kan aan de oppervlakte uitdrogen, maar daaronder nog erg nat zijn. Duw daarom een stokje in de grond, trek het eruit en kijk of er vochtige grond aan zit. Kleinere potten kun je testen door te voelen hoe zwaar ze zijn.

Als de potten water nodig hebben, zijn ze erg licht. Reken er niet op dat de potgrond nat genoeg wordt van regen, want die glijdt vaak van het blad af. Giet laag, rechtstreeks op de potgrond.

Hou de gieter dicht bij de potgrond om deze goed te doorweken.

10 MINUTEN OVER

Ga door je oude zakjes bloemzaad en gooi weg wat over de datum is of wat je zelf geoogst hebt, maar meer dan een paar jaar oud is. Plan je zaaischema voor het komende jaar aan de hand van wat over is.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; PAUL DEBOIS; JASON INGRAM

STAP VOOR STAP
Pot dahlia's op

Haal dahlia's uit de grond als de bloemen en bladeren zijn gaan hangen door eerste vorst. Maak de knollen schoon om ze op te potten voor de winter. Als je de aarde wegveegt, veeg je meteen ook slakkeneitjes weg en sporen uit de bodem waardoor de knollen kunnen rotten.

In maart volgend jaar kun je de knollen met warmte en water weer doen groeien om stekken te nemen.

1 Snoei de dahliastengels terug tot korte stompjes. Zo weet je wat de bovenkant is als je ze oppot en voorkom je dat ze rotten. Snoei niet in de bovenkant van de knollen.

2 Vul een pot bijna helemaal met turfvrije potgrond en zet de knollen erbovenop. Bedek met nog wat potgrond. Geef tot het voorjaar geen water, anders rotten de knollen.

20 MINUTEN OVER

Knip slappe stengels van vaste planten die je tuin een rommelige aanblik geven terug en leg ze op een hoop in een hoek als schuilplaats voor overwinterende insecten.

Plant bloemen van het seizoen in potten

Vul gaten op en vrolijk je potten op met extra planten die al bloeien. Geef nieuwe planten eerst water. Maak dan met een schepje een gat waar de wortelkluit in past, zet hem erin en druk stevig aan.

Geef de hele pot water, zodat alle planten goed op hun plek komen te staan. De planten die al in de pot staan, worden in de winter niet veel groter, dus hoeven de nieuwe planten niet te vechten om ruimte. Eenmaal uitgebloeid, kunnen ze worden uitgeplant in de tuin of in een eigen pot.

Vrolijk potten op met bloeiende winterplanten, zoals helleborussen.

Haal zwiepende stengels weg en dun de aanwas van dit jaar uit.

Snoei rozen terug

Snoei de langste stengels van rozen terug voordat de winterwind op zijn ergst is. Knip ze terug zodat er geen zwiepende stengels meer zijn die door de wind de plant heen en weer kunnen trekken en zo de wortels beschadigen. Een goede luchtcirculatie in de hele plant helpt ook, dus als de aanwas van het afgelopen seizoen een wirwar is, haal dan kruisende en spichtige stengels weg. Je hoeft nu niet op de vorm te letten: dat komt later wel als je aan het eind van de winter weer snoeit.

Blijf tulpenbollen planten

Je kunt nu nog tulpenbollen in potten planten, want ze groeien snel. Als je de bollen al een tijdje hebt, check dan voor het planten of ze nog stevig zijn en gooi bollen weg die tekenen van rot vertonen. Vul een pot deels met turfvrije, universele potgrond. Druk de potgrond aan en ze de bollen erop met de punt omhoog, 5 cm uit elkaar. Voeg voorzichtig, zodat de bollen niet omvallen, 10 cm potgrond toe rond de bollen. Druk de grond aan en geef water. Zet de pot op een zonnige plek en geniet over drie of vier maanden van een explosie van kleur.

Zet tulpenbollen in potten 5 cm uit elkaar, met de punt omhoog.

Checklist

- ☐ **Maak nieuwe beplantingsplannen en bestel nieuwe planten.**
- ☐ **Zorg dat bomen en heesters stevig staan en bescherm ze zo nodig met een steun.**
- ☐ **Zet geurende winterbloemen in huis.**

FOTO'S: SARAH CUTTLE

Check jonge tuinbonen

Controleer de jonge tuinbonen die je vorige maand in potten hebt gezaaid. Geef ze voldoende ruimte en niet te veel water, zodat de stengels niet onderaan gaat rotten.

Als de plant te slungelig wordt, kun je hem terugknippen tot een gezonde knop. Zo houd je hem compact. In warmere regio's kun je tuinbonen op een beschutte plek uitplanten, maar als het streng kan vriezen in je tuin, kun je ze het beste beschermen door ze binnen te zetten.

Verwijder de topjes van slungelige jonge tuinbonen, om een meer bossige groei te stimuleren.

SNELLE OPLOSSINGEN

In de winter gebruiken je planten minder water dan tijdens het groeiseizoen. Controleer daarom regelmatig of je potplanten water nodig hebben of juist te veek water hebben gekregen. Voorkom bij planten die op schotels staan dat de wortels gaan rotten, door overtollig water meteen weg te gieten. Geef liever af en toe water dan veel water tegelijk.

Stel de verwarming in op de ideale temperatuur voor je planten.

Stel de thermostaat in

Bespaar op de kosten van je kasverwarming door de temperatuur nauwkeuriger in te stellen.

Zoek uit welke minimumtemperaturen je kasplanten kunnen verdragen, want ook als het nog lang niet vriest, kunnen vorstgevoelige planten kouschade oplopen. Stel de verwarming ook niet te warm in, want dat kan zorgen voor zachte, pierige groei die snel rot.

FOTO'S: MARSHA ARNOLD; JASON INGRAM; TIM SANDALL

STAP VOOR STAP

Plant sla in je kasborders

Kweek kropsla in potten of koop ze in het tuincentrum om ze in de kas te zetten voor een vroege oogst. Zorg voor voldoende ventilatie rondom de planten en geef niet te veel water.

1 Duw een vinger in het drainagegat van de pot en til de plant er bij de wortelkluit uit. Kijk of de wortels de pot vulden.

2 Voeg extra potgrond toe aan de aarde, maak een plantgat en zet de plant op dezelfde diepte als hij in de pot had.

3 Geef royaal water en daarna alleen als het grondoppervlak droog voelt. Geef na twee weken, als de sla begint te groeien, meer water.

Knip of knijp de zachte uitlopers van jonge pronkerwten terug tot twee bladparen.

Top uitlopers van *Lathyrus*

Heb je in het najaar pronkerwten (*Lathyrus*) gezaaid, stimuleer dan de aanmaak van zijscheuten en een bossigere groei door ze te toppen zodra ze ongeveer 15 cm hoog zijn.

Haal de zachte uitlopers met je nagels of een schaar weg tot twee paar blaadjes. In de oksels tussen blad en stengel zal al snel nieuwe groei verschijnen.

Als je ze niet topt, blijft de plant lange, overheersende uitlopers maken, maar bloeit hij uiteindelijk minder, terwijl je door te toppen een uitbundiger bloei krijgt.

TIP

Zaai deze maand uienzaad voor in zaaibakken en houd de temperatuur tussen 10 en 16°C.

Je kunt uien opkweken uit zaad of uit pootuien (de onvolgroeide bollen). Pootuien zijn eerder oogstklaar, maar uien die uit zaad zijn gekweekt schieten minder vaak door dan wanneer je pootuien gebruikt. Je kunt ze afharden voor je ze in de lente uitplant in goed doorlatende grond.

Was en droog frames en stellingkasten om ongedierte en plagen te verwijderen.

Schrob het frame van je kas

Maak het geraamte van je kas schoon om ongedierte te verwijderen, dat in alle kieren en spleten kan overwinteren om zich in het warme voorjaar tegoed te doen aan je planten.

Veeg eerst al het losse vuil weg en maak dan een warm sopje dat veilig is voor planten. Doop een lange, harde borstel in het sop en schrob goed tussen de kieren tussen het frame en de glasroeden. Maak droog met een doek en zet, als het niet te koud is, een paar ramen open zodat het vocht weg kan. Herhaal dit bij je stellingkasten.

Plant oosterse lelies in potten

Vul een grote pot deels met universele, turfvrije potgrond gemengd met wat scherp zand voor een goede afwatering. Kies ofwel één grote leliebol ofwel drie kleinere bollen die je met 5 cm tussenruimte in een pot zet.

Controleer of de bol stevig is en zet hem dan met de punt naar boven op de potgrond. Bedek hem dan met een laag potgrond, even diep als de bol hoog is. Druk de grond aan aan en voeg een laagje scherp zand toe, zodat de nieuwe stengels niet gaan rotten. Geef ruim water en zet de pot in een goed verlicht deel van je kas.

Check bij elke leliebol of hij stevig is voor je hem op de potgrond zet.

Checklist

- ☐ **Kweek pelargoniums uit zaad in een verwarmde kweekbak.**
- ☐ **Zet overwinterende planten goed uit elkaar, zodat het niet te vochtig wordt en de lucht kan circuleren.**
- ☐ **Geef poinsettia's spaarzaam water, zodat de potgrond net vochtig is, en zet ze niet in de tocht.**
- ☐ **Breng aan de binnenkant van de kas isolerend materiaal aan om op verwarmingskosten te besparen.**

FOTO'S: TIM SANDALL; SARAH CUTTLE

Pluk blaadjes wanneer je ze wilt eten en verleng zo je oogst.

Oogst uit de koude kas

Controleer regelmatig of je verse sla uit je koude kas kunt oogsten, bijvoorbeeld veldsla, mizuna en rucola. Begin bij de buitenste blaadjes en snij ze onderaan af. Mogelijk stuit je op naaktslakken die zich schuil hielden onder de blaadjes, dus haal die weg. Controleer de randen van de kas: daar kunnen nog meer naaktslakken zitten, maar ook huisjesslakken, die beter tegen een drogere omgeving kunnen.

Oogst boerenkool

Pluk de bladeren van je boerenkool, te beginnen met het onderste blad aan de plant. Je kunt de hele winter tot het voorjaar van boerenkool blijven oogsten.

De onderste bladeren van de boerenkoolplant zijn het taaist en hebben een dikke hoofdnerf, maar het zachte blad kun je daarvan afhalen en koken. Snij de hoofdnerf fijn en gooi hem op de composthoop. Later, voordat de plant doorschiet, kun je de krop er in zijn geheel af trekken. Als je de stengel vervolgens nog een tijdje laat staan, krijg je nog één laatste oogst van jonge, smakelijke uitlopertjes.

Oogst per keer een vuist vol van de buitenste bladeren onderaan.

FOTO'S: JASON INGRAM

PAS OP VOOR vergelende koolbladeren

Zorg dat je kolen er netjes blijven uitzien door geel of op de grond gevallen blad weg te halen. De lagere bladeren willen in de winter nog wel eens gaan hangen en als je geel en beschadigd blad makkelijk van de stengel kan trekken, haal dat dan ook weg.

Als je rommel verwijdert, kan ongedierte zoals de motluis zich minder goed verstoppen en heeft schimmelrot minder kans. Knip het afval in stukjes en meng het door de composthoop.

Checklist

- [ ] Verwijder kruisende, beschadigde of dode takken van appel- en perenbomen.
- [ ] Bestel nu pootaardappelen, zodat je de eerste vroege variëteiten volgende maand kunt voorkiemen.
- [ ] Blijf winterwortelgroenten zoals pastinaken, koolrapen en knolrapen oogsten.
- [ ] Controleer groente die je binnen bewaart en haal alles wat rot of beschadigd is weg.

STAP VOOR STAP
Trek cichorei voor

Trek cichorei voor zodat je een smakelijke oogst krijgt van de uitlopers ('chicons'). Het is een makkelijk te kweken gewas, want alle groei wordt ondersteund door de energie die al aanwezig is in de penwortel. De planten moeten tot de oogst volledig donker staan, anders smaken de chicons bitter.

1 Knip met een mes lange, warrige wortels van de penwortel af en snij het blad terug tot een stomp van 2 cm zacht blad.

2 Kies een geschikte pot. Zet de wortels met een klein beetje potgrond in de pot, met de uitlopers net boven het oppervlak.

3 Geef spaarzaam water en bedek met een pot of emmer zodat er geen licht bij kan. Bij 15°C zijn de uitlopers in een maand klaar.

Oogst spruiten

Oogst spruiten wanneer je ze gaat eten. Aan de steel blijven ze de hele winter buiten heel goed, zolang je ze beschermt tegen hongerige duiven.

Begin met de onderste spruiten en check voordat je ze van de steel trekt of ze stevig en vol zijn. Spruiten zijn volledig winterhard en smaken zelfs zoeter als het gevroren heeft, dus als je er genoeg hebt voor de hele winter, worden ze met de tijd alleen maar lekkerder.

Begin onderaan en trek spruiten met een snelle, neerwaartse ruk los.

Wied in de winter zodat onkruid je moestuin niet overneemt.

Houd groentebedden onkruidvrij

Blijf deze maand onkruid wieden, want daar profiteer je straks in de lente van. Er zijn veel soorten onkruid die, net als sommige van je gewassen, de hele winter blijven groeien en veel onkruid blijft ook ontkiemen uit zaad als het warm is. Neem elke week even de tijd om door de bedden te gaan en te wieden. Misschien is het resultaat per keer maar een halve emmer, maar zo verwijder je generaties onkruid dat in het voorjaar je moestuin kan overwoekeren.

Verwijder oude stengels door ze met een scherp snoeimes bij de voet af te knippen.

Snoei herfst-frambozen

Snoei frambozenstengels die in de herfst vrucht hebben gedragen af met een snoei- of takkenschaar. Makkelijker kan niet: elke stengel moet tot de grond worden teruggesnoeid.

Controleer eerst of het wel herfstframbozen zijn en geen zomerframbozen, die halverwege het seizoen vrucht dragen. De zomervariant draagt zijn vruchten op de aanwas van het vorige seizoen, dus de nieuwe stengels moet je niet wegknippen. Bij herfstframbozen groeien de vruchten aan de takken van hetzelfde seizoen, dus die kun je elk jaar terugknippen. Maak het af door te wieden en de grond te bedekken met 5 cm mulch.

20 MINUTEN OVER

Maak een geul klaar om volgend jaar bonen in te kweken. Graaf een geul, bekleed hem met karton en bedek hem met materiaal van boven in je composthoop. Blijf dunnen laagjes groenteschillen en grasmaaisel toevoegen tot je de geul aan het eind van de winter vult.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; JASON INGRAM

Maak decoraties van snoeisel

Verzamel vers, gezond blad uit de tuin om er kerstkransen en feestdecoratie van te maken. Kies sterke groenblijvende heesters zoals hulst, mahonie, mirte en vleesbes. Knip met een snoeischaar stengels van onder het bladerdek.

Zorg dat de vorm van de heesters intact blijft: snoei uitlopers aan alle kanten, maar niet de onderste en bovenste. Knip niet te veel weg aan één kant zodat daar een groot gat achterblijft. Zet het blad meteen in een emmer water.

Kijk op *p. 41 voor nog veel meer inspiratie voor de feestdagen.*

Geef planten in potten meer hoogte met takken uit je tuin.

Veeg vuil van je maaier en olie de messen.

Maak je maaier schoon

Berg je grasmaaier schoon en droog op. Zo voorkom je dat de messen vastlopen en onderdelen roesten. Haal de stekker van elektrische maaiers uit het stopcontact en zet ze op hun kant om vuil dat zich onder de kap verzameld heeft te verwijderen.

Gebruik daarvoor een zachte borstel en een plastic spatel of stok. Week vastgeplakt grasmaaisel los en droog de plek daarna af met een oude doek. Sproei olie op de droge, schone messen en in de bewegende delen van het maaimechanisme.

Bescherm terracotta potten

Wikkel vliesdoek, oud textiel of noppenfolie rond je potten zodat ze 's winters niet barsten door de vorst.

Neem een stuk dat meerdere keren rond de pot past en maak het bij de rand vast met een stuk touw. Laat genoeg materiaal over aan de bovenkant, zodat je het over de potgrond kunt vouwen waar die de pot raakt.

Bescherm terracotta potten tegen vorst.

Onderdruk onkruid met compost

Als je de 'no-digmethode' volgt, is het belangrijk om in de winter, als de grond niet verzadigd of bevroren is, gelijkmatig compost over de lege bedden aan te brengen. Als je met veel onkruid kampt, kun je met karton eenvoudig een biologisch afbreekbare laag aanbrengen die licht tegenhoudt. Leg het karton plat op de aarde en bedek het met een dikke laag compost.

Hoe simpeler het karton, hoe beter. Zorg dat het niet is afgewerkt met plastic en verwijder plakband, etiketten en nietjes. Het zal verrassend snel verteren. Het doel is om woekerende eenjarige en vaste onkruiden in toom te houden zonder de bodem te verstoren en om op langere termijn minder te wieden.

Volg de 'no-digmethode' met een mulch van compost en karton.

Checklist

- ☐ **Verwijder blaadjes en rottend blad uit de vijver.**
- ☐ **Snoei volwassen bladverliezende hagen.**
- ☐ **Controleer of de stammen van bomen en heesters niet bedekt worden door mulch.**
- ☐ **Impregneer houten meubels met houtbeschermer, vooral als ze in contact komen met de aarde.**
- ☐ **Bedek bij koud weer voorjaarsbloeiende eenjarigen met vliesdoek.**

FOTO'S: SARAH CUTTLE; TIM SANDALL

STAP VOOR STAP
Maak je voeder-silo's gereed

Zorg de hele winter voor voedsel voor de vogels, zodat ze genoeg energie opbouwen voor het broedseizoen. Als je vogels voert in je tuin, stimuleer je ze om in de buurt te nestelen. Bovendien voeden ze zich met de insecten en larven die jouw planten eten.

1 Veeg oud vuil van de binnen- en buitenkant van je voedersilo. Was hem zo nodig met heet water en een doek en laat hem goed drogen.

2 Kies het juiste voer voor je tuinvogels. Deze silo is voor pinda's, voor zaden is fijner gaas nodig. Hang verschillende silo's op.

3 Hang ze op een plek waar het voer droog blijft, die open genoeg is om roofdieren te zien aankomen, maar dicht bij schuilplekken.

Bundel stevig snoeihout om het in de lente als plantensteun te gebruiken.

Bewaar snoeisel als plantensteunen

Zet wat wintersnoeisel rechtop in je borders om in het voorjaar je planten te steunen. Sterke, lange, rechte stukken zijn goede bonenstaken, terwijl je vertakte stengels kunt gebruiken voor erwten in de moestuin of overblijvende planten in de bloemenborder. Bind ze in bundels, zodat je ze makkelijker kunt bewaren en in het voorjaar kunt gebruiken. Hazelaar en berk worden van oudsher als steun gebruikt, maar al het snoeisel met de juiste vorm en sterkte is goed.

Bescherm het gazon door er niet op te lopen na strenge vorst.

Loop niet over een bevroren gazon

Zorg voor een route door je tuin waarbij je niet over het gras hoeft te lopen als het gevroren heeft. Als iemand over bevroren gras heeft gelopen, wordt het beschadigde gras pulp als het dooit, waardoor ziektes meer kans krijgen.

Dit voorkom je door onder het maainiveau enkele stapstenen te leggen, vooral op een route die je vaak moet nemen, bijvoorbeeld naar de schuur of waslijn. Zo'n simpel pad houdt bovendien je voeten droog.

SNELLE OPLOSSINGEN

Plant geurende heesters in potten en bakken bij je voor- of achterdeur, zodat je in de koude wintermaanden begroet wordt door hun zoete geur.

Winterbloeiende, geurende heesters zijn onder meer vleesbes (*Sarcococca*), het peperboompje (*Daphne odora*) en winterzoet (*Chimonanthus*).

Deze heesters kunnen jaren meegaan, dus zet ze in turfvrije, voedingsrijke potgrond.

Volgende maand

- ☐ **Begin met het voorkiemen van pootaardappelen.**
- ☐ **Knip *Wisteria* bij.**
- ☐ **Neem wortelstekken van vaste planten.**
- ☐ **Vermeerder heesters uit houtstekken.**

FOTO'S: SARAH CUTTLE; TIM SANDALL

BBC Gardeners' World

Klantenservice

Wil je abonnee worden of heb je vragen over je abonnement? Op onze website vind je antwoord op de meeste vragen.

www.gardenersworldmagazine.nl/contact

Telefoon

We zijn er maandag tot vrijdag van 09.00 tot 17.00 uur om je vragen te beantwoorden.

+31 (0)24-2027827

E-mail

Stel je vraag eenvoudig per e-mail aan een van onze service medewerkers.

klantenservice@gardenersworldmagazine.nl

Wist je dat je tegenwoordig eenvoudig zelf je adres kan wijzigen?
Ga naar www.gardenersworldmagazine.nl/adreswijzigen om je nieuwe adres door te geven. Het nieuwe adres wordt vervolgens automatisch in ons systeem gewijzigd.

Abonnementsinformatie

Gardeners' World kost € 6,99 per nummer. De abonnementsprijs is in Nederland € 69,- en in België € 72,- (12 nummers). Deze prijs geldt bij betaling per automatische incasso. Voor betaling via een (digitale) factuur geldt een toeslag van € 2,50. Je kunt eenvoudig een machtiging afgeven via www.magazineshop.nl/machtigen. Abonnementen worden automatisch verlengd, tenzij anders vermeld. Het opzeggen van een abonnement kan eenvoudig telefonisch via +31 (0)24-2027827 of per mail via klantenservice@gardenersworldmagazine.nl.

Copyright

BBC Gardeners' World magazine is published by F&L Media B.V. under licence from BBC Studios, Television Centre, Wood Lane, London W12 7TQ. The Gardeners' World logo and the BBC Blocks are the trade marks of the British Broadcasting Corporation. Used under licence. © Immediate Media Company Limited. All rights reserved. Reproduction in whole or part prohibited without permission.

Gardeners' World
Managing Director – Catriona Bolger
Head of Content – Kevin Smith

BBC Studios, UK Publishing
Chair, Editorial Review Boards: Nicholas Brett
Managing Director, Consumer Products and Licensing - Stephen Davies
Director, Magazines and Consumer Products - Mandy Thwaites
Compliance Manager - Cameron McEwan
UK.publishing@bbc.com
www.bbcstudios.com

Immediate Media Co Ltd
Chairman – Martin Weiss
CEO – Tom Bureau
Director of International Licensing and Syndication – Tim Hudson
International Partners Manager – Molly Hope-Seton

Alle rechten van dit materiaal behoren toe aan Immediate Media Co. Limited en mogen niet worden herdrukt of hergebruikt, in welke vorm dan ook, zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming. Het auteursrecht op deze uitgave en op daarin verschenen artikelen wordt door de uitgever voorbehouden. Het verlenen van toestemming tot publicatie in de gedrukte uitgave houdt in dat de auteur de uitgever, met uitsluiting van ieder ander onherroepelijk machtigt de bij of krachtens de auteurswet door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren te innen en dat de auteur alle rechten overdraagt aan de uitgever, tenzij anders bepaald. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen, vermenigvuldigd of gekopieerd zonder uitdrukkelijke schriftelijke toestemming van de uitgever. De uitgever stelt zich niet aansprakelijk voor eventuele onjuistheden die in deze uitgave zouden kunnen voorkomen.

Gardeners' World is een uitgave van F&L Media B.V.
in licentie van BBC Studios

Hoofdredactie
Anne Wieggers

Redactie
Iona van den Dries, Jos Heijmans, Helga Kluiter en Linda Passies

Met medewerking van
Berthe Bogers, Milly Born, Yvette van Boven, Marieke van der Eerden, Jaap Molenaar (De Bijenstichting), Stichting NL Bloeit!, Rogier van Vugt en redactie Gardeners' World UK

Art director
Nick Groenewold

Vormgeving
Lisanne Cobussen, Ferry Dorresteijn, Susan Gerbrands-Derksen, Tom Gerrits, Mylène Nales, en Ellen Willemsen

Sales
Gavin Woesthoff
+31 (0)6 20 50 98 54
gwoesthoff@fnl.nl

Marketing
Anouk Tolboom
+31 (0)24 24 04 595
atolboom@fnl.nl

Drukkerij
Senefelder Misset Doetinchem B.V.

Vragen aan de redactie
Heb jij opmerkingen, suggesties of vragen aan de redactie?
redactie@gardenersworldmagazine.nl

Nieuwsredactie / Pers
redactie@gardenersworldmagazine.nl
of adresgegevens zie hieronder o.v.v.
F&L Media, redactie Gardeners' World

Bezoekadres F&L Media
Jonkerbosplein 52, 6534 AB Nijmegen

F&L MEDIA

mma magazine media associatie

december

Groeigids

Ook al is het winter, er is nog genoeg groente en fruit dat je nu kunt zaaien en planten.

Binnen zaaien **Buiten planten/zaaien** **Oogsten**

De beste keuzes voor december	jan	feb	mrt	apr	mei	jun	jul	aug	sep	okt	nov	dec
 Kersen Kersen zijn rijk aan polyfenolen: fytonutriënten die helpen bij het verminderen van ontstekingen, waaronder spierpijn.												
	Tips Leifruit ziet er geweldig uit en is ook gemakkelijker te beschermen tegen vorst en vogels. **Plant** ↓ op grondmarkering **Afstand voor leifruit** ↔ 6 m uit elkaar ↗ 3 m tussen rijen											
 Knoflook Geroemd om zijn vele gezondheidsvoordelen. Knoflook is een nuttige bron van immuun-ondersteunende voedingsstoffen zoals selenium, vitamine C en zink.												
	Tips Controleer voor het planten of de teentjes stevig en vrij van schimmels zijn. Bedek na het planten met vliesdoek tegen vogels. **Plant** ↓ 3-10 cm diep **Afstand** ↔ 18 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen											
 Kool Een nuttige bron van vitamine C, die het immuunsysteem ondersteunt en een beschermende rol speelt bij het vertragen van de tekenen van veroudering.												
	Tips Er zijn variëteiten om in elk seizoen te zaaien. Kijk op de verpakking voor de juiste momenten. **Zaai** ↓ 2 cm diep **Afstand** ↔ 50 cm uit elkaar ↗ 50 cm tussen rijen											
 Kweeperen Rijk aan beschermende bestanddelen en antioxidanten. Kook ze met de schil intact voor optimale voordelen. Ideaal voor het maken van gelei, jam en andere conserven.												
	Tips Kweeperen bloeien begin voorjaar. Plant ze op een warme, beschutte plek om de bloesem te beschermen tegen vorst. **Plant** ↓ op grondmarkering **Afstand** ↔ 1-9 m uit elkaar ↗ 5 m tussen rijen											
 Moerbeien Deze kleine bessen zitten boordevol in water oplosbare stoffen, anthocyanen genaamd, en helpen de leverfunctie te ondersteunen. Gebruik als sap of in jam.												
	Tips Plant op een zonnige, goed afwaterende plek. Het duurt een paar jaar voor ze vruchten krijgen, maar ze zijn het waard. **Plant** ↓ op grondmarkering **Afstand** ↔ 1-9 m uit elkaar ↗ 5 m tussen rijen											
 Mosterd Boordevol heilzame stoffen genaamd glucosinolaten. Hak of scheur de bladeren om het gehalte te optimaliseren. Voeg toe aan een salade voor een pittige bite.												
	Tips Zaai regelmatig in kleine potjes op de vensterbank om de voedzame blaadjes de hele winter te kunnen oogsten. **Zaai** ↓ op de potgrond **Afstand** ↔ zeer dicht bij elkaar											
 Peren Rijk aan vezels, waaronder pectine, en een bron van natuurlijke suiker. Peren ondersteunen daarmee de spijsvertering en bevorderen de gezondheid van de darmen.												
	Tips Pluk wanneer ze nog hard en niet volledig rijp zijn. Laat binnen verder rijpen en controleer regelmatig. **Plant** ↓ op grondmarkering **Afstand** ↔ 1-5 m uit elkaar ↗ 3-7 m tussen rijen											
 Sjalotten Deze milde maar veelzijdige alliums bevatten minder calorieën dan uien, maar meer voedingsstoffen en zijn zeker de moeite waard om in je (moes)tuin te zetten.												
	Tips Hou sjalotten onkruidvrij voor de beste opbrengst. Regelmatig wieden of plant ze tussen anti-worteldoek. **Plant** ↓ met puntjes omhoog **Afstand** ↔ 15-20 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen											
 Sla Rijk aan carotenoïden en vitamine C en E. Het helpt het cholesterolgehalte te verlagen en de gezondheid van het hart te verbeteren. Kweek een variëteit voor kleur en smaak.												
	Tips Zaai elke paar weken kleine hoeveelheden om te kunnen blijven oogsten. Zet 's winters in de kas of onder stolpen. **Zaai** ↓ 1 cm diep **Afstand** ↔ 15 cm uit elkaar ↗ 30 cm tussen rijen											
 Zwarte bessen Zitten boordevol heilzame fytonutriënten, helpen de bloedvaten ontspannen en kunnen verdikking van de slagaders minimaliseren, waardoor ze goed zijn voor het hart.												
	Tips Bij kale wortels: dompel de wortels in een emmer water voor het uitplanten. **Plant** ↓ 5 cm dieper dan de grondmarkering **Afstand** ↔ 1,5-2 m uit elkaar ↗ 1,8 m tussen rijen											

Volgende maand

Het januarinummer ligt vanaf **27 december** in de winkel.

Nieuwe serie. Maak de tuin van je dromen met Alan Titchmarsch.

Frances laat zien hoe je je boerenjasmijn verjongt.

Maximale opbrengst, minimale kosten: jouw bespaarjaar begint nu.

FOTO'S: SARAH CUTTLE; JASON INGRAM; GETTY/ANNA OSTANINA

Een thuis voor tuindieren

Met Monty's tips lok je meer wildleven naar jouw tuin.

6,99

Bestel dit nummer vóór 7 december met **GRATIS VERZENDING** Ga naar **gardenersworldmagazine.nl/voorverkoop**

Mis geen nummer meer!

Neem nu een abonnement en krijg voortaan elke uitgave van Gardeners' World automatisch in je brievenbus.

Ga naar **www.gardenersworldmagazine.nl/abo** of bel gratis naar **+31 (0)24 2027 827**

Gardeners' World

HENCHMAN®

DÉ ULTIEME TUINLADDER

Ongelijke grond, verschillende hoogtes en een combinatie van zachte en harde bodem: de tuin heeft verschillende uitdagingen waar een gewone ladder geen goede oplossing voor heeft.

Een **HENCHMAN Tripod Ladder** is ontworpen om je veilig, stabiel en zelfverzekerd te laten werken. De verhoogde stabiliteit geeft je het vertrouwen om op hoogte te werken en maakt het trimmen van heggen en het snoeien van bomen makkelijk. Als je hem eenmaal hebt, zou je willen dat je hem eerder had aangeschaft.

Door het lichtgewicht ontwerp van de **HENCHMAN Tripod Ladder** is het prettig om hem te tillen en te gebruiken – perfect voor de lastig bereikbare klusjes in je tuin en in huis.

1. VEILIG WERKEN

Elk van de drie poten kan individueel versteld worden voor complete stabiliteit op ongelijke ondergronden.

2. COMFORTABEL WERKEN

De ingebouwde platformtrede en hoge leuning zorgen ervoor dat je makkelijk handsfree kunt werken.

3. ZELFVERZEKERD WERKEN

De klauwvormige voeten van de ladder zorgen voor extra stabiliteit op zachte ondergronden. De gratis rubberen voetjes houden je stabiel op harde ondergronden, zowel binnen als buiten.

PRIJZEN V.A. € 349 • MATEN 1,8 - 4,8 M

GRATIS VERZENDING • 5 JAAR GARANTIE

"Kwalitatief hoogwaardige producten die ervoor zorgen dat je met vertrouwen werkt op hoogtes!" Daniel. G

Rated Excellent ★ Trustpilot

4,9 ★★★★★

Op basis van meer dan 3000 reviews in het VK

2,4 M
3 VERSTELBARE POTEN

DE ONGEËVENAARDE VEILIGHEIDSKENMERKEN VAN DE HENCHMAN TRIPOD LADDER ZIJN ONDER MEER:

PLATFORM VOOR EXTRA STABILITEIT

BREDE KLAUWVORMIGE VOETEN VOOR GRIP OP ZACHTE GROND

SET VAN RUBBEREN VOETJES VOOR VEILIGHEID OP HARDE ONDERGROND

NEEM ZELF EEN KIJKJE!

Scan de QR-code om meer te weten te komen over alle HENCHMAN-ladders

BESTELLEN OF MEER INFORMATIE:

www.henchman.nl

Perfect gifts for him and her

THE DUBARRY CHRISTMAS COLLECTION 2023

DUBARRY OF IRELAND

Est. 1937

Ga voor de complete collectie en verkooppunten naar
dubarry.com